

Ahmed Muaz HAKKI

Moral muslimana

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Ahmed Muaz Hakki

MORAL MUSLIMANA

40 hadisa o moralu s komentarom

Prijevod:

Fahrudin Smailović

Naslov originala:

أحمد معاذ حقي

الأربعون حديثا في الأخلاق

مع شرحها

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

297.15

HAKKI, Ahmed Muaz

Moral muslimana : četrdeset hadisa o moralu s komentarom / Ahmed Muaz Hakki ; [prijevod Fahrudin Smailović]. - Sarajevo : Bookline, 2004. - 222 str. ; 21 cm

Izv. stv. nasl. na arap. jeziku. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958-9240-5-6

COBISS.BH-ID 13184518

AHMED MUAZ HAKKI

MORAL MUSLIMANA

ČETRDESET HADISA O MORALU S KOMENTAROM

SARAJEVO, 2004.

Predgovor

Hvala Allahu, Koji je svemu što je stvorio dao ono što mu je potrebno, zatim ga, kako da se time koristi nadahnuo; neka je blagoslov i mir s Njegovim odabranim Miljenikom, s njegovom porodicom, časnim i izuzetnim drugovima i onima koji su slijedili njihov trag.

Mnoga značajna ulema pisala je knjige o grupama od četrdeset hadisa. Odlučio sam da podem za njihovim primjerom, ne bi li me Allah proživio u njihovo skupini: "*To je grupa u čijem društvu niko neće biti nesretan.*"¹

Oslonio sam se na Allaha i sakupio četrdeset hadisa o ahlaku. Većinu njih bilježe dvojica šejhova.² Vodio sam računa da citiram samo vjerodostojne hadise. Uvidio sam da u ovom vremenu, s jedne strane, postoji opširne knjige o ahlaku koje rijetko ko čita, a s druge, specijalizirane knjige o određenim poglavljima. Odlučio sam da komentiram hadise koje citiram i da stavim težište na poglavlje pod kojim je hadis naveden. Kod objašnjenja teme poglavlja držao sam se Kur'ana i sunneta. Iz tog ću razloga navoditi mnogo citata u jednom poglavlju. Jer, spas je u Kur'anu i sunnetu. Pozi-

¹ Tirmizi: **Sunen**, Ed-Deavat, 130, h. 3600, 5/579-580, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-sahih.

² Buhari i Muslim. – Prim. prev.

Moral muslimana

vam se, ponegdje, i na izreke uvažene uleme i časnih prethodnika. Navodim i primjere iz njihovih života ondje gdje smatram da to ima svrhe.

Prenosi se da je prvi koji je pisao o skupinama od četrdeset hadisa bio Abdullah b. Mubarek, zatim Muhammed b. Eslem et-Tusi, zatim Hasan b. Sufjan en-Nesai... O ovome su također pisali Ebu Bekr el-Adžurri, Ebu Bekr b. Ibrahim el-Asbahani, Darekutni, Hakim, Ebu Nu'ajm, Ebu Abdurrahman es-Sulemi, Ebu Seid el-Malini, Ebu Osman es-Sabuni, Abdullah b. Muhammed el-Ensari, Bejheki¹, Ibn Asakir, Nevevi, Zehebi... i još mnogo klasičnih i novijih učenjaka koje niko ne može nabrojati.

Za ovakav način pisanja postoji uporište u sunnetu. U hadisu koji je prenijet mnogobrojnim putevima Božiji Poslanik ﷺ kaže:

من حفظ على أمتي أربعين حديثاً ينفعهم الله بها قيل له:
ادخل من أي أبواب الجنة شئت.

"Ko mome ummetu prenese četrdeset hadisa u kojim će im Allah dati korist, bit će mu rečeno: 'Uđi na koja dženetska vrata hoćeš.'"²

¹ V.: Komentar Četrdeset Nevevijevih hadisa, str. 4.

² Ibn Asakir, Četrdeset (hadisa) o vrlinama majki vjernika, str. 32. On napominje: "U ovom smislu hadise prenose Abdullah b. Abbas, zapovjednik pravovjernih Alija, Ebu Derda, Abdullah b. Omer, Muaz b. Džebel, Ebu Hurejra i drugi, neka je Allah njima

=

Ahmed Muaz Hakki

U nekim predanjima stoji:

بَعْثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهَا عَلَيْهِ.

"Allah će ga na Sudnjem danu oživjeti kao fakiha, učenjaka."¹

Nevevi kaže: "Svi su hafizi hadisa saglasni da je ovo slab hadis, uprkos njegovim mnogobrojnim verzijama. Isto tako, ulema je saglasna da se slabim hadisima mogu argumentovati plemenita djela. Ja se ne oslanjam na ovaj hadis, već na slijedećem:

لِيَلْعُمُ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبُ.

"Neka prisutni obavijesti odsutnoga;"²

نَصَرَ اللَّهُ امْرًا سَمِعَ مَقَاتِلِي فَوْعَاهَا فَأَدَاهَا كَمَا سَمِعَهَا.

"Allah će obradovati i počastiti čovjeka koji čuje ono što ja govorim, shvati i prenese ga onako kako je čuo."³

zadovoljan."

¹ Ovaj hadis bez seneda (lanca prenosilaca) bilježi Bejheki, Mala knjiga četrdeset hadisa, str. 22, uz napomenu: "Ovo se predanje prenosi nesigurnim putevima." Bilježi je i Nevevi u predgovoru Četrdeset Nevevijevih hadisa, str. 4.

² Buhari, Sahih: Nauka, 9, 1/24, 25, Nauka, 37, 1/34, 35; Muslim, Sahih: Podjela, 9, h. 30, 3/1305, 1306.

³ Tirmizi, Sunen: Nauka, h. 2656, 5/33, 34 u sličnom obliku. O prvom hadisu, hadisu Zejda b. Sabita kaže da je hasen, a o drugom da je hasen-sahih. Hadis bilježi i Ibn Madža u svojim Sunen-

=

Moral muslimana

Allaha molim da naša djela učini sukladnim Šerijatu, da naše namjere učini posvećenim Njegovom plemenitom licu i naša djela primi. On je kadar izvršiti ono što naumi.

Ahmed Muaz Alwan Hakki

Muharrem, 1414. god. po H.

Rijad

nima, Predgovor, str. 22, zatim h. 250, 1/50.

¹ Komentar Četrdeset Nevezivih hadisa, 4-7.

Poglavlje o lijepom ponašanju

باب مكارم الأخلاق

١ - عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: لم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم فاحشاً ولا متفحشاً، وكان يقول: "إِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقاً" مُتَّقٌ عَلَيْهِ.

- 1- Abdullah b. Amr b. el-As, r. anhuma, kaže: "Božiji Poslanik nije bio vulgaran niti bestidan. Govorio je: 'Najbolji od vas su oni čije je ponašanje najljepše.'"

Muttefekun alejhi

Uzvišeni je rekao:

﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ﴾

"...koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Al-lah voli one koji dobra djela čine..." (Alu Imran, 134).

Arapska riječ خلق može imati dammu ili sukun na lamu" (huluk i hulk). Ragib kaže da خلق i خلق imaju isto značenje, ali da se prvo" (halk) odnosi na oblike i vid-

Moral muslimana

ljive obrise, a drugo" (hulk) na porive i vrijednosti koje se mogu osjetiti unutrašnjim očima.¹

Kurtubi kaže: "أَحْلَاقٌ – ahlak predstavlja karakteristike čovjeka kojima se on ophodi s drugima. One mogu biti pohvalne ili pokudene. U općem smislu rejeći, pohvaljeno je da u ophodenju s drugima budeš pravedan, a ne sebičan. Pojedinačno, to je opraštanje, blagost, plemenitost, strpljenje, podnošenje zlostavljanja, milost, prisnost, izvršavanje potreba, ljubaznost, nježnost i tome slično. Pokuđeno je sve što je suprotno tome."²

Ibn Mubarek, Allah mu se smilovao, opisao je lijepo ponašanje kao: "Vedro lice, širenje dobra i otklanjanje lošega."³

Ahlak zauzima veoma važno mjesto u islamu. Jedna od najvažnijih misija ove vjere jeste usavršavanje moralnih vrijednosti:

إِنَّمَا بَعَثْتُ لِأَنْتَمْ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ.

"Poslat sam da usavršim moralne vrijednosti."⁴

¹ V.: Ez-Zeria ila mekarimiš-šeria, str. 113.

² Fethul-bari, 1/456.

³ Tirmizi, Sunen: Kitabul-birr/26, h. 2005, 4/363.

⁴ Ibn Ebu-Dun'ja, Mekarimul-ahlak, h. 13; Hakim, Mustedrek, 2/613 u verziji: بَعَثْتُ لِأَنْتَمْ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ. On je rekao da je ovaj hadis sahih, po kriterijima Buharija i Muslima, ali ga oni nisu zabilježili. Zehebi se slaže s ovom ocjenom.

Ahmed Muaz Hakki

Iz tog razloga, Uzvišeni je ahlak učinio mjerilom dobrote:

إِنْ خَيَارُكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا.

"Najbolji od vas jesu oni čiji je ahlak najbolji."

To je i znak potpunosti imana:

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خَلْقًا.

"Najpotpunijeg je imana onaj čiji je ahlak najbolji."¹

Jedno od dobrih djela koja će imati najveću težinu na Sudnjem danu jeste lijepo ponašanje.

مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حَسْنٍ
الْخُلُقُ.

"Ništa na Sudnjem danu neće imati veću težinu od lijepog ponašanja."²

وَإِنْ صَاحِبُ حَسْنِ الْخُلُقِ لِيَلْعُجُّ بِهِ دَرْجَةً صَاحِبِ الصَّوْمِ
وَالصَّلَاةِ.

"Čovjek lijepog ponašanja će time dostići stepen po-

¹ Tirmizi, Sunen: Er-Rida/11, h. 1162, 3/457. Ovaj je hadis okarakterisao kao hasen-sahih. Bilježi ga i Ahmed u Musnedu, 2/472.

² Tirmizi, Sunen: El-Birr/62, h. 2002, 4/362, 363. Hadis je okarakterisao kao hasen-sahih.

Moral muslimana

stača i klanjača."¹

سئل رسول الله صلی الله علیہ وسلم عن أكثر ما يدخل الناس الجنة؟ فقال: "تفوی الله وحسن الخلق). .

"Pitali su Božijeg Poslanika ﷺ šta će biti najčešći uzrok ulaska u Džennet. On odgovori: 'Bogobojaznost (takvaluk) i lijepo ponašanje."²

Povrh svega ovoga, uz pomoć lijepog ponašanja dobjija se ljubav Mustafe, ﷺ, i mjesto u njegovoj blizini na Sudnjem danu. To je, doista, velika blagodat:

إِنْ أَحِبُّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرِبُكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا،
وَإِنْ أَبْغُضُكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدُكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَسْوَأُكُمْ أَخْلَاقًا
الثَّرَارُونَ، الْمُتَشَدِّقُونَ، الْمُتَفَيِّهُونَ.

"Najdraži će mi biti i najbliži na ahiretu od vas oni koji imaju najbolje ponašanje. Najmrži su mi i najdalji od mene na ahiretu oni koji su najlošijeg ponašanja – pričalice, galamđije i oholnici."³

Znaj da ne postoji plemenit moral ni lijep postupak

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birr/62, h. 2003, 4/363, uz napomenu da je ovaj hadis garib (usamljeno predanje) iz ovog izvora.

² Tirmizi, Sunen: El-Birr/62, h. 2004, 4/363, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-sahih.

³ Tirmizi, Sunen: El-Birr/71, h. 2018, 4/370, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-garib iz ovog izvora.

Ahmed Muaz Hakki

koji Allah ne povezuje s vjerom.¹

Ibn Ebu-Dun'ja prenosi da je Humejd b. Hilal rekao: "Jednom sam došao u Kufu i sjeo do Rebije b. Hajsema. On mi reče:

'O, brate plemena Benu Adijj, ponašaj se shodno moralnim vrijednostima. Vladaj se po njima i ne odvajaj se od njih. Znaj da je Onaj Ko je stvorio moralne vrijednosti učinio zavolio te vrijednosti i učinio ih dragim onima koji ih posjeduju.'²

Seid b. As je rekao: "O sinovi moji, kada bi moralne vrijednosti bile lahke i dostupne, podlaci bi ih ugrabili. Ali, one su gorke i teške. Može ih podnijeti samo onaj ko je svjestan njihove vrijednosti i teži nagradi za to."³

Fudajl b. Ijad kaže: "Nastoj se družiti sa ljudima lijepog odgoja. Jer, takav čovjek poziva samo dobru i trudi se da bude takav. Zaista, draže mi je da me prati grješnik lijepog odgoja nego neodgojen učenjak. Grješnik, ako je odgojen, živi od svoje pameti i ne predstavlja teret ljudima. A neodgojeni je pobožnjak težak i mrzak ljudima."⁴

Asmei veli: "Kada se približila smrt mome djedu Aliju b. Asme'u, on sakupi svoje sinove i reče:

– 'Sinovi moji, ophodite se prema ljudima tako da žale

¹ V.: Mekarimul-ahlak, str. 9.

² Mekarimul-ahlak, str. 11, 12.

³ Ibid, str. 12.

⁴ Revdatul-ukala, str. 64.

Moral muslimana

za vama kada ste odsutni i plaču za vama kada umrete."¹

Ibn Karijja veli: "Lijepo se ophodite prema drugima. Ako ste kraljevi, bit ćete poštovani; ako ste iz srednje klase, bit ćete uzdignuti, a ako ste siromašni, nećete imati potrebe za onim što je kod ljudi."²

Najbolje što očevi mogu ostaviti sinovima jeste lijep odgoj. U događaju s Hidrom i Musaom ﷺ vidimo važnost toga – kada su došli u neko selo i tražili hrane od stanovnika. Oni su odbili da ih nahrane. Našli su zid koji samo što se nije srušio, pa ga Hidr podiže. Musa ﷺ mu reče: "Trebalo je da za to uzmeš nadoknadu." Hidr mu objasni da taj zid pripada dvoma siročadi čiji je otac bio dobar, i da je zbog te dobrote on podigao zid. Uzvišeni kaže:

﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمُدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَلْعَلَّهَا أَشْدَهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلٌ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾

"...a što se onoga zida tiče, on je dvojice dječaka, siročadi iz grada, a pod njim je zakopano njihovo blago. Otac je njihov bio dobar čovjek i Gospodar

¹ Mekarimul-ahlak, br. 12, str. 3.

² Edebul-mudžalesa, str. 105.

Ahmed Muaz Hakki

tvoj želi, iz milosti Svoje, da oni odrastu i izvade blago svoje. Sve to ja nisam uradio po svome rasudovanju. Eto to je objašnjenje za tvoje nestrpljenje!" (El-Kebf, 82).

Jedan je mudrac rekao: "Najbolje što očevi mogu ostaviti sinovima jesu: dobar glas, koristan odgoj i dobra braća."¹

Molim Allaha da nas uputi u najbolji odgoj, najbolja djela i riječi, i da naš konac bude dobar. On je plemenit i blagodaran.

¹ Ibid., str. 106.

Ishodište ahlaka

باب مصدر الأخلاق

٢- عن النواس بن سمعان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبَرِّ وَالْإِثْمِ. فَقَالَ: "الْبَرُّ حَسْنُ الْخَلْقِ. وَالْإِثْمُ مَا حَاَكَ فِي صَدْرِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطْلُعَ عَلَيْهِ النَّاسُ" ^{"الناس"}

2- Nevas b. Seman el-Ensari, ﷺ, kaže: "Pitao sam Božijeg Poslanika, ﷺ, o dobročinstvu i grijehu. On reče: 'Dobročinstvo je lijep odgoj, a grijeh je ono što te kopka u duši i ne želiš da za njega ljudi sazna-ju.'"

Muslim¹

Kaže Uzvišeni:

﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَهْمَمَهَا فُجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾

"..i [tako mi] duše i Onoga Koji je stvori pa joj put dobra i put zla shvatljivim učinio..." (Eš-Šems, 7, 8).

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ * وَهَدَيْنَاهُ﴾

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/5, h. 14, 4/1980.

Moral muslimana

النَّجْدَيْنِ ﴿١﴾

"Zar mu nismo dali oka dva i jezik i usne dvije, i dobro i zlo mu objasnili?" (El-Beled, 8-10).

Učenjaci kažu da dobročinstvo" (birr) može značiti i blagost, ispunjenje, lijepo ophodenje, druženje ili pokornost. Sve je ovo okosnica lijepog morala.¹

Iz naslovnog hadisa vidi se da moral vodi porijeklo iz prirode. A časni Kur'an objašnjava da je ljudska duša skladište moralnog prirodnog zakona koji je u nju udahnut otkako je svjesna dobra i zla. Uzvišeni kaže: "...i [tako mi] duše i Onoga Koji je stvori pa joj put dobra i put zla shvatljivim učinio..." (Eš-Šems, 7, 8). Čovjek je sposoban spoznati dobro i zlo uz pomoć osjećaja srcem: "...i dobro i zlo mu objasnili." (El-Beled, 8-10);

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

"Mi mu na Pravi put ukazujemo, a njegovo je da li će zabvalan ili nezabvalan biti." (El-Insan, 3).

Znači, čovjek posjeduje unutrašnji osjećaj pomoću kojeg spoznaje put dobra i zla. Uzvišeni kaže:

﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ * وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ﴾

"Sam će čovjek protiv sebe svjedočiti, uzalud će mu

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nehevija, 16/111.

biti što će opravdanja svoja iznositi." (El-Kijama, 14, 15).

Međutim, svjedoci smo da ovo prirodno svjetlo kvare naslijedeni društveni običaji i mijenja socijalno okruženje. Božiji Poslanik ﷺ ke da je Uzvišeni kazao:

إِنِّي خَلَقْتُ عَبَادِي حَنَفَاءَهُمْ فَجَاءُهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالُوهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَحَرَمْتُ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّتُ لَهُمْ .

"Ja sam, doista, stvorio ljude kao pravovjerne. Ona su im došli šejtani, odvratili su ih od vjere i zabranili im ono što sam im ja dozvolio."¹

Zatim je rekao:

مَا مِنْ مُولُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفُطْرَةِ، فَأَبْوَاهُ يَهُودَانِهِ، وَيُنَصَّرَانِهِ، وَيَمْجَسَانِهِ، كَمَا تَتَّبِعُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمِيعَ هُنَّ تَحْسُونُ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءِ .

"Svako se dijete rađa u prirodnoj vjeri. Zatim ga roditelji čine jevrejem, kršćaninom ili vatropoklonikom, kao što stoka rađa zdrave mlade, a ljudi im zatim kidate uši..."²

Lični interesi i prohtjevi također mogu biti činioci koji zaklanjaju unutrašnje svjetlo. Pa kada nestane tog svjetla, priroda i dalje ostaje nemoćna da spozna mo-

¹ Muslim, Sahih: El-Dženneh/16, h. 63, 4/2197.

² Buhari, Sahih: Tefsir, sura Er-Rum, 6/20.

Moral muslimana

ralne vrijednosti, ako se samo na to svjetlo oslanjala ranije.

Iz tog razloga Božija mudrost zahtijeva da se ovo svjetlo pomogne svjetlom Objave: ﴿نُورٌ عَلَيْ نُورٍ﴾ - "...svjetlo nad svjetlom." (*En-Nur*, 35).

Ukrašavanje kur'anskim moralom

باب التَّخْلُقِ بِأَخْلَاقِ الْقُرْآنِ

- ٣- سأل سعد بن هشام بن عامر عائشة - رضي الله عنها -
فقال: يا أم المؤمنين أنبياني عن خلق رسول الله صلى الله
عليه وسلم؟ قالت: ألسنت تقرأ القرآن؟ قلت: بلى، قالت:
فإن خلق رسول الله صلى الله عليه وسلم كان كالقرآن.

3- Sad b. Hisam pitao je Aišu, r. anha: 'Majko vjernika, kaži mi kakav je bio odgoj Božijeg Poslanika ﷺ'. Ona reče: 'Zar ne čitaš Kur'an?' 'Citam', odgovori. 'Doista je Poslanikov ﷺ odgoj bio Kur'an', odgovori Majka vjernika.

Muslim¹

Uzvišeni Allah kaže:

﴿قَدْ جَاءَكُم مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَّكِتَابٌ مُّبِينٌ﴾

"A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna..."
(El-Maida, 15).

O značenju ovog hadisa Nevevi kaže: "To znači da se treba raditi po Kur'anu, poštovati njegova ograničenja, ponašati po njegovim smjernicama, uzimati pouku

¹ Muslim, Sahih: Namaz putnika/18, h. 139, 1/513.

Moral muslimana

iz njegovih primjera i priča, razmišljati o njemu i lijepo čitati njegove ajete.¹

U poglavlju o izvoru ahlaka spomenuli smo da svijest o dobru i zlu, uprkos tome što je urođena ljudima, može biti zaklonjena nekim društvenim običajima. Iz tog je razloga Stvoritelj ovo svjetlo ojačao Božijim svjetлом: "...svjetlo nad svjetлом." (*En-Nur, 15*); "*A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna...*" (*El-Maida, 15*). Muslimanu samo preostaje čitati Kur'an, izvršavati Allahove naredbe i kloniti se Njegovih zabrana.

Filozofi su pokušali nadomjestiti ovaj urođeni nedostatak i uspostaviti pravila i načela morala. Međutim, ova se pravila nisu obistinila u praksi, jer je nemoguće ljudsko ponašanje sabiti u jedno pravilo. Iz tog razloga islam definiše dobro kao slijedenje kur'anskih imperativa i primjera Mustafe ﷺ. Uzvišeni kaže: "*A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna...*" (*El-Maida, 15*). Božiji Poslanik ﷺ veli:

ترکت فیکم أُمرين لَنْ تضلُّوا مَا تَسْكُنُتمْ بِهَا كِتَابَ اللَّهِ وَسْتَبِي .

"Ostavljam vam dvije stvari i nećete zalutati dok se budete njih pridržavali: Allahovu knjigu i moj sunnet."²

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 6/26.

² Imam Malik, Muvetta, Zabрана govora o kaderu, h. 1619, str.

=

Moral muslimana

iz njegovih primjera i priča, razmišljati o njemu i lijepo čitati njegove ajete."¹

U poglavlju o izvoru ahlaka spomenuli smo da svijest o dobru i zlu, uprkos tome što je urođena ljudima, može biti zaklonjena nekim društvenim običajima. Iz tog je razloga Stvoritelj ovo svjetlo ojačao Božijim svjetlom: "...svjetlo nad svjetлом." (*En-Nur*, 15); "A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna..." (*El-Maida*, 15). Muslimanu samo preostaje čitati Kur'an, izvršavati Allahove naredbe i kloniti se Njegovih zabrana.

Filozofi su pokušali nadomjestiti ovaj urođeni nedostatak i uspostaviti pravila i načela morala. Međutim, ova se pravila nisu obistinila u praksi, jer je nemoguće ljudsko ponašanje sabiti u jedno pravilo. Iz tog razloga islam definiše dobro kao slijedenje kur'anskih imperativa i primjera Mustafe ﷺ. Uzvišeni kaže: "A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna..." (*El-Maida*, 15). Božiji Poslanik ﷺ veli:

ترکت فیکم امرین لَنْ تضلُّوا مَا تمسكتم بِهَا كِتابَ اللَّهِ وَسْتَيْ.

"Ostavljam vam dvije stvari i nećete zalutati dok se budete njih pridržavali: Allahovu knjigu i moj sunnet."²

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 6/26.

² Imam Malik, Muvetta, Zabrana govora o kaderu, h. 1619, str.

Ahmed Muaz Hakki

Postoje parcijalna islamska načela koja se bave pojedinim običajima i postupcima. Među njima su:

1-umjerenost u jelu, piću, trošenje novca bez škrrosti ili rasipanja. Uzvišeni kaže:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا مِمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْرُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ
قَوَاماً﴾

"I oni koji, kad udjeljuju, ne rasipaju i ne škrtare, već se u tome drže sredine." (El-Furkan, 67);

2-nadmetanje u dobročinstvu:

﴿وَلِكُلٌّ وِجْهٌ هُوَ مُولِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخُيُورَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا
يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا﴾

"Svako se okreće prema svojoj kibli, a vi se potrudite da druge, čineći dobra djela, pretečete! Ma gdje bili, Allah će vas sve sabrati." (El-Bekara, 148);

3-potpomaganje u dobru i nepotpomaganje u zlu:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبَرِّ وَالْتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الإِثْمِ
وَالْعُدُوانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

"Jedni drugima pomazite u dobročinstvu i čestitos-

Moral muslimana

ti, a ne sudjelujte u grijebu i neprijateljstvu; i bojte se Allaha, jer Allah strašno kažnjava." (El-Maida, 2);

4-blagost u međusobnim odnosima. Božiji Poslanik ﷺ kaže Aiši:

إِنَّ الرَّفِيقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ.

"Gdje god se blagost nađe, ukrašava ga. Stvar u kojoj blagosti nema manjkava je"¹;

5-da svome bratu želi dobro koje želi i sebi:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَحْبُّ لِأَخِيهِ مَا يَحْبُّ لِنَفْسِهِ.

"Neće vjerovati niko od vas dok ne bude svome bratu želio ono što želi sebi"²;

6-ne smije se uzimati ništa živo kao meta za gađanje:

لَا تَتَخَذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرْضًا.

"Ništa što ima dušu ne uzimajte kao metu".

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/23, h. 78, 4/2004.

² Buhari, Sahih: El-Iman/7, 1/9.

Ihlas i prisustvo namjere

باب الإخلاص وإحضار النية

٤ - عن عمر بن الخطَّاب - رضي الله عنه - قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "إِنَّمَا الْأَعْمَالَ بِالنِّيَاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا تَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يُنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ".

- 4- Djela se cijene prema namjerama i svaki će čovjek biti prema onome što je namjeravao nagrađen. Ko bude učinio hidžru radi Allaha i Njegovog Poslanika, hidžra će mu" (kod Allaha) biti radi toga. Ko učini hidžru radi ostvarenja ovoosvjetskog interesa ili žene kojom bi se oženio, upisat će mu se da je učinio hidžru radi onoga što je namjeravao postići njome.

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je rekao:

¹ Buhari, Sahih: Početak Objave/1, 1/2; Muslim, Sahih, Namje-sništvo/47, h. 158, 3/1515.

Moral muslimana

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءٌ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

"A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru isповиједају, i da namaz obavlјaju, i da sadaku djele; a to je - ispravna vjera." (El-Bejjina, 5);

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ﴾

Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vasa." (El-Hadždž, 37).

Nevevi nijet" (namjeru) objašnjava kao "odlučnost srca."¹

Naslovni hadis ukazuje na to da djela ne mogu biti ispravna bez valjanih namjera. Kur'an govori u tome smislu:

﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعْمَدُتْ قُلُوبُكُمْ﴾

"Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite." (El-Ahzab, 5);

"Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv nji-

¹ Fethul-bari, 1/13.

Ahmed Muaz Hakki

bova, Ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša." (El-Hadždž, 37).

Ibn Abbas, رضي الله عنه, o ovom ajetu kaže: "...ali će Mu stići iskrene namjere vaše."¹

"Svi su muslimani su saglasni oko veliki važnosti ovog hadisa, mnogobrojnosti njegovih poruka i vjerdostojnosti. Imam Šafi i drugi rekli su da se ovaj hadis koristi u sedamdeset poglavlja fikha. Drugi kažu da on predstavlja četvrtinu islama. Abdurrahman b. Mehdi i drugi su kazali: 'Onaj ko piše knjigu ili počinje je pisati, treba početi s ovim hadisom kako bi ukazao učeniku na ispravnost svoga nijeta.'"²

Nijet je jedan od osnovnih elemenata ahlaka, jer je svaki pokret ili mirovanje voljni čin i ne može se obaviti bez tri stvari: znanja, volje i postupka.

Tri su vrste djela:

1. **ibadeti.** Oni su u osnovi povezani s namjerama i njihova višestruka vrijednost zavisi od toga;

2. **dozvoljene stvari.** One su također povezane s namjerama i u dodiru sa njima prerastaju u ibadete ili grijeha. U hadisu se kaže:

الخيل لرجل أجر، ولرجل ستر، وعلى رجل وزر.

¹ Bustanul-arifin, 23.

² Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 13/53.

Moral muslimana

"Konji su za nekoga nagrada, nekome će pokriti grijeha, a nekome će predstavljati teret"¹;

3. grijesi. "Oni mijenjaju svoju suštinu zbog namjera. Neka neznalice ne misle da zbog toga što *djela zavise od namjera* mogu grijeh pretvoriti u dobro djelo, pa da neko ogovara nekoga smatrajući se drugim čovjekom ili da hrani siromahe tuđim imetkom."²

Stepeni nijeta:

1. Faza ideje ili razmišljanja. Čovjek ovo ne može spriječiti. Uzvišeni je Allah Svojom milošću oprostio ovom ummetu ono što su naumili i o čemu razmišljaju, ako u tome ne ustraju. Dokaz za to jeste hadis Božnjeg Poslanika ﷺ:

إِنَّ اللَّهَ تَحَاوُزُ لَا مَتِيْ عَمَّا حَدَثَتْ بِهِ أَنفُسُهَا مَا لَمْ يَتَكَلَّمُوا أَوْ
يَعْمَلُوا بِهِ .

"Allah je mome ummetu oprostio ono što su naumili, ako nisu o tome ništa rekli ili preduzeli"³;

2. faza odluke o djelu. U ovom slučaju čovjek biva nagrađen za dobro djelo koje je naumio, a nije izvršio, a da ga je izvršio, imao bi desetostruku nagradu. Drugi je slučaj sa grijesima. Ko se odluči na nešto loše i ne

¹ Buhari, Sahih: Musakat/12, 3/79.

² Ihja' ulumid-din, 3/337, 338.

³ Muslim, Sahih: Iman/85, h. 201, 1/116.

učini ga, ono mu neće biti upisano. Ako odustane od toga radi Allaha, bit će mu upisano dobro djelo. Ako ga učini, bit će mu upisano jedno loše djelo... Ovo je Allahova milost koju je podario Svojim robovima. Božiji Poslanik ﷺ veli:

يقول الله: إِذَا أَرَادَ عَبْدِي أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ
حَتَّىٰ يَعْمَلَهَا، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا بِمُثْلِهَا، وَإِنْ تَرَكَهَا مِنْ
أَجْلِي فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ
يَعْمَلْهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِعْشَرَ
أَمْثَالَهَا إِلَى سِبْعَةِ أَتَافَةٍ.

"Allah kaže: 'Kada Moj rob odluči učiniti loše djelo, nemojte ga upisivati dok ga ne uradi. Ako ga uradi, upišite ga kao jedno djelo. Ako ga ostavi radi Mene, upišite ga kao dobro djelo. A ako se odluči na dobro djelo i ne uradi ga, upišite ga kao dobro djelo. Ako ga uradi, upišite mu ga kao deset dobrih djela, pa do sedam stotina'"¹;

3. faza realizacije i ustrajnosti u djelu. U ovom slučaju, a Allah najbolje zna, izvršilac će biti nagrađen na osnovu onoga što je naumio: ako ga u izvršenju spriječe spoljašnji činiovi i ne bude uložio trud u tome. U hadisu se kaže:

¹ Buhari, Sahih: Tevhid/35, 8/198.

Moral muslimana

إِنَّ أَقْوَامًا خَلَفُنَا بِالْمَدِينَةِ مَا سَلَكْنَا شَعْبًا وَلَا وَادِيًّا أَلَا وَهُمْ
مَعْنَى، حَبْسُهُمُ الْعَذْرُ، وَفِي رِوَايَةٍ: إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ.

"Doista iza nas ima ljudi u Medini koji su prošli svaki klanac i dolinu s nama. Njih je nešto spriječilo da budu s nama." U drugom predanju stoji: "Oni će imati nagradu kao i vi."

Molimo Allaha, Gospodara plemenitog Arša, da naše namjere učini iskrenim i Njegovom licu posvećenim, i naša djela Šerijatu sukladnim.

Ljubav prema Allahu

باب حب الله

٥ - عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِلَّا ثَلَاثٌ مَنْ كُنْتُ فِيهِ وَجَدَ بِهِنْ طَعْمَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدِ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْدَفَ فِي النَّارِ".

5- Enes b. Malik prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Ko bude imao tri osobine osjetit će slast i ukus imana:

- da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svih ostalih;
- da voli u ime Allaha i ni zbog kojeg drugog razloga;
- da strepi od povratka u nevjerovanje nakon što ga je Allah od toga spasio, kao što strepi da ga ne bace u vatru."¹

Uzvišeni je rekao:

﴿فُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحْبِبُونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحِبِّكُمُ اللَّهُ﴾

¹ Buhari, Sahih: Iman/9, 1/9, 10, Muslim, Sahih: Iman/15, h. 67, 1/66, ovo je Muslimova verzija.

Moral muslimana

"Reci: 'Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehu vam oprostiti!' " (Alu Imran, 31);

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُ حُبًا لِّهِ﴾

"...ali pravi vjernici još više vole Allaha." (El-Bekara, 165)

Ovaj veličanstveni hadis predstavlja jednu od osnova islama. Ulema je rekla, Allah mi se smilovao: "Slast imana znači uživanje u ibadetima i podnošenje teškoća radi Allahovog ﷺ zadovoljstva i zadovoljstva Njegovog Poslanika ﷺ. Sve je to važnije od ovo svjetskih prolaznih stvari. Slast imana jeste i čovjekova ljubav prema Uzvišenom Gospodaru kroz činjenje bogougodnih djela i izbjegavanje zabranjenih; zatim ljubav prema Božijem Poslaniku ﷺ. Kadi Ijad, Allah mu se smilovao, kaže: 'Ovaj hadis znači: osjetit će ukus imana onaj ko za Gospodara prihvati Allaha i za poslanika Muhammeda ﷺ, jer ljubav prema Allahu i prema Njegovom Poslaniku ﷺ, zatim prema čovjeku koji se voli u ime Allaha i Njegovog Poslanika ﷺ, kao i averziju prema vraćanju u nevjerovanje može osjetiti samo onaj čije je uvjerenje duboko usadeno u dušu, utonulo u srce i pomiješalo se s njegovim mesom i krvljku... Taj je čovjek osjetio slast imana.'¹¹

Kada se čovjek okrene oko sebe, primjećuje da sve

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevezija, 2/13, 14.

Ahmed Muaz Hakki

blagodati u kojima se nalaze potječu od Allaha. On je Taj Koji daje blagodati i milosti; On ga je stvorio iz ničega, podario mu sluh, vid, snagu, znanje, imetak, položaj... On je Milostivi Gospodar, Plemeniti Bog, Mudri Opskrbljivač i vlasnik svih savršenih svojstava. Sve to podstiče čovjeka da svim srcem voli Allaha i Njegovog Poslanika ﷺ, da voli ono što je Allahu drago i mrzi ono što On mrzi. Uzvišeni kaže:

﴿فَلَا وَرَبَّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيهَا شَجَرَ بِينَهُمْ ثُمَّ لَا يَحْدُو اٰفِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيًّا﴾

"I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima medusobnim tebe ne pribvate i da onda zbog presude twoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete, i dok se sasvim ne pokore." (En-Nisa, 65).

U hadisu se kaže:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هُوَاهُ تَبِعًا لِمَا جَنَّتْ بِهِ.

"Neće vam biti potpun iman sve dok vaša nahode-nja ne budu u skladu s onim što ja propovijedam."¹

¹ Ovo predanje bilježi Begavi u **Komentaru sunneta**: Poglavlje o iskorjenjivanju novotarija i hirova, h. 104, 1/213. O lancu prenosilaca ovog hadisa opširno govori Ibn Redžeb u knjizi **Džamiululum**, str. 338, 339. Po njemu, značenje je ovog hadisa ispravno i u odgovara mnogim primjerima iz Kur'ana i sunneta. Nevevi

Moral muslimana

Kada se ova ljubav ustali u srcu, onda organi postupaju prema smjernicama te ljubavi ili averzije.

"Ljubav prema Allahu dijeli se na obaveznu i preporučenu"

Obavezna ljubav jeste ona koja podstiče na izvršavanje Njegovih naredbi, na izbjegavanje zabrana i zadovoljstvo Njegovim određenjem. A ko se nađe u grijehu tako što učini nešto zabranjeno ili propusti neku obavezu, to je zbog nedostatka ljubavi prema Allahu i davanja prednosti vlastitim nahodenjima. Propust se ponekad može desiti uslijed prepuštenosti dozvoljenim stvarima i pretjerivanja u tome, što stvara nemar koji dovodi do širokih potreba, čovjek se tada osmjeљuje na grijeh. Nemar može biti toliki da se čovjek nesvesno nađe u grijehu. Ovaj se drugi primjer u najviše slučajeva završava pokajanjem. O njemu hadis kaže:

لَا يَرْزُقُ الظَّانِي حِينَ يَرْزُقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ .

"Bludnik u vrijeme bluda nije vjernik."¹

Preporučena ljubav je redovnost u dobrovoljnim ibadetima" (nafilama), izbjegavanje sumnjivih stvari.

kaže: "Ovo je hasen-sahih hadis koji sam naveo u Kitabul-hudždžeti s ispravnim senedom (Komentar četrdeset Nevezivih hadisa, str. 107).

¹ Ibn Madža, Sunen: Fitn, h. 3984, 2/365.

Ahmed Muaz Hakki

Malo je ljudi koji imaju ovakve osobine.¹

Hadisi kazuju da je ljubav prema Allahu dovoljan uvjet za spasenje. Jedan je čovjek pitao Poslanika ﷺ kada će nastupiti Sudnji dan. On mu odgovori:

قال: ما أعددت لها؟ قال: ما أعددت لها من كثير صلاة ولا
صيام إلا إني أحب الله ورسوله، فقال صلى الله عليه وسلم:
أنت مع من أحبيت.

"Šta si pripremio za njega?"

"Nisam pripremio mnogo namaza, posta niti mi-loštinje, ali ja volim Allaha i Njegovog Poslanika", reče pustinjak.

"Ti ćeš biti s onim koga voliš", odgovori Poslanik ﷺ²

Jedan od znakova ljubavi prema Allahu, kao što smo napomenuli, jeste slijedenje Njegovih naredbi i poštovanje zabrana. A to što neki grješnici kažu da voće Allaha, a istovremeno čine grijeha, to je laž i prevara. Uzvišeni kaže: "Reci: 'Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijeha vam oprostiti!'" (Alu Imran, 31). Imam Šafi kaže:

"Griješiš Bogu, a tvrdiš da Ga voliš,
Ovo je nešto i za logiku novo.

¹ Fethul-bari, 1/61.

² Buhari, Sahih: Edeb/96, 7/113.

Moral muslimana

*Da je twoja ljubav iskrena, pokorio bi Mu se,
Doista je čovjek voljenome pokoran.¹*

Ebu Jakub en-Neherdžuri kaže: "Ko tvrdi da voli Allaha, a to svojim djelima ne potvrđuje, njegove su riječi laž. Svako ko voli, a ne boji se Allaha, zavarava se."

Jahja b. Muaz kaže: "Nije iskren onaj ko tvrdi da voli Allaha, a ne poštuje Njegove granice."

Pitali su Ruvejma o ljubavi, a on je odgovorio: "To je slaganje (sa voljenim) u svim stvarima."²

Gospodaru, učini našu ljubav prema Tebi većom od ljubavi prema nama, našim suprugama, imetku, djeci i od ljubavi prema vodi kad smo žedni.

Gospodaru, očisti naša srca od veza sa bilo čime mimo Tebe. Uvrsti nas u one koje voliš i koji Te vole.

¹ Divan imama Šafija, str. 55.

² Džamiul-‘ulum, str. 340.

Ljubav prema Poslaniku ﷺ

باب حب الرسول ﷺ

٦ - عَنْ أَنَسِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ".

- 6- Enes b. Malik ﷺ prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Nećete biti pravi vjernici sve dok vam ja ne budem draži od vlastitog roditelja, djeteta i svih ostalih ljudi."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je rekao:

﴿قُلْ إِنَّ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَآبَاءَأُكُمْ وَإِخْرَوْا نُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالُ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةُ تَحْشُونَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

¹ Buhari, Sahih: Iman/8, 1/9, Muslim, Sahih: Iman/16, h. 70, 1/67.

Moral muslimana

الفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

"Reci: 'Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da probode neće imati, i kuće vaše u kojima se prijatno osjećate – miliji od Allaha i Njegova Poslanika i od borbe na Njegovom Putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odluku ne doneše. A Allah grješnicima neće ukazati na Pravi put'" (Et-Tevba, 24).

Neće vjerovati znači: neće biti kompletan vjernik.

Znaj, brate muslimane koji voliš ovog plemenitog Poslanika ﷺ, da je ljubav prema njemu plod ljubavi prema Allahu. Ljubav muslimana prema Poslaniku ﷺ treba biti veća od ljubavi prema samom себи, prema imetku, roditelju, djetetu i svim ljudima.

وَفِي الصَّحِيفَةِ أَيْضًا أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ
لَأَنَّتِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَا عُمَرَ حَتَّى أَكُونَ أَحَبُّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ"
فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ لَأَنَّتِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى مِنْ
نَفْسِي، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الآنِ يَا عُمَرُ."

Omer b. Hattab ﷺ rekao je Božijem Poslaniku ﷺ "Doista si mi ti draži od svega, osim od mene samoga." Poslanik ﷺ mu odgovorio: 'Ne, tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, moram ti biti draži i od tebe

Ahmed Muaz Hakki

'samoga.' Omer mu reče: *'Sada si mi, tako mi Allaha, draži od mene samoga.'* Poslanik ﷺ reče mu: *'Sada, Omere.'*¹

Ljubav prema drugoj osobi osjeća se ili zbog nekih pohvaljenih svojstava koje ona posjeduje ili zbog dobrote koju nam je ukazala. A o Poslaniku ﷺ je njegov Gospodar rekao: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ "Ti si, doista, uzvišene čudi." (*El-Kalemī*, 4). A kada čovjek razmisli o koristi koja mu je došla od Poslanika ﷺ, koji ga je izveo iz tmina nevjerovanja u svjetlo imana, na posredan ili neposredan način, tada mu je jasno da je on uzrok njegovog vječnog boravka u beskrajnim blagodatima, da je ta korist veća od svih mogućih i da stoga treba da izvoru te koristi posveti veću ljubav nego drugima. Također, korist koju je dobio od njega veća je od koristi koju je imao od drugih. Međutim, ljudi se različito ponašaju o tom pitanju uslijed odsustva duha i nemara u kojem se nalaze. Nema sumnje da su ashabi, neka je Allah njima zadovoljan, imali priliku da ovaj osjećaj dožive u najvišoj mjeri. To je plod znanja, a oni su u tome bili najjači, a Allah najbolje zna.

Kurtubi kaže: "Svako ko ispravno vjeruje u Poslanika ﷺ osjeća nešto od ove bezrezervne ljubavi koju svi vjernici trebaju osjećati. Međutim, stepen se te ljubavi razlikuje... Neki osjećaju veću ljubav, neki manju, jer su utonuli u strasti i zatrpani u nemaru."

¹ Buhari, Sahih: Zavjeti/3, 7/217.

Moral muslimana

Većina njih, kada bi čuli za Poslanika ﷺ, poželjela bi da ga vidi više nego da vidi svoje dijete, blago ili roditelja. Izlagali bi se opasnim situacijama, a na to ih podstiče unutrašnja ljubav koja nema oscilacija.¹¹

Izraz ove ljubavi jeste pridržavanje njegovog sunneta, ﷺ, i izvršavanje njegovih naredbi. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا كَانَ لِّئُونَ وَلَا مُؤْمِنٌ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخَيْرُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

"Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahanju postupe." (El-Ahzab, 36);

Znak ljubavi je i slijedeće njegove svjetlosti i upute:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ﴾

"A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna..." (El-Maida, 15);

kao i ponašanje u skladu s njegovim primjerom:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أَسْوَأُهُوَةً حَسَنَةً﴾

"Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor." (El-Ahzab, 21).

Gospodaru, osvijetli naša srca ljubavlju prema Tebi,

¹¹ Fethul-bari, 1/59, 60.

Ahmed Muaz Hakki

prema Tvome Poslaniku ﷺ i prema onima koji Vas vole.

Ljubav radi Allaha

باب الحب في الله

٧- عن أبي هُرَيْرَةَ - رضي الله عنه - قال: قال رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا، حَتَّى تَحَابُّوا. أَلَا أَدُكُّمْ عَلَى أَمْرٍ إِذَا أَنْتُمْ فَعَلْتُمُوهُ تَحَابِبُتُمْ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ"

7- Ebu Hurejra prenosi da je Božiji Poslanik rečao: "Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, nećete ući u Džennet dok ne budete vjerovali; a nećete vjerovati dok jedni drugi ne zavolite. Hoćete li da vas uputim kako ćete postići ljubav među vama? Širite selam!"

Muslim¹

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ﴾

"...i onima koji su Medinu za življenje izabrali i domom prave vjere još prije njih je učinili; oni vole one koji im se doseljavaju." (El-Hašr, 9).

¹ Muslim, Sahih: Iman/22, h. 94, 1/74.

Moral muslimana

Ljubav radi Allaha jeste plod ljubavi prema Allahu. To je Božija blagodat, Gospodarevo sijanje i svjetlo koje On stavlja u srca vjernika:

﴿لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مَا أَفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ
اللهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

"Da si ti potrošio sve ono što na Zemlji postoji, ti ne bi sjedinio srca njihova, ali je Allah sjedinio, – On je zaista silan i mudar." (El-Enfal, 63).

Mirvezi je rekao: "Pitali su Ahmeda b. Hanbela šta je ljubav radi Allaha, a on je rekao: "To je ljubav prema čovjeku bez ovosvjetskih interesa."¹

Ova ljubav daje plodove na ovome i na budućem svijetu. Među tim plodovima su i ovi:

– vjernik osjeća slast vjere:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاوةَ الإِيمَانِ، مَنْ كَانَ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مَا سَوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمُرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا
اللَّهُ...²

"Ko posjeduje tri stvari, osjetit će uz pomoć njih slast imana: kome Allah i Njegov Poslanik ﷺ budu draži od svega ostalog, ko voli čovjeka samo radi

¹ Tabekat el-hanabila, 1/75.

Allaha...¹;

- oni koji se vole u ime Allaha, bit će u hladu Arša:

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيْنَ الْمُتَحَابُونَ بِجَلَالِي، الْيَوْمَ أَظْلَلُهُمْ فِي ظَلٍّ، يَوْمَ لَاَظْلَلُ إِلَّا ظَلٍّ.

"Allah će na Sudnjem danu kazati: 'Gdje su oni koji su se radi Mene voljeli? Oni će u Mojem hladu biti danas, kada drugog hлада nema'²;

- ovog teškog dana oni će biti sigurni na platformama od svjetlosti. Na tome će im zavidjeti čak i poslanici i šehidi:

الْمُتَحَابُونَ فِي جَلَالِي هُمْ مَنَابُرٌ مِّنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشَّهَدَاءُ.

"Oni koji se vole radi Moje Uzvišenosti, bit će na platformama od svjetla, na čemu će im zavidjeti poslanici i šehidi"³;

- povrh svega toga, oni će steći Allahovu ljubav, a sretnan li je onaj ko je stekne. U hadisu se kaže:

أَنْ رَجُلًا زَارَ أَخَاهُ فِي قَرْيَةِ أُخْرَى، فَأَرْصَدَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى

¹ Buhari, Sahih: Iman/8, 1/9, 10; Muslim, Sahih: Iman/15, h. 67, 1/66.

² Muslim, Sahih: El-Birr/12, h. 37, 4/1988.

³ Tirmizi, Sunen: Zuhd/35, h. 2390, 4/597, 598.

Moral muslimana

مَدْرَجْتَه مَلَكًا، فَلِمَا أَتَى عَلَيْهِ قَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: أَرِيدُ أَخَا
لِي فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ، قَالَ: هَلْ لَكَ عَلَيْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تُرْبُحُهَا؟ قَالَ:
لَا، غَيْرَ أَنِّي أَحْبَبْتُهُ فِي اللَّهِ تَعَالَى، قَالَ: فَإِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكَ
بِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَحْبَبَكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ.

"Ebu Hurejra prenosi od Poslanika da je čovjek posjetio svog brata u jednom selu, i Uzvišeni Allah mu postavi na put meleka. Kada ovaj čovjek nađe pored njega, melek ga upita:

- Gdje si pošao?
- Krenuo sam u posjetu svome bratu u ovo selo.
- Imaš li kod njega nešto na čuvanje? – poče ga melek kušati.
- Nemam ništa. Samo ga volim radi Allaha.
- Ja sam poslan da ti kažem da te je Allah zavolio kao što si ti radi Njega zavolio tog čovjeka."¹

Kada osim ove ne bi bilo drugih plodova ljubavi radi Allaha, to bi bilo dovoljno. Onaj koga Allah zavoli postaje Božiji:

فَإِذَا أَحَبَبْتَهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبَصِّرُ
بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلُهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلْتَنِي

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/12, h. 38, 4/1988; Malik, Muvetta: O onima koji su se zavoljeli radi Allaha, h. 1733, str. 679.

لَا عَطِيهِ وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لَا عِيَّدَنَهُ.

"Pa kada sam zavolio njega, bio sam njegov sluhabojim sluša, njegov vid kojim gleda, njegova ruka kojom hvata i njegova noga kojom korača. I ako bi Me pitao za nešto, Ja bih mu to dao. I ako bi tražio utočište kod Mene, ja će ga zaista zaštiti"¹;

- logično je da onoga koga zavoli Allah, vole ga stanovnici nebesa i Zemlje.

إِذَا أَحَبَ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحَبَهُ
فِيْجِهُو جِبْرِيلُ فَيْنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
فُلَانًا فَأَحَبُّوهُ فِيْجِهُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوْضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي أَهْلِ
الْأَرْضِ.

"Kada Allah zavoli čovjeka, pozove Džibrila (i kaže mu): 'Allah je zavolio toga čovjeka, pa ga voli i ti.' Kada ga Džibril zavoli, pozvat će stanovnike neba: 'Doista je Allah zavolio toga čovjeka, pa ga volite i vi.' Kada ga zavole stanovnici neba, tog čovjeka će okruživati zadovoljstvo na Zemlji."²;

- jedan od plodova ljubavi radi Allaha je Džennet:

¹ Buhari, Sahih: Er-Rikak/38, 7/190.

² Buhari, Sahih: Edeb/41, 7/83; Muslim, Sahih: El-Birr/48, h. 157, 4/2030, i imam Malik, Muveta: O onima koji se vole radi Allaha, h. 1733, str. 679.

Moral muslimana

مَنْ عَادَ مَرِيضاً، أَوْ زَارَ أَخَاً لَهُ فِي اللَّهِ تَعَالَى، نَادَاهُ مُنَادٍ بِأَنْ طَبِّطَ وَطَابَ تَمْشاكَ، وَتَبَوَّأَتْ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلَ.

"Ko obide bolesnika ili posjeti svoga brata radi Allaha, pozvat će ga glas i reći će mu: 'Dobar si ti i dobar je tvoj hod. Džennet je tvoje boravište'"¹;

- ta će ljubav trajati na ovom i budućem svijetu:

﴿الْأَخْلَاءَ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِيَعْضُّ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَقِينَ﴾

"Tog će Dana oni koji su jedni drugima bili prijatelji postati neprijatelji, samo to neće biti oni koji su se Allaha bojali i grijeha klonili." (Ez-Zuhraf, 67).

- U ovo vrijeme interesa, kada se dobro mjeri materijalnim aršinima, sve je veća potreba da produbimo ovu međusobnu ljubav radi Allaha. A ovo će se postići:
- širenjem selama, kao što se kaže u naslovnom hadisu:

"Hoćete li da vas uputim kako ćete postići ljubav među vama? Širite selam!"²;

- kada brat susretne brata, treba biti vedrog lica:

لَا تَحْقِرُنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئاً، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوْجِهٍ

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birru ves-siletu/64, h. 2008, 4/365, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-garib.

² Muslim, Sahih: Iman/22, h. 93, 1/74.

طَلِيقٌ.

"Nemojte potcenjivati nijedno dobro djelo, čak ni to da se susretnete s bratom ozarena lica"¹;

- kada se brat rastaje s bratom, neka zatraži da čini dovu za njega u samoći.

عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهمَا عن النبي صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ:

استأذنه في العمرة فأذن له فقال: يا أخي لا تنسانا من دعائك وقال بعد في المدينة يا أخي أشركنا في دعائك فقال عمر: ما أحب أن لي بها ما طلعت عليه الشمس لقوله يا أخي.

"Ibn Omer, ﷺ, prenosi da je Omer b. Hattab, ﷺ, zatražio od Poslanika ﷺ da ode na umru. On mu to dozvoli i reče: 'Brate, nemoj nas zaboraviti u svojim dovama.' Zatim je u Medini rekao: 'Brate, uključi nas u svoju dovu.' Omer je kasnije rekao: 'Ne bih ni za šta na svijetu dao to što me je Poslanik ﷺ nazvao bratom.'²

- إِذَا أَحَبَ الرَّجُلُ أَخَاهُ فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ - "Kada zavolite svoga

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/43, h. 144, 4/2026.

² Ahmed, Musned: 1/29, 3/59; Tirmizi, Sunen: Dove/110, h. 3562, 5/559, 560, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-sahih.

Moral muslimana

brata, recite mu da ga volite."¹

– brat bratu treba da daje poklone. U hadisu se kaže: – دَارُوا مَحَابِي "Darujte jedni druge, zavoljet ćete se."²

Neka i mene i tebe Allah učini od onih koji vole radi Allaha i tako stječu Njegovu ljubav i zadovoljstvo.

¹ Ebu Davud, **Sunen**: Edeb/122, h. 5124, 5/343, 344.

² Imam Malik, **Muvetta**: O prekidanju odnosa, h. 1642, str. 653.

Poslušnost roditeljima

باب بِرِّ الْوَالِدِينَ

٨- عن أبي هُرَيْرَةَ - رضي الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "رَغْمَ أَنْفُ، ثُمَّ رَغْمَ أَنْفُ، ثُمَّ رَغْمَ أَنْفُ". قَيْلَ: مَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: "مَنْ أَدْرَكَ أَبُوْيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا، فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ".

8- Putem Ebu Hurejre, prenosi se da je Božiji Poslanik rekao: "Jadan li je, jadan li je!" Ashabi upitaše: 'Ko, Božiji Poslaniče?' 'Onaj čiji jedan ili oba roditelja dožive starost, a da ne zaradi Džen-net zbog njih.'"

Muslim¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدِيهِ إِحْسَانًا﴾

"Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim." (El-Ankebut, 8);

﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/3, h. 9, 4/1978.

Moral muslimana

يَلْعَنَ عِنْدَكَ الْكَبَرُ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُولْ هُمْ مَا أَفَّ وَلَا
تَنْهَرْهُمَا وَقُولْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَاحْفِظْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلُّ مِنَ
الرَّحْمَةِ وَقُولْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٤﴾

"Gospodar twoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: 'Uh!' – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: 'Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, nje-govali!'" (El-Isra, 23, 24).

O ovoj temi postoje mnogi vjerodostojni hadisi zabilježeni u zbirkama. U njima se podstiče na poslušnost roditeljima i govori o velikoj vrijednosti tih djela. Dobročinstvo prema njima kroz služenje, izdržavanje, itd. uzrok je ulaska u Džennet. Ko u tome zakaže, izgubit će Džennet i doista će biti ponižen.

Ovo je jedno od Allahu najdražih djela, poslije namaza u propisano vrijeme. Abdullah b. Mesud ﷺ kaže:

سَأَلَتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟

قَالَ: "الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا" قَلَتْ: ثُمَّ أَيْ؟ قَالَ: "ثُمَّ بِرِّ

الْوَالِدِينَ" قَلَتْ: ثُمَّ أَيْ؟ قَالَ: "ثُمَّ الْجَهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ".

"Pitao sam Božijeg Poslanika ﷺ koje djelo je najdraže Allahu. On odgovori: 'Namaz klanjan u pravo vrijeme!' 'Zatim koje?' – upitah. 'Zatim dob-

ročinstvo prema roditeljima.' 'Zatim koje?' – ponovo upitah. 'Zatim džihad na Allahovom putu.'¹

Poslušnost roditeljima uzrok je primanja dove. Ovo vidimo iz priče o trojici koji su se sklonili u pećinu, čiji je ulaz, kasnije, zatrpana stijena:

فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِيَعْضٍ: انظِرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ، فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا، لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجُهَا عَنْكُمْ.

فَقَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ وَأُمَرَأَيِّ، وَلِي صِبِيهُ صِنَاعٌ أَرْعَى عَلَيْهِمْ، فَإِذَا أَرْحَتْ عَلَيْهِمْ حَلَبْتُ، فَبَدَأْتُ بِوَالِدِي فَسَقَيْتُهُمَا قَبْلَ بَنِيَّ، وَأَنَّهُ نَائِي بِي ذَاتَ يَوْمِ الشَّجَرِ فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ، فَجِئْتُ بِالْحَلَابِ فَقُمْتُ عِنْدَ رُؤْسِهِمَا، أَكْرَهْتُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا، وَأَكْرَهْتُ أَنْ أَسْقِي الصِّبِيهَ قَبْلَهُمَا، وَالصِّبِيهُ يَتَضَاغُونَ عِنْدَ قَدْمَيَّ، فَلَمْ يَرَلْ ذَلِكَ دَأْبِي وَدَأْبُهُمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَأَفْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً، نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ، فَفَرَّجَ اللَّهُ مِنْهَا فُرْجَةً، فَرَأَوْا مِنْهَا السَّمَاءَ.

¹ Buhari, Sahih: Edeb/1, 7/69; Tirmizi, Sunen: El-Birr/2, h. 1898, 4/310.

Moral muslimana

"Oni tada jedan drugom rekoše: 'Jedini način da se spasimo iz ove situacije jeste da zamolimo Allaha ﷺ da ukloni ovu stijenu zbog naših dobrih djela koje smo učinili.' Jedan od njih tada reče: 'Allahu dragi, ja sam imao stare i iznemogle roditelje i nikad nisam prije njih nabranio niti napojio svoju djecu, niti svoju porodicu i sluge. Jednog dana tražio sam bolju pašu svome stadu, pa im nisam došao na vrijeme, te sam ih, nakon što sam im namuzao mlijeka i donio, našao da spavaju. Nezgodno mi je bilo da ih probudim, ali i da prije njih nabranim i napojim svoju porodicu i svoje robe, pa sam čekao sa sudom u svojoj ruci i gledao kada će se sami probuditi, i tako sam stajao sve do zore, a djeca su oko mojih nogu plakala od gladi. Zatim su se probudili i popili svoj dio mlijeka. Dragi Allahu, ako sam ja to učinio isključivo radi Tebe, a ni radi čega drugog, onda nam odmakni ovu stijenu s vrata ove pećine u kojoj smo mi!' Stijena se malo maknu, ali ne toliko da bi mogli izaći iz nje."¹

Roditelji su prvi prema kojima se trebamo lijepo ophoditi. Ebu Hurejra ؓ kaže:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ

¹ Buhari, Sahih: Edeb/5, 7/69, 70; Tirmizi, Sunen: El-Birr/1, h. 1897, 4/309. Tekst preuzet iz prijevoda skraćene verzije Rijadus-salihina.

اللهَ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أَمْكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ فَالَّ ثُمَّ أَمْكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أَبُوكَ.

"Jedan je čovjek rekao Božijem Poslaniku ﷺ 'Koga treba najviše da pazim?' 'Svoju majku' – odgovori Poslanik ﷺ 'Zatim koga?', upita čovjek. 'Svoju majku.' 'Zatim koga?' 'Svoju majku.' 'Zatim koga?' 'Zatim svoga oca', odgovori Božiji Poslanik ﷺ."¹

Vid dobročinstva prema roditeljima jeste ugošćavanje očevog prijatelja:

إِنَّ أَبَرَّ الْبَرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وَدَ أَبِيهِ.

"Najveće dobročinstvo prema roditelju jeste da čovjek održava prijateljstvo s očevim prijateljima."²

S druge strane, neposlušnost prema roditeljima veliki je grijeh. Božiji Poslanik ﷺ veli svojim ashabima:

أَلَا أَنِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ قَالُوا: بَلٌ، يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: "الإِشْرَاكُ بِسَالَةٍ، وَعَقُوقُ الْوَالِدَيْنِ – " – وَكَانَ مُتَكَئًا فِي جَلْسٍ، فَقَالَ: "أَلَا وَشَهَادَةُ الزُّورِ، أَلَا وَقُولُ الزُّورِ؟" فَمَا

¹ Buhari, Sahih: Edeb/2, 7/69.

² Tirmizi, Sunen: El-Birr/5, h. 1903, 4/313, uz napomenu da je sened ovog hadisa vjerodostojan.

Moral muslimana

زال يقوها حتى قلت: لا يسكت.

"Hoćete li da vam kažem šta je najveći grijeh?"
'Hoćemo, Božiji Poslaniče', odgovoriše ashabi.
'Pripisivanje Allahu druga' (širk) i neposlušnost roditeljima.' Dotada je Poslanik ﷺ bio oslonjen pa sjede i reče: 'Da, i lažno svjedočenje (potvora) i lažan govor.' Ponavljao je ove riječi, tako da sam pomislio da neće ušutjeti."¹

Pitali su Hasana ؓ o poslušnosti roditeljima. On reče: "To podrazumijeva da im pružaš sve što posjeduješ; da im se pokoravaš u onome što ti naređuju ako to nije grijeh. Na to upućuje ajet:

﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾

"A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno po-našaj." (Lukman, 15).

Aliji b. Husejnu, r. anhuma, rekli su: "Ti si najpo-korniji svojim roditeljima, ali ne jedeš s njima?" Alija odgovori: "Bojim se da ih ne preteknem u nečemu što su oni već ugledali, pa da im zbog toga budem nepo-

¹ Buhari, Sahih: Edeb/6, 7/70, 71; Tirmizi, Sunen: El-Birr/4, h. 1901, 4/312.

Ahmed Muaz Hakki

koran."

Kada je Omeru b. Zerru umro sin, pitali su ga: "Kako te je slušao?" "Kada bismo šetali po danu, on bi išao iza mene, a po noći bi išao ispred mene. Nikada se nije uspeo na sprat iznad mene."¹

¹ Muhadarat el-udeba, 1/327.

Održavanje rodbinskih veza

بَاب صَلَة الرَّحْم

٩- عن أبي هريرة - رضي الله عنه - أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: "مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسِطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ وَيُنْسَأَ فِي أَثْرِهِ فَلِيَصِلْ رَحْمَهُ".

9- "Ko želi da ima obilnu opskrbu i da mu se život produži, neka održava rodbinske veze."

Muttcfekun alejhi¹

"Rodbinske veze" (الرَّحْم) odnose se na rođake, tj. na one s kojima imamo zajedničko porijeklo, bez obzira da li se nasljeđujemo ili ne, da li smo mahremi² ili ne. Prema drugom mišljenju, rodbina su samo mahremi, ali je prvo ispravnije, jer drugo mišljenje isključuje dječcu amidža, daidži, a oni su ipak rodbina.³

Kadi Ijad veli: "Nema dileme oko toga da je održavanje rodbinskih veza stroga dužnost, a da je kidanje tih veza veliki grijeh. Ovo održavanje ima svoje razli-

¹ Buhari, Sahih: Edeb/12, 7/72 i Muslim, Sahih: El-Birr/6, h. 20, 21, 4/1982.

² Mahrem – onaj s kojim se ne može stupiti u bračni odnos. – Prim. prev.

³ Fethul-bari, 10/414.

Moral muslimana

čite stepene. Najniži je onaj kada se kontaktira samo riječima ili selamom. Važnost ovih veza zavisi od mogućnosti i potrebe. Neke se veze moraju održavati, a neke je preporučeno održavati. Ko održava vezu u određenom, ne maksimalnom intenzitetu, ne naziva se onim koji veze kida. A ko gaji intenzitet koji je slabiji od onoga što bi trebalo i što je dužan, taj se ne naziva onim koji održava veze."¹

U hadisu se kaže da su široka nafaka i berićet u njoj, dužina života i berićet u njemu, kao i usmjerenošću ibadetima direktna posljedica održavanja rodbinskih veza.

"*A kada je Uzvišeni stvorio stvorenja*

"حتى إذا فرغ من خلقه، قالت الرحمن: هذا مقام العائد بك من القطيعة، قال: نعم، أما ترضين أن أصل من وصلك، وأقطع من قطعك؟ قالت: بلى يا رب، قال: فهو لك." قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "فاقرئوا إن شئتم: ﴿فَهُلْ عَسِيْتُمْ إِنْ تَوْلِيْتُمْ أَنْ تَفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقْطُعُوا أَرْحَامَكُم﴾".

kada je završio sa stvaranjem, rodbinske veze rekose: 'Ovo je mjesto onoga ko od Tebe traži zaštitu od nebrige o rodbini?' Uzvišeni reče: 'Da. Želite li da

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 16/113.

brinem o onome ko o vama brine i kaznim onoga ko vas zapostavlja? 'Želimo, Gospodaru', odgovoriše veze. 'To vam je uslišeno.' Božiji Poslanik ﷺ reče: 'Ako hoćete, učite ajet: 'Zar i vi ne biste, kada bi se vlasti dočepali, nered na Zemlji činili i rodbinske veze kidali!''' (Muhammed, 22).¹

Kao što smo rekli, briga o rodbinskim vezama uzrok je ulaska u Džennet. Ebu Ejjub el-Ensari u tom smislu navodi da je neki čovjek rekao:

أَخْرِنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ . فَقَالَ الْقَوْمُ : مَا لَهُ مَا لَهُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَرَبُّ مَا لَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الرِّزْكَأَوَتَصِلُ الرَّحِيمَ ذرَهَا .

"Kaži mi šta da radim da bih zasluzio Džennet?" Ljudi rekoše: "Šta mu je?, šta mu je?" Božiji Poslanik ﷺ reče: "On ima neku potrebu", zatim nastavi: "Robuj Allahu i ništa Mu ravnim ne smatraj. Obavljaj namaz, udjeluj zekat i održavaj rodbinske veze. Pusti je."²

لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِيِّ ، وَلَكِنَّ الْوَاصِلَ الَّذِي إِذَا انْقَطَعَتْ

¹ Buhari, Sahih: Edeb/13, 7/72, 73, Muslim, Sahih: El-Birr/6, h. 16, 4/1980, 1981.

² Buhari, Sahih: Edeb/10, 7/72.

Moral muslimana

رَحْمَهُ وَصَلَّاهَا.

"Ne održava rodbinske veze onaj koji uzvraća, već onaj ko se brine o vezama i brine se za rodbinu koja o njemu ne brine."¹

Jedan je čovjek došao Božijem Poslaniku ﷺ i rekao:

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي قَرَابَةً، أَصِلُّهُمْ وَيَقْطَعُونِي، وَأَحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِئُونَ إِلَيَّ، وَأَحَلُّ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ.
فَقَالَ: "إِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ، فَكَانَتْ تُسِفُّهُمُ الْمُلَّ، وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ، مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ".

"Božiji Poslaniče, ja imam rođake za koje brinem, a oni za mene ne brinu. Ja im dobro činim, a oni meni zlo. Blag sam prema njima, a oni su prema meni osorni."

Božiji Poslanik ﷺ mu reče: "Ako je tako, ti ih braňiš vrelim pepelom.² Imat ćeš pomoći od Allaha sve

¹ Buhari, Sahih: Edeb/15, 7/73.

² Ova sintagma znači: ponizavaš ih i potcjenjuješ tako što činiš dobro prema njima, a oni ti lošim uzvraćaju i zbog toga se osjećaju kao da jedu vreli pepeo; ili: to dobro koje im činiš, njima će biti kao vreli pepeo koji će im izgarati utrobu. A Allah najbolje zna. (V.: Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 16/116). – Prim. prev.

Ahmed Muaz Hakki

dok budeš tako postupao."¹

Isto tako:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ رَحْمًا.

"Neće ući u Džennet onaj ko ne održava rodbinske veze."²

¹ Muslim: Sahih: El-Birr/6, h. 22, 4/1982.

² Buhari, Sahih: Edeb/11, 7/72; Muslim, Sahih: El-Birr/6, h. 19, 4/1981. Ovo je Muslimova verzija.

Pravo komšije i savjeti o njemu

باب حق الجار والوصية به

١٠ - عن عائشة - رضي الله عنها - عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: "مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوَصِّينِي بِالْجَارِ حَتَّىٰ ظَنَنتُ أَنَّهُ آتَوْنِي شَيْئاً".

10- Aisa, r. anha, pri povijeda da je Božiji Poslanik rekao: "Džibril mi je toliko govorio o pravima komšije da sam pomislio da će ga učiniti naslednjikom."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je Allah rekao:

﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمُسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكْتُ أَمَّا نُنَكِّمُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا﴾

"I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne

¹ Buhari, Sahih: Edeb/28, 7/78; Muslim, Sahih: El-Birr/42, h. 140, 4/2025.

Moral muslimana

smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim, i komšijama dalnjim, i drugovima, i putnicima namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se obole i hvališu." (En-Nisa, 36)

Različita su mišljenja o ovom nasljedivanju. Neki kažu da je to davanje udjela u nasljedstvu tako što i komšija dobija dio kao ostala rodbina. Drugi smatraju da ovo znači da komšija ima jednaka prava kao i rođak što se tiče posjećivanja i održavanja kontakata. Prvo je mišljenje vjerovatnije, mada se u ovom hadisu kaže da do nasljedivanja između komšija ipak nije došlo.

Pojam komšije obuhvata muslimana i nevjernika, roba, grješnika, nepoznatog, domaćeg, rođaka, stranca, bližeg i daljeg komšiju. Ovo ima svoje stepene. Najviši je onaj koji poštuje sve ove relacije, zatim oni koji poštuju većinu njih, i tako sve do onoga ko ispunjava samo jednu. Nasuprot tome stoji onaj ko posjeduje suprotne osobine. Svako će dobiti ono što zaslужuje.

Ovo će nasljedstvo biti ispunjeno kada čovjek uloži sve što je u njegovoj moći da učini dobro svome komšiji, poput poklona, selama, ozarenog lica kod susreta, raspitivanja o njegovom stanju, pomaganja u poslovima itd.¹

¹ Fethul-bari, 10/441, 442.

Božiji Poslanik ﷺ veli:

يَا أَبَا ذرٍ إِذَا طَبَخْتَ مِرْقَةً فَأَكْثِرْ مَاءَهَا وَتَعَاوَدْ جَيْرَانَكَ.
"O Ebu Zerre, kada kuhaš supu, stavi više vode i obidi svoje komšije."¹

Božiji Poslanik ﷺ naredio nam je da ne uznemiravamo komšije:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَؤْذِنُ جَارَهُ.
"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka ne uznemirava svoga komšiju."²

Nema vjere onaj čije komšije nisu sigurne od njegovih zlostavljanja:

وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ! قِيلَ: مَنْ يَا
رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمُنُ جَارَهُ بِوَاقِفَهِ!

- Tako mi Allaha, ne vjeruje! Tako mi Allaha, ne vjeruje! Tako mi Allaha, ne vjeruje!
- Ko, Božiji Poslaniče? – upitaše ashabi.
- Onaj od čijeg uznemiravanja susjedi nisu sigurni – odgovori Poslanik ﷺ³

Dobročinstvo prema komšiji je mjerilo dobrosusjedstva:

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/43, h. 142, /2025.

² Buhari, Sahih: Edeb/ 31, 7/78, 79.

³ Buhari, Sahih: Edeb/ 29, 7/78.

Moral muslimana

خير الأصحاب عند الله تعالى خيرهم لصاحبه، وخير الجيران عند الله تعالى خيرهم بخاره.

"Najbolji od drugova kod Allaha jeste onaj koji se najbolje ophodi prema svome drugu, a najbolji od svih komšija jeste onaj koji je najbolji prema svojim komšijama."¹

U ovom smislu bilježi se da se Ahnef b. Kajs ispeo na kuću da vidi šta radi njegov komšija. Zatim se prenu i reče: "Grijeh! Grijeh! Ušao sam kod komšije bez dozvole. Nikada se neću ispeti više na ovu kuću!"²

Ebu Hanifa je imao komšiju stolara koji je često noću radio. Pjevušio je ove stihove:

"Zapostavili su me, a koga su zapostavili?
U danu krize i teškoća za mene.

*Kao da ja nisam bio srednji među njima
I nisam bio član Amrove porodice.*

*Guraju me iz skupova svakoga dana,
Kakvu ja nepravdu trpim i podnosim!"*

Ebu Hanifa je klanjao noćni namaz kada je čuo komšijiin glas kako izgovara ove tužne stihove. Nakon

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birr/28, h. 1944, 4/233, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-garib.

² Mekarim el-ahlak, str. 86, 87.

Ahmed Muaz Hakki

toga ovaj se glas izgubio noć ili dvije. Ebu Hanifa upita šta se desilo sa njime, i rekoše mu da ga je vladar odveo i zatvorio. On požuri do namjesnika da se zauzme za komšiju i reče mu: "Mog su komšiju odveli čuvari, a on ima kod mene pravo komšije." "Kako mu je ime?" upita namjesnik. "Ne znam kako mu je ime, osim da je stolar", odgovori imam Ebu Hanifa. "Pustite svakoga ko je večeras uhapšen!", povika namjesnik. Stolar dođe kod Ebu Hanife da mu se zahvali, a on mu reče: "Momče, nismo te zapostavili."¹

¹ Ahbar Ebu Hanifa ve ashabihi, str. 40, 41.

Želi svome bratu ono što želiš sebi

بَابٌ فِي أَنْ يُحِبَّ لَأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

١١ - عن أنس رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ"

11- Enes, Allah mu se smilovao, kaže: "Rekao je Poslanik ﷺ 'Nećeš vjerovati sve dok ne budeš svome bratu želio ono što želiš sebi.'"

Muttefekun alejhi!

Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْرَوْهُ فَاصْلُحُوا بَيْنَ أَخَوِيهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

"Vjernici su samo braća, zato pomirite vaša dva brata i bojte se Allaha, da bi vam se milost ukazala." (El-Hudžurat, 10).

Iz ovog se hadisa razumije slijedeće: "Jedan od obaveznih elemenata imana jeste da čovjek voli svome bratu vjerniku ono što voli i sebi."¹²

¹ Buhari, Sahih: Iman/7, 1/9; Muslim, Sahih: Iman/17, h. 71, 1/67.

² Džamiul-ulumi vel-hikem, str. 103.

Moral muslimana

Ovo sporedno islamsko pravilo uvjetovano je osnovnim pravilom, tj. čovjek treba svome bratu željeti dobro koje želi sebi. Postoji drugo predanje u kojem se kaže:

حَتَّىٰ يُحِبَ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُ لِنَفْسِهِ مِنَ الْخَيْرِ.

"...dok ne poželi svome bratu dobro koje želi sebi."¹

"Dobro je pojam koji obuhvata ibadete, dozvoljene stvari koje se tiču svjetovnog i vjerskog života. U ovo ne spadaju zabranjene stvari, zato što one nisu dobro niti imaju ičega zajedničkog s njime."²

Šejh Ebu Amr b. Salah kaže: "Ovo može biti teško i neizvodljivo, ali u biti nije tako, jer je značenje hadisa: neće biti ispravan iman nekoga od vas sve dok svome bratu u islamu ne poželi ono što želi sebi. Ostvarenje ovoga dešava se kada poželi da se bratu dogodi ono što se događa njemu, onda kada se njegov udio neće umanjiti niti okrnjiti. A ovo je lahko i blisko za zdravo srce, a teško je za divlje srca, neka Allah sačuva nas i svu našu braću."³

Priča se da je Fudajl b. Ijad rekao Sufjan Es-Sevriju: "Ako želiš da ljudi budu kao ti, tada nisi Allahu obavio dužnost savjetovanja, a šta tek ako želiš da oni budu

¹ Nesai, Sunen: Iman/znaci imana, 8/115.

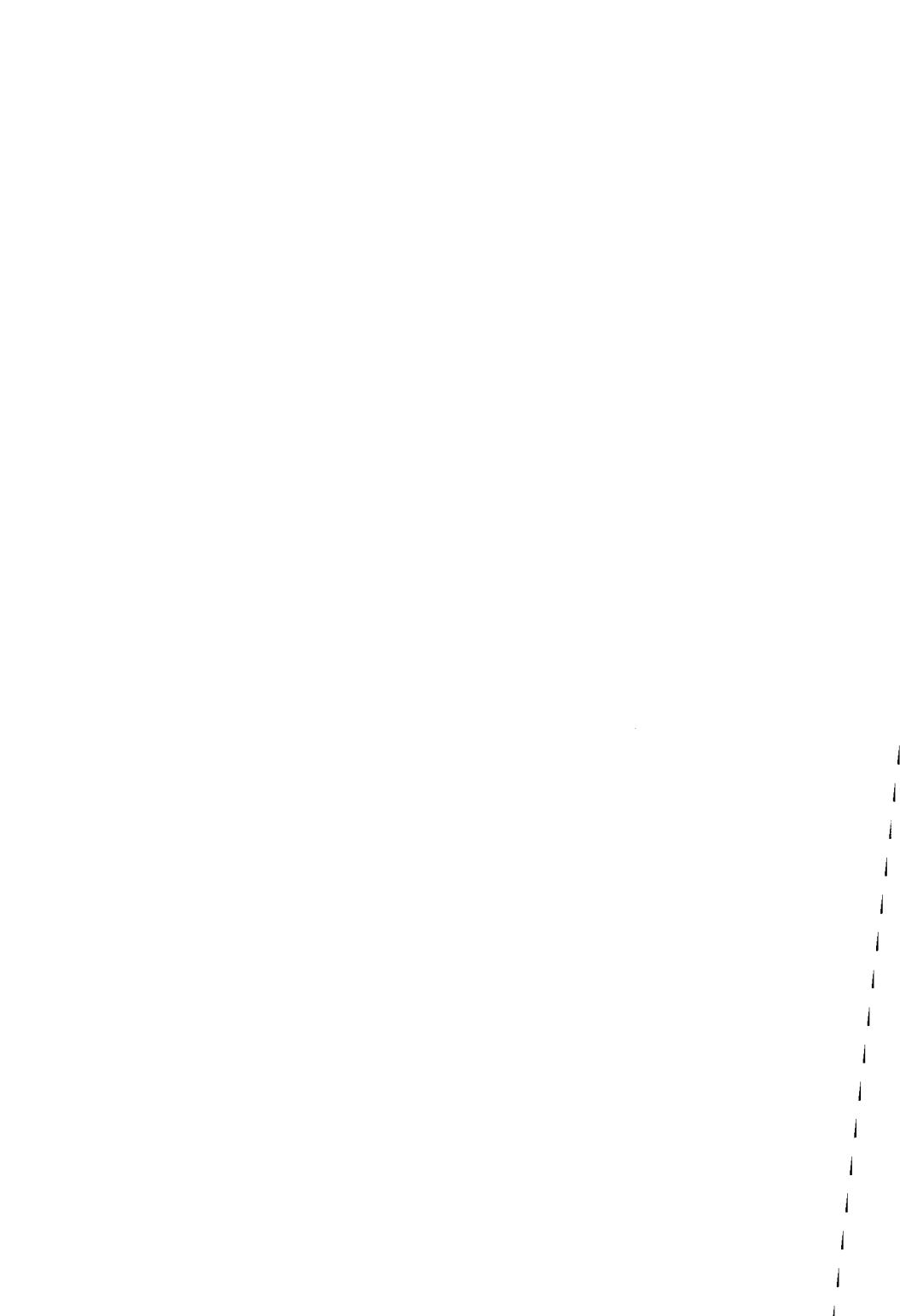
² Fethul-bari, 1/57.

³ Komentar četrdeset Nevevijevih hadisa, str. 44, 45.

Ahmed Muaz Hakki

ispod tebe?"¹

¹ V.: Historija Damaska, 14/274.

Vrijednost zuhda na ovom svijetu

باب الزهد في الدنيا

١٢ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَخَذَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ: "كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرٌ سَيِّلٌ" وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَتَنَظِّرْ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَتَنَظِّرْ الْمُسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِرِضِيَّكَ وَمِنْ حَيَاةِكَ لِمَوْتِكَ.

12-Abdullah b. Omer, r. anhuma, prenosi da ga je Božiji Poslanik u hvatio za rame i rekao: "Budi na ovome svijetu kao stranac ili prolaznik." Ibn Omer je znao govoriti: "Kada omirkneš, ne očekuj zoru, a kada osvaneš, ne očekuj noć. Uzmi od svoga zdravlja za svoju bolest i od svog života za svoju smrt."

Buhari¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحُيَّاَ الدُّنْيَا كَمَاءَ أَنَّزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ﴾

¹ Buhari, Sahih: Rekaik/3, 7/179; Tirmizi, Sunen: Zuhd/25, h. 2333, 4/567, 568.

Moral muslimana

فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيًّا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ
اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا * الْمَالُ وَالْبُنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلًا

"Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane subo, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može! Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, bit će od Gospodara tvoga bolje nagradena i ono u što se čovjek može pouzdati." (El-Kehf, 45, 46).

Zuhd znači odricanje od nečega zato što je to bezvrijedno i nije vrijedno poštovanja. *Zehid* (زہید) označava nešto što je malo i beznačajno.

Pripadnici prvih generacija, a i onih kasnijih, govorili su o značenju zuhda. U hadisu se kaže:

ليست الزهادة في الدنيا بتحريم الحلال ولا إضاعة المال،
ولكن الزهادة في الدنيا هو أن لا تكون بما في يدك أو ثق ما
في يد الله تعالى وأن تكون في ثواب المصيبة إذ أنت أصبت
بها أرغب فيها لو أنها أبقيت لك.

"Odricanje od ovog svijeta nije zabranjivanje dozvoljenog niti uništavanje imetka. Odricanje jeste da ne budeš sigurniji u ono što imaš u ruci nego u ono što je kod Allaha Uzvišenog i da nagradu za pretrpljenu nesreću više voliš nego da tu nesreću ni-

Ahmed Muaz Hakki

si ni doživio.¹

Rebia veli: "Vrhunac je odricanja prikupljanje stvari na ispravan način i njihovo stavljanje na pravo mjesto."

Sufjan es-Sevri kaže: "Zuhd na ovom svijetu znači kratko nadanje, a ne gruba hrana i oblačenje ogrtača." Takoder je rekao: "Oni su znali učiti u dovi: 'Gospodaru, daj da budemo nezavisni od dunjaluka i obaspi nas njegovim blagodatima. Nemoj nam ih uskratiti, pa da žudimo za ovim svijetom.' Imam Ahmed zato kaže: 'Zuhd na ovom svijetu znači kratko nadanje.' Jednom je rekao: 'Kratko nadanje i nenadanje u ono što je u rukama ljudi.'²

U komentaru naslovnog hadisa rekli su: "Nemoj težiti dunjaluku, ne uzimaj ga za domovinu, ne zavaravaj se da ćeš na njemu dugo ostati, ne posvećuj mu se pretjerano i ne vezuj se za njega osim onoliko koliko se stranac veže za tuđu zemlju. Ne bavi se njime, osim kao stranac koji namjerava da se vrati svojoj porodici."

Omerove³ riječi: "*Kada omrkneš, ne očekuj zoru, a kada osvaneš, ne očekuj noć*" podsticaj su čovjeku da se realno nada, tj. ne očekuj zoru da bi uradio djelo koje

¹ Tirmizi, Sunen: Zuhd/29, h. 2340, 4/571, uz napomenu: "Ovo je hadis koji je poznat samo iz ovog izvora". Ibn Madža, Sunen: Zuhd/1, h. 4152, 2/417.

² V.: Džamiul-ulum, str. 254-256.

³ Ovdje se očito radi o Ibn Omeru iako se navodi Omer. – Prim. prev.

Moral muslimana

treba u noći da uradiš, već prioni na posao. Isto tako, kada osvaneš, nemoj se nadati u noć i odgađati poslove do noći.

Riječi: "Uzmi od svoga zdravlja za svoju bolest" podstiču na iskorištavanje zdravlja i djelovanje prije nego što nastupi bolest i onemogući rad. Isto važi i za riječi "...i od svog života za svoju smrt" – dani života moraju se iskoristiti, jer kada neko umre, njegova djela prestaju, nade nestaju i uvećava se njegovo kajanje zbog podbacivanja. Čovjek treba znati da će doći vrijeme kada će morati dugo da bude ispod zemlje nemoćan da išta radi.¹

Mnogo je hadisa koji govore o vrijednosti zuhda na ovom svijetu. Jedan je čovjek došao Božnjem Poslaniku ﷺ i rekao:

يَا رَسُولَ اللَّهِ! دَلَّنِي عَلَىٰ عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ وَأَحَبَّنِي النَّاسُ؟ فَقَالَ: "اَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبِّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبِّكَ النَّاسُ".

"Božji Poslaniče, uputi me na djelo zbog kojeg će me zavoljeti Allah i ljudi." Poslanik ﷺ mu reče: "Budi suzdržan od ovoga svijeta, zavoljet će te Allah, i budi suzdržan od onoga što je kod ljudi, zavoljet će te ljudi."²

¹ Komentar četrdeset Nevezijevih hadisa, str. 105, 106.

² Ibn Madža, Sunen: Zuhd/1, h. 4154. Nevevi je ovaj hadis oka-

قَدْ أَفْلَحَ مِنْ أَسْلَمَ وَكَانَ رَزْقُهُ كَفَافًاً وَقَنْعَةُ اللَّهِ.

"Spašen je onaj ko prigrli islam, a posjeduje osnovne životne potrebe i time je zadovoljan."¹

Ibrahim b. Edhem veli: "Tri su vrste zuhda: nužni, vrijedni i sigurni. Nužni zuhd jeste ustezanje od harama; vrijedni zuhd je ustezanje od halala, a sigurni zuhd je odricanje od sumnjivih stvari."²

Znaj, brate muslimane, da je najbolji zuhd zuhd Poslanika ﷺ i njegovih dobrih ashaba. Hadiske su zbirke pune priča o njihovom zuhdu i saburu. Tako je Omer, رضي الله عنه، rekao:

لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَظْلُمُ الْيَوْمَ
يَلْتَوِي، مَا يَجِدُ دَقَالًا يَمْلأُ بِهِ بَطْنَهُ.

"Vidio sam Božijeg Poslanika ﷺ jednog dana savi-jenog, nije imao ni lošu hurmu da se nahraní."³

Aiša je, r. anha, rekla:

مَا شَبَعَ أَلْ مُحَمَّدٍ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- مُنْذُ قَدِيمَ الْمُدِينَةِ،
مِنْ طَعَامٍ بُرُّ، ثَلَاثَ لَيَالٍ تَبَاعًا، حَتَّى قُبِضَ.

"Otkako je došla u Medinu, porodica Muhammeda

rakterisao kao sahih (Vidi: Vrtovi pobožnih, str. 187).

¹ Tirmizi, Sunen: Zuhd/35, h. 2348, 4/575, 576.

² Džamiul-ulum, str. 257.

³ Muslim, Sahih: Zuhd, h. 36, 4/2285.

Moral muslimana

„nije se nabranila pšenične hrane tri noći uzastopno, sve dok mu Allah nije uzeo dušu.“¹

Ebu Hurejre ﷺ kaže:

مَا شَبَعَ نَبِيُّ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَأَهْلُهُ، ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تَبَاعًاً، مِنْ خُبْزٍ حِنْطَةٍ، حَتَّىٰ فَارَقَ الدُّنْيَا.

“Allahov vjerovjesnik Muhammed ﷺ i njegova porodica nikada nisu tri dana uzastopno jeli bljeb od žita – sve dok nije napustio svijet.”

Jedan je čovjek došao kod Ebu Zerra. Prešao je pogledom po njegovoju kući, zatim mu reče:

- Ebu Zerre, gdje su ti stvari?
- Mi imamo kuću prema kojoj idemo – odgovori ovaj ashab.
- Ali, moraš imati nešto čim se ovdje nalaziš.
- Vlasnik stana neće nas ostaviti ovdje.

Omer b. Abdulaziz je rekao u svojoj hutbi: "Dunjaluk nije mjesto gdje ćete se skrasiti. Allah ga je stvorio prolaznim, a njegovi će stanovnici odatle odseliti. Koliko je uvjerenih graditelja čiji se dom ubrzo sruši i koliko je spokojnih stanovnika koji nakon kratkog perioda odsele."²

Hasan ﷺ veli: "Potcijenite ovaj svijet jer, tako mi

¹ Muslim, Sahih: Zuhd, h. 22, 4/2722.

² V.: Džamiul-ulum, str. 332.

Ahmed Muaz Hakki

Allaha, najlakše čete ga tako podnijeti."¹

¹ Muhadarat el-udeba, 1/515.

Strpljivost

باب الصبر

١٣ - عن أبي سعيدٍ سعد بن مالك بن سنان الخدرى - رضي الله عنه - : "أَنَّ نَاساً مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ قَالَ: مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرُ لِيَنْهَا اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفُ لِيَعْفُهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرُ يُصَبِّرُهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ شَيْئاً هُوَ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ".

13- Prenosi se putem Ebu Seida Sad b. Malik b. Sinan el-Huderija, Allah njime bio zadovoljan, da je jedna grupa ensarija nešto tražila Božijem Poslaniku ﷺ i da im je on to dao. Potom im je rekao: "Šta god korisno ja budem imao, neću ga sakriti od vas. Ko se ne boji siromaštva, Allah će ga obogatiti; ko se čuva harama, Allah će ga sačuvati i ko se trudi da bude strpljiv, Allah će mu podariti strpljenje. Niko nije dobio ništa bolje niti korisnije od strpljenja."

Muttefekun alejhi.¹

¹ Buhari, Sahih: Zekat/50, 2/129; Muslim, Sahih: Zekat/42, h. 124, 1/729.

Moral muslimana

Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

"O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite." (Alu Imran, 200);

﴿إِنَّمَا يُؤْفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾

"...samo oni koji budu strpljivi bit će bez računa nagradeni." (Ez-Zumer, 10).

Ragib je rekao: "Sabur je suzdržanost u oskudici. Ovaj se pojam upotrebljava kada se tegleća životinja ostavi bez hrane; kada se neko stavi u bezizlaznu situaciju. Sabur je samoograničavanje na ono što zahtijeva vjerozakon i logika."¹

Ibn Hadžer veli: "Sabur je ustezanje od loših postupaka ili govora. On nekada znači i blagost. Neki su učenjaci rekli: 'Strpljivost od lošega jeste duševna borba. Allah je učinio urođenim da ljude boli kada ih povređuju ili ogovaraju. Zbog toga je Poslaniku ﷺ teško palo to što su ga prozvali nepravednim u rasподjeli plijena. Međutim, on je bio blag prema čovjeku koji je to rekao, svjestan nagrade koja sljedeće strpljivima; Allah će ga nagraditi bez obračuna. Strpljivi će dobiti ve-

¹ El-Mufredat, str. 273.

ću nagradu od onoga ko udjeljuje. Za strpljenje će se do sedamsto puta uvećavati nagrada. Dobro djelo, u osnovi, bit će deseterostruko nagrađeno, i preko toga koliko Allah bude htio.¹

Iz naslovnog hadisa vidimo vrijednost sabura i preporučenost tog djela. To je pohvalna osobina, poželjna karakteristika, izuzetan manir zahvalnih posljedica, mnogobrojnih koristi i blagodatnih tragova. Musliman u njemu dobija priliku da razmisli o onome što mu koristi, da analizira svoje stanje i da pristupi samo onome što će mu donijeti sigurnu korist i što ima izvjestan ishod.

Tri su vrste sabura:

1. strpljenje u onome što je Allah naredio, u ibadetima i teškoćama koje ih prate;

2. strpljenje, sustezanje od onoga što je Allah zabranio – harama, grijeha; suzbijanje strasti i samosvladavanje od približavanja njima; sustezanje duše od njenih hirova; zauzdavanje njenog nastojanja da počini nešto ružno. Uzvišeni kaže:

﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهُوَىٰ * فَإِنَّ
الْجُنَاحَةَ هِيَ الْمُؤْمِنُ﴾

"A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao Džennet

¹ Fethul-bari, 10/511, 512.

Moral muslimana

će boraviše biti sigurno." (*En-Naziat*, 40, 41);

3. strpljenje u bolnim patnjama, strašnim tragedijama, iskušenjima i ispitima bilo koje vrste, ili sadržine.¹

Musliman je obavezan ustrajati u ibadetima i u izvršavanju Allahovih naredbi:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾

"O vjernici, tražite sebi pomoći u strpljivosti i namazu!" (*El-Bekara*, 153);

rezultat ovoga jeste Allahova pomoć:

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

"Allah je doista na strani strpljivih." (*El-Bekara*, 153).

Jedna od situacija u kojoj je sabur potreban jeste i susret s neprijateljem:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيْتُمْ فِتْنَةً فَاثْبِتُوْا وَادْكُرُوْا اللَّهَ كَثِيرًا
لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ﴾

"O vjernici, kada se s kakvom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite da biste postigli što želite." (*El-Enfal*, 45).

Strpljenje i ustrajnost na putu misionarstva jeste je-

¹ V.: *Sabr*/14, 23-26.

Ahmed Muaz Hakki

dna od osobina poslanikâ, neka je Allahov blagoslov i mir s njima:

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾

"Ti izdrži kao što su izdržali odlučni poslanici." (El-Ahkaf, 35).

Strpljenjem i čvrstim uvjerenjem postiže se prvenstvo u vjeri:

﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدِونَ بِمَا مِنَّا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾

Između njih Mi smo vođe određivali i oni su, odaživajući se zapovijedi Našoj, na Pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjeroviali." (Es-Sedžda, 24).

Stoga, preporučivanje strpljenja i milosti jeste osobnost islamskog društva:

﴿ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمُرْحَمَةِ﴾

"...a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i kojima jedni drugima milosrđe preporučuju." (El-Beled, 17).

To znači: onaj ko bude strpljiv težeći time Allahom zadovoljstvu, njegov kraj bit će u Džennetu:

﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا﴾

Moral muslimana

إِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤُونَ بِالْحُسْنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ
هُمْ عُقَبَى الدَّارِ * جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُوهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ
كُلِّ بَابٍ * سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنَعْمَ عُقَبَى الدَّارِ ﴿٤﴾

"i oni koji trpe da bi postigli naklonost Gospodara svoga, i koji molitvu obavljaju, i koji od onoga što im Mi dajemo i tajno i javno udjeljuju, i koji dobrim zlo uzvraćaju – njih čeka najljepše prebivalište, edenski vrtovi, u koje će ući oni, i roditelji njihovi, i žene njihove i porod njihov – oni koji su bili čestiti – i meleki će im ulaziti na svaka vrata: 'Mir neka je vama, zato što ste trpjeli, a divno li je najljepše prebivalište!'" (Er-Rad, 22-24).

"الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْمُثْلُ فَالْمُثْلُ : فَيُبَتَّلِ الرَّجُلُ عَلَى حَسْبِ دِينِهِ،
فَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ صُلْبًا اشْتَدَّ بَلاؤُهُ، وَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رَقَّةً ابْتُلِيَ
عَلَى حَسْبِ دِينِهِ، فَمَا يَرْجُحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَتَرَكَهُ يَمْشِي
عَلَى الْأَرْضِ مَا عَلَيْهِ خَطِيَّةً".

"Znaj da su na najvećem iskušenju poslanici, zatim oni koji su im najbliži po vjerovanju. Čovjek će biti iskušan shodno svojoj vjeri. Ako mu je vjera čvrsta, ispit će mu biti snažan; ako je mu je vjera blabava, doživjet će mala iskušenja. Patnja se neće

Ahmed Muaz Hakki

odvajati od čovjeka sve dok ga ne ostavi da hoda po zemlji bezgrješan.¹

Brojni su primjeri strpljivosti Božijih poslanika. Ibrahim i Ismail, neka je s mir s njima, strpljivo su primili Allahovu naredbu, sve dok Ismail nije zamijenjen velikim kurbanom. Nuh ﷺ je u svom narodu naišao na veliki otpor i odbacivanje, ali je bio strpljiv u tome, pa je Allah potopio sve osim onih koji su povjerovali s Nuhom. Jakub, Ejjub, Musa, Zekerijja, Jahja i Isa, neka je mir s njima, bili su iskušani i ustrajali su na svom putu.

Najbolje stvorenje Muhammed sin Abdullahov, ﷺ, doživio je velika maltretiranja i zlostavljanja od stanovnika Taifa. Oni su na njega poslali svoje maloumnike i robeve, tako da su raskrvarili njegove mubarek-pete. A prije i poslije toga nevjernici iz Kurejša nanijeli su mu mnogo zala i pakosti. Nakon svega toga, u Medini je bio strpljiv i borio se. Rezultat toga bilo je uspostavljanje temelja najveće države koju je upoznalo čovječanstvo i najboljeg društva kojeg je zemlja vidjela.

Ibn Tejmi, Allah mu se smilovao, kaže: "Uzvišeni Allah u Kur'anu spominje lijepo napuštanje, lijepo opraštanje i lijepu strpljivost. Lijepo napuštanje jeste odbijanje bez maltretiranja; lijepo opraštanje jeste opraštanje bez kuđenja, a lijepo strpljenje je strpljenje bez

¹ Tirmizi, Sunen: Zuhd/56, h. 2398, 4/601, 602, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-sahih.

Moral muslimana

jadikovanja stvorenjima. Ahmed b. Hanbelu su u bolesničkoj postelji čitali da Tavus nije volio bolesničke jauke i da ih je nazivao jadikovanjem. Zato Ahmed nije ispustio glasa iz sebe sve dok nije umro.¹ A Jakub je rekao:

﴿فَصَبِّرْ جَيْلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِينِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ﴾

"...i ja se neću jadati, nadam se da će mi ih Allah sve vratiti; uistinu. On sve zna i mudar je." (Jusuf, 83);

﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثَّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ﴾

"Ja tugu svoju i jad svoj pred Allaha iznosim, a od Allaha znam ono što vi ne znate" – reče on. (Jusuf, 86).¹

Abdulaziz b. Revad veli: "Tri su riznice Dženneta: sakrivanje nesreće, sakrivanje bolesti i sakrivanje sadeke."

Abdullah b. Muhammed el-Herevi kaže: "Srž dobročinstva jeste skrivanje nesreće."

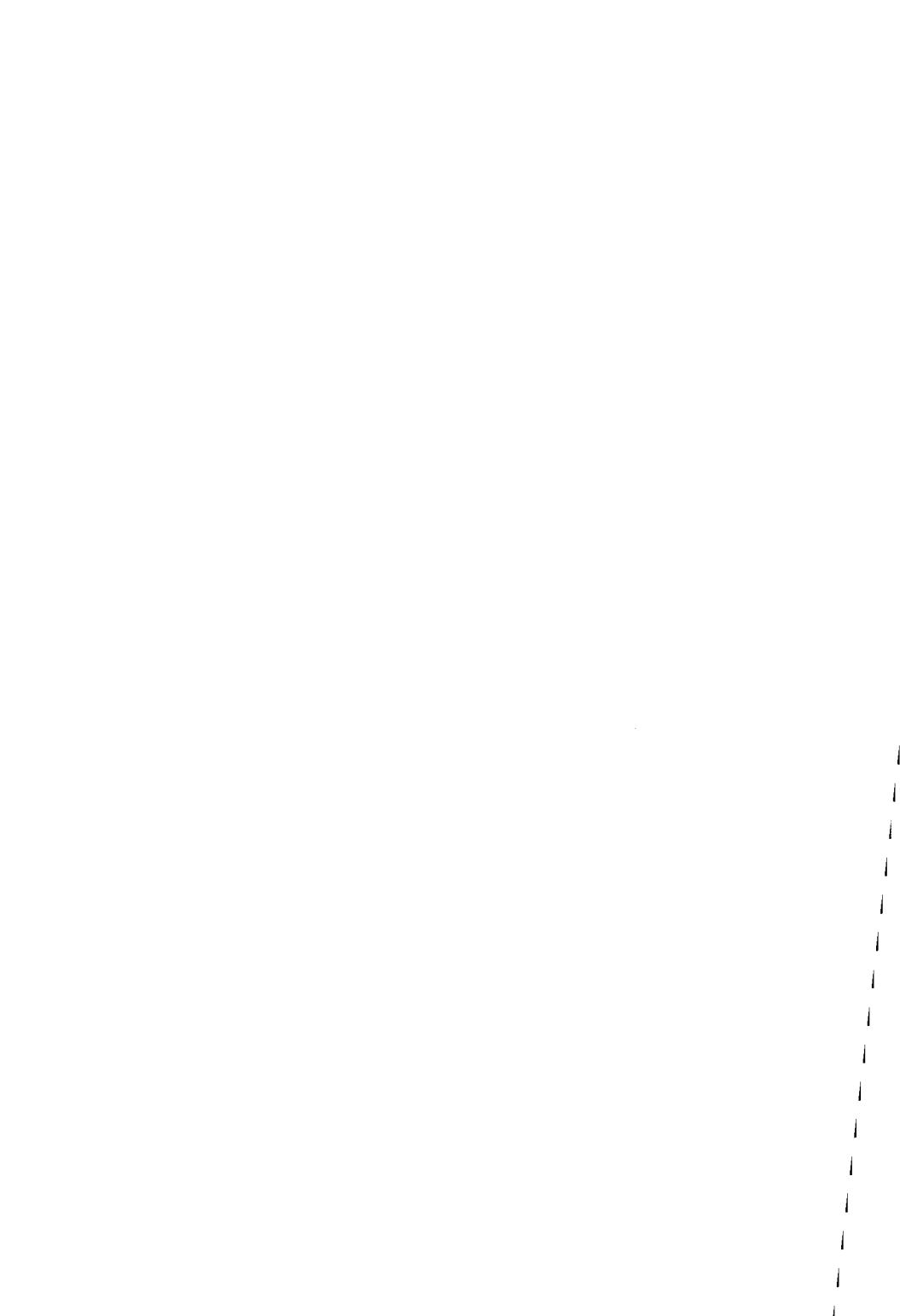
Avn b. Abdullah kaže: "Dobro u kojem nema primjesa zla jeste zahvalnost u blagostanju i strpljenje u te-

¹ Ubudijja, str. 40.

Ahmed Muaz Hakki

škoćama."¹

¹ Sabr, str. 72.

Stid i njegova vrijednost

باب الحباء وفضله

١٤ - عن عمران بن حصين رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ" مُتَقَدِّمٌ عَلَيْهِ.

وفي رواية لمسلم: "الحياء خير كله" أو قال: "الحياء كله خير".

14- *Imran b. Husajn* kaže: "Rekao je Božiji Poslanik ﷺ: 'Stid donosi samo dobro.'"

U Muslimovom predanju stoji: "Sav je stid dobro" ili "Stid je sve dobro."

Muttefekun alejhi¹

Nevevi kaže: "Učenjaci su rekli: 'Stid se sastoji u osjećaju koji navodi na ostavljanje lošega i otklanja kolebanje u izvršavanju obaveza'. Čuli smo da je Ebu Kasim Džunejd, Allah mu se smilovao, rekao: 'Stid je viđenje blagodati i viđenje nedostataka, tako da se izme-

¹ Buhari, Sahih: Edeb/77, 7/100; Muslim, Sahih: Iman/12, h. 61, 1/64.

Moral muslimana

đu njih rađa stanje koje se naziva stid."¹

Ijad veli: "To da je stid sve dobro ili da je sav dobro teško se može uzeti kao opće pravilo, jer nekada se čovjek može susresti s onim ko čini ružno djelo i zbog stida se ne suprotstavi tome. Odgovor je da se pod ovim stidom podrazumijeva ono što se tiče Šerijata. A stid iz kojeg proistječe kršenje nečijeg prava nije islamski. Naprotiv, to je nemoć i poniženje. Za njega se kaže da je stid zato što naliči islamskom stidu – osjećaju zbog kojeg se ostavlja loše." Ibn Hadžer kaže: "Ovo može značiti da onome kome je stid jedna od osobina, on u najvećem broju slučajeva donosi dobro i da veoma malo prostora ostaje za ono što bi eventualno moglo doći od njega kada je stid u pitanju. Također, stid može sam po sebi dobavljati čovjeku dobro i time sam biva dobro i uzrok dobra."²

"Stid se dijeli na dvije vrste: stid čovjeka od Allaha ﷺ, kada odluči uraditi ono što je pomislio i stid od ljudi kada čovjek uradi ili kaže nešto što njima nije drago. Obje ove vrste stida su pohvaljene; jedna od njih je farz, a druga plemenita osobina. Znači, stid u situaciji kada se treba ostaviti zabranjena stvar je farz, a stid u onome što ljudi ne vole jeste plemenita osobina."³

Musliman je dužan držati se stida, jer to je *sva vje-*

¹ Rijadus-salihin, str. 246.

² Cio pasus je preuzet iz Fethul-barija, 10/522.

³ Revdatul-ukala, str. 57.

Ahmed Muaz Hakki

ra¹. On spada u grane imana i etiku islama:

إِنْ لَكُلْ دِينٍ خَلْقًا، وَإِنْ خَلْقَ الْإِسْلَامِ الْحَيَاةُ.

"Svaka vjera ima svoj moral, a moral islama je stid."²

Stid je ključ svakog dobra. Što je on jači, više je dobra i slabija je mogućnost lošeg postupka. A što je slabiji stid, slabije je dobro i veća je mogućnost lošeg postupka. Stid je ono što stoji između čovjeka i zabranjenih stvari.

Ibn Ebu-Dun'ja svojim lancem prenosilaca od Vehba b. Muneebbiha prenosi: "Iman je go. Njegova odjeća je bogobojaznost; njegov je nakit stid, a njegov novac čednost. Cuo sam beduina iz plemena Tajji kako pjeva:

'Ne, života mi tvoga oca, u življenju dobra nema,
A ni u dunjaluku, ako nestane stida.

Čovjek živi u dobru dok je stidan;
I drvo je živo dok mu je kora zdrava.'³

Musliman je obavezan da se istinski stidi Allaha.

¹ Ibn Ebu-Dun'ja u **Mekarimul-ahlaku**, h. 87, str. 19, navodi da je Omer b. Abdulaziz rekao: "Stid je sva vjera", pripisujući ovu izreku Božijem Poslaniku ﷺ.

² Ibn Madža, **Sunen: Zuhd**/17, h. 4234, h. 4235, 2/422; Ibn Ebu-Dun'ja, **Mekarimul-ahlak**, str. 22.

³ **Mekarimul-ahlak**, str. 21.

Moral muslimana

Zato je dužan da ne koristi blagodati koje mu je Allah podario u loše svrhe; ne smije ih koristiti u onome što je zabranjeno, već u onome što je naređeno. Ibn Məsud prenosi hadis u kojem kaže da je Božiji Poslanik ﷺ jednog dana rekao grupi svojih ashaba:

استحبوا من الله عز وجل حق الحياة قال: قلنا: يا رسول الله إنا نستحب
والحمد لله قال: ليس ذلك ولكن من استحب من الله حق الحياة فليحفظ
الرأس وما حوى ولويحفظ البطن وما وعى ولويذكر الموت والبلى ومن أراد
الآخرة ترك زينة الدنيا فمن فعل ذلك فقد استحب من الله عز وجل حق
الحياة.

"Istinski se stidite od Allaha!" 'Allahov Poslaniče',
rekosmo, 'mi se stidimo, hvala Allahu.' 'Ne to! Ko
se bude stidio Allaha na pravi način, neka čuva
glavu i ono što je u njoj; stomak i ono što on sadrži;
neka se sjeti smrti i patnji. Ko teži ahiretu odreći će
se ukrasa ovoga života. Ko postupi ovako taj se istinski stidi Allaha."¹

Ali b. Ebu Talib ﷺ veli: "Ko svoju odjeću presvuče
stidom, ljudi mu neće vidjeti mahane."

Ebu Musa el-Ešari ﷺ kaže: "Kada uđem u kuću u
kojoj se kupaju od džunupluka, povijam svoja leđa iz
stida od moga Gospodara."²

¹ Tirmizi, Sunen: Opis kijameta, h. 2458, uz napomenu da ovaj hadis u ovom obliku znamo kao predanje Ibana b. Ishaka od Salīha b. Muhammeda; Ibn Ebu-Dun'ja, Mekarimul-ahlak, str. 20.

² Mustatref, 1/195.

Čast i darežljivost

باب الكرم والسفاء

١٥ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : "أَنْفَقْ أَنْفَقْ عَلَيْكَ وَقَالَ يَدُ اللَّهِ مَلَائِي لَا تَغِيِّضُهَا نَفَقَةٌ سَحَاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَقَالَ أَرَأَيْتَمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغْضُ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْمِيزَانُ يَحْفَضُ وَيَرْفَعُ . "

15- "Ebu Hurejra prenosi da je Božiji Poslanik rekao: 'Kazao je Allah 'Udjeluj, Ja ču udijeliti tebi.' Zatim je rekao: 'Allahova je ruka puna. Ne može je isprazniti opskrbljivanje! Ona i danju i noću prosipa opskrbu. Zar ne vidite koliko je dala otkad su stvorení nebo i Zemlja?' On nije zatvorio Svoju ruku; Njegov je Arš na vodi, u Njegovojoj je ruci vaga koja se spušta i podiže."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ حَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾

¹ Buhari, Sahih: Tefsir, sura Hud/2, 3/213; Muslim, Sahih: Zekat/11, h. 36, 2/690.

Moral muslimana

"...a ono što od imetka udijelite drugima nadoknadt će vam se potpuno, neće vam biti učinjeno kri-vo." (El-Bekara, 272);

﴿وَمَا تُنِقُّوا مِنْ حَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

"A ono što od imetka drugima date, Allah, sigurno, za to zna." (El-Bekara, 273).

Znaj, Allah nam se smilovao, da je "svako ko je poznat u predislamskom i islamskom periodu po časti, za kime se povode ljudi, kome dolaze iz blizine i daleka – to postigao dijeljenjem hrane i gostoprimaljivošću. A ljudi s iskustvom u ovo svjetskim stvarima, plemeniti vjernici i dobronamjernici složni su oko toga da je najbolje što čovjek može sebi priuštiti na ovome svijetu i što će mu najviše valjati na ahiretu jeste težnja ka plemenitosti, druženje s plemenitim. Plemenitost je uzrok lijepog glasa i plemičkog zvanja."¹

Onaj ko udjeljuje mora time težiti Allahovom zadovoljstvu:

﴿وَمَا تُنِقُّونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ﴾

"Ono što udijelite drugima neka bude samo Allahu za ljubav." (El-Bekara, 272).

Udjeljivanje radi hvalisanja ne spada u preporučenu plemenitost. Štaviše, to može prerasti u grijeh, uko-

¹ V.: Revdatul-ukala, str. 157-159.

liko se neko uzdiže nad Allahovim robovima.

Plemenitost ima mnogo koristi. Među njima jeste i ovo:

– Uzvišeni Allah nadoknađuje onome ko udjeljuje:

﴿وَمَا تُفْقِدُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾

"...a ono što od imetka udjelite drugima nadoknađit će vam se potpuno, neće vam biti učinjeno kriovo." (El-Bekara, 272);

U naslovnom hadisu se kaže: "Udjeluj, Ja će udjeliti tebi!" Božiji je Poslanik ﷺ rekao:

بَيْنَا رَجُلٌ يَغْلَبُهُ مِنَ الْأَرْضِ، فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةِ: اسْأِقِ
حَدِيقَةً فُلَانٍ، فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابُ، فَأَفْرَغَ مَاءً فِي حَرَّةِ،
فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ الشَّرَاجِ قَدِ اسْتَوْعَبَتْ ذَلِكَ الْمَاءُ كُلَّهُ،
فَتَبَيَّنَ الْمَاءُ، فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ.
فَقَالَ لَهُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا اسْمُكَ؟

قَالَ: فُلَانُ، لِلإِسْمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ.

فَقَالَ لَهُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ لَمْ تَسْأَلْنِي عَنِ اسْمِي؟

فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي هَذَا مَاؤُهُ يَقُولُ:
اسْقِ حَدِيقَةً فُلَانٍ، لَا سِمِكَ، فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا؟
قَالَ: أَمَّا إِذْ قُلْتَ هَذَا، فَإِنِّي أَنْظَرُ إِلَيْ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا، فَأَتَصَدِّقُ

Moral muslimana

بِثُلَّتِهِ، وَأَكْلَ أَنَا وَعِيَالِي ثُلَّتَ، وَأَرْدُ فِيهَا ثُلَّتَهُ.

"Jedan je čovjek pješačio pustinjom i ču glas iz oblaka:

- Napoj palmovik tog i tog čovjeka.
Oblak se zatim uputi i izbaci vodu po opaljenim stijenama. Jedna pukotina u stijeni sakupi tu vodu. Putnik poče slijediti tok te vode i nađe na čovjeka koji je svojom lopatom usmjeravao vodu. Reče mu:
 - Allahov robe, kako se zoveš?
 - Tako i tako – spomenu ovaj čovjek ime koje je putnik čuo iz oblaka – zašto me pitaš za ime?
 - Čuo sam glas iz oblaka koji je donio ovu vodu kako govori: 'Napoj palmovik tog i tog čovjeka.' Šta ti radiš s ovim vrtom?
 - Reći će ti pošto pitaš. Ja uzimam prinos iz ovog vrta i udjelujem trećinu. Trećinu ostavljam za svoju porodicu, a preostalu trećinu vraćam u njega"¹;
 - Uzvišeni će Allah nekoliko puta uvećati imetak onome ko udjeljuje:

﴿مَثُلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلَ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُبْلَةٍ مَّئَةً حَبَّةً وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلَيْهِمْ﴾

"Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu li-

¹ Muslim, Sahih: Zuhd/4, h. 45, 4/2288.

Ahmed Muaz Hakki

če na onoga koji posije zrno iz kojeg nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna. – A Allah će onome kome hoće dati i više; Allah je neizmjereno dobar i sve zna." (El-Bekara, 261).

- onaj ko udjeljuje štiti se od džehennemske vatre:

اتَّقُوا النَّارَ وَلَا يَبْشِّرَنَّ قَمَرًا.

"Čuvajte se Vatre, pa makar i polovinom hurme!"¹;

- najbolji lijek za ljude jeste milostinja:

دَعُوا مِرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ.

"Liječite svoje bolesnike sadakom"²;

- dijeljenje utvrđuje imetak:

حَصَنُوا أُمُو الْكَمِ بِالصَّدَقَةِ.

"Utvrđite vaše imetke zekjatom"³;

- plemenitost je jedno od Allahu ﷺ dragih svojstava:

إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ مَا يُحِبُّ وَمَا يُحِبُّ اللَّهُ طَيِّبٌ، نَظِيفٌ مَا يُحِبُّ النَّظَافَةُ، كَرِيمٌ مَا يُحِبُّ الْكَرْمُ.

"Doista je Allah dobar i voli dobrotu; čist i voli čis-

¹ Buhari, Sahih: Edeb/34, 7/79; Muslim, Sahih: Zekat/20, h. 68, 2/407.

² Bejheki, Es-sunen el-kubra, 3/382.

³ Bejheki, Es-sunen el-kubra, 3/382.

Moral muslimana

- toću, plemenit i voli plemenitost¹;
- ruka koja daje bolja je od ruke koja uzima:

اليد العليا خير من اليد السفلية.

"Gornja je ruka bolja od donje"²;
 - plemenitost pokriva mnoge čovjekove mahane.
Imam Šafi veli:
- "Pokrij se darežljivošću, jer svaku mahalu pokriva, kažu, darežljivost."

Musliman je dužan okititi se ovim svojstvom, a posebno misionari, stoga što ono ima veliki utjecaj na prihvatanje islama kod ljudi.

Enes ﷺ kaže:

مَا سُئلَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- عَلَى الْإِسْلَامِ
شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ، قَالَ: فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ غَنِّيًّا بَيْنَ جَبَلَيْنِ،
فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ، فَقَالَ: يَا قَوْمِيْهِ، فَإِنَّ مُحَمَّداً يُعْطِي
عَطَاءً لَا يَخْشَى الْفَاقَةَ. فَقَالَ أَنَّسُ: إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا
يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا، فَمَا يُسْلِمُ حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ

¹ Tirmizi, Sunen: Edeb/41, h. 2799, 5/111, 112, uz napomenu: "Ovaj je hadis usamljeno predanje, a Halid b. Ijas, jedan od njegovih prenosilaca, je slab.

² Muslim, Sahih: Zekat/32, h. 97, 3/718.

الْدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا.

"Kakvu god ovosvjetsku blagodat tražili Božijem Poslaniku ﷺ on bi je dao. Jednom prilikom dođe mu čovjek i on mu dade ovaca između dva brda. Ovaj se vrati svome narodu i reče: 'Narod moj, primite islam! Muhammed doista daje toliko da se ne moramo bojati siromaštva.' Enes reče: "Desilo bi se da neko prihvati islam radi ovosvjetskih interesa, ali bi mu ubrzo islam postao draži od ovoga svijeta i svega što je na njemu."¹

Ibn Abbas, r. anhumā, kaže:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ حِبْرِيلُ وَكَانَ حِبْرِيلُ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ يَلْقَاهُ حِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ.

"Poslanik ﷺ je bio najdarežljiviji čovjek. To bi najviše bilo izraženo tokom ramazana, kada bi se susretao sa Džibrilom. Džibril ﷺ bi mu dolazio sva-ke noći ramazana i preslušavao njegovo učenje Kur'ana. Tih bi dana Božiji Poslanik ﷺ širio više

¹ Muslim, Sahih: Vrline/14, h. 57, 58, 4/1806.

Moral muslimana

dobra nego povjetarac.¹

Ibn Ebu Hatim bilježi od Alija b. Ebu Taliba ﷺ, koji kaže:

من أتاه الله منكم مالاً فليصل به القرابة، ولیحسن فيه
الضيافة، وليفك فيه العاني، والأسير، وابن السبيل،
والمساكين، والفقراء، والمجاهدين، ولیصبر فيه على النائبة،
فأن بهذه الخصال ينال كرم الدنيا وشرف الآخرة.

"Kome Allah od vas da imetak, neka njime održava rodbinske veze; neka ugošćava ljude; otklanja teškoće mučenicima, zarobljenima, putnicima, siromašnima, ubogima, mudžahidima i neka se njime strpi u tragedijama. Uz pomoć ovih osobina, steći će plemenitost na ovom i čast na budućem svijetu."²

Pitali su Hasana ﷺ: "Ko je darežljiv?" "Onaj ko bi, da ima sve na ovom svijetu i sve razdijeli, mislio da i nakon toga ima obaveza."³

Huzejfa el-Adevi kaže: "Nakon Bitke na Jermuku krenuh da tražim svoga amidžića među ubijenima. Sa sobom sam imao nešto imetka. Mislio sam: 'Ako bude imao još malo života, napojit ću ga.' Ubrzo ga nađoh

¹ Buhari, Sahih: Vrline/23, 4/165-166.

² Revdatul-ukala, str. 236.

³ Muhadarat el-udeba, 1/648.

Ahmed Muaz Hakki

među ubijenima. Rekoh mu: 'Hoćeš li da te napojim.' On klimnu u znak pristanka. Zatim ču nekoga ko reče 'Ah', i pokaza mi da odem i njega napojim. To bijaše Hišam b. el-As. Upitah ga: 'Hoćeš li da te napojim', i on klimnu. Uto se ču drugi čovjek kako uzdiše, pa mi pokaza da odem do njega. Odoh do toga čovjeka, ali on bješe umro. Vratih se Hišamu, a i on bješe mrtav. Odoh do moga amidžića, a i on bješe mrtav."

Jedan se Kurejšija vratio s putovanja i vidje kraj ulice beduina kojeg su godine oborile i bolest umorila. "O čovječe, pomogni mi u muci!" Ovaj reče svome sluzi: "Daj ovom čovjeku sve što nam je ostalo." On u krilo beduina nasu četiri hiljade dirhema. Ovaj krenu da ustane, ali ne moguće od slabosti i zaplaka. Putnik mu reče: "Zašto plačeš? Zar ti je malo ovo što smo ti dali?" "Ne, tako mi Allaha", odgovori beduin, "ali sjetio sam da će jednom tvoja plemenitost nestati pod zemljom i zaplakao sam se."

Kajs b. Sa'd b. Ubade bio se razbolio, ali mu braća nisu dolazila u posjetu. Pitao je za njih, pa mu rekoše: "Oni se stide zbog duga koji imaju prema tebi." On kaza: "Bijedan je taj imetak zbog kojeg mi braća ne dolaze u posjetu!" Zatim naredi glasniku da razglaši da je Sad otpisao dug svim dužnicima. Nakon toga prag mu se polomio od posjeta.¹

¹ El-Mustatref, 1/235, 236.

Blagost

باب الرّفق

١٦ - عن عائشة - رضي الله عنها - قالت: قال رسول الله ﷺ: "إِنَّ اللَّهَ رَفِيقُ الْرَّفِيقَ، وَيُعْطِي عَلَى الرَّفِيقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ، وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ".

16-Aiša, r. anha kaže: "Božiji je Poslanik ﷺ rekao: 'Doista je Allah blag i voli blagost. On zbog blagosti nagrađuje više nego zbog grubosti, i više od ičega drugog.'"

Muslim¹

Uzvišeni je rekao:

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَغْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

"Ti sa svakim – lijepo! i traži da se čine dobra djela, a neznalica se kloni!" (El-Eraf, 199).

U ovom hadisu podvlači se vrijednost blagosti i podstiče se na usvajanje te osobine. Grubost je, s druge strane, pokuđena, a blagost je i uzrok svakog dobra.

Hadis: "...on zbog blagosti nagrađuje više nego zbog grubosti" znači da se blagošću dobija više nego gruboš-

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/23, h. 77, 4/2004.

Moral muslimana

ću, a može značiti i da zbog toga najviše nagrađuje. Ibn Hadžer preferira prvo mišljenje¹, a Nevevi drugo.²

Musliman je dužan okititi se ovom osobinom, zato što je to svojstvo koje Allah voli i svojstvo koje je uzrok svakog dobra. Onaj ko je lišen ovoga svojstva lišen je svakog dobra:

من يُحِرِّم الرِّفْقَ يُحِرِّم الْخَيْرَ.

"Ko bude lišen blagosti lišen je svakog dobra."³

Blagost uljepšava svaku stvar. Gdje god nema blagosti, tu je nedostatak i ružnoća: إِنَّ الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يَنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ - "Gdje god se blagost nađe, ukrašava ga. Stvar u kojoj blagosti nema manjkava je." Ona je od osobina koje štite čovjeka od vatre. Božiji Poslanik ﷺ veli:

أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلَى النَّارِ، وَبِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ؟ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ هَيْنَ سَهْلٌ.

"Hoćete li da vam kažem ko će biti sačuvan od Vatre i kome će Vatra biti nedostupna? To je svaki prisani, blag i lahak čovjek."⁴

Blagost nije rezervirana samo na ophodenje između

¹ V.: Fethul-bari, 10/449.

² Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 16/145.

³ Muslim, Sahih: El-Birr/23, h. 74, 4/2003.

⁴ Tirmizi, Sunen: Opis kijameta/45, h. 2488, 4/654. Ovaj hadis je hasen-garib.

ljudi. Islam poziva da budemo blagi i prema životinjama. U hadisu stoji:

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَاحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَاحْسِنُوا الذِّبْحَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفَرَتَهُ، فَلْيُرِخْ ذَبِيْحَتَهُ.

"Allah je propisao dobročinstvo prema svakoj stvari. Kada ubijajte, ubijajte blago; kada koljete, koljite blago – naoštrite nož i ne mučite životinju!"¹

عن أبي هريرة دخل اعرابي المسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم جالس فقال:

اللهم اغفر لي ولمحمد ولا تغفر لأحد معنا فضيحك رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال لقد احتظرت واسعا شم ولی حتى إذا كان في ناحية المسجد فشج يبول فقام إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أئنا بني هذا البيت لذكر الله والصلاوة وأنه لا يبال فيه ثم دعا بسجل من ماء فأفرغه على بوله.

U tom smislu prenosi se da je neki beduin ušao u džamiju, a Božiji Poslanik ﷺ je sjedio. On reče: "Allahu, oprosti meni i Muhammedu i nemoj opro-

¹ Muslim, Sahih: Lov/11, h. 57, 3/1548.

Moral muslimana

stiti nikom drugom!" Božiji Poslanik ﷺ nasmija se i reče: "Ograničio si Bezgraničnog!"¹

Zatim ovaj čovjek odšeta do ugla džamije i poče mokriti. Kasnije, kada je ovaj beduin postao privržen islamu, rekao je: "On ustade, i života mi mogu oca i majke, nije me ukorio niti opsovao. Rekao mi je: 'Doista je ovo džamija u kojoj se ne mokri. Ona je napravljena radi sjećanja na Allaha i radi namaže.' Zatim je naredio da se prolije kofa na mjesto gdje je beduin mokrio."²

عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَتَى عَلَىٰ أَزْوَاجِهِ، وَسَوَاقَ يَسُوقُ بِهِنَّ يُقَالُ لَهُ: أَنْجَشَةٌ. فَقَالَ: "وَيُحَكَّ يَا أَنْجَشَةُ رُوَيْدًا سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ".

Enes prenosi da je Božiji Poslanik ﷺ došao svojim suprugama koje je vozio čovjek po imenu Endžeša. On mu reče:

– Pazi, Endžeše! Pažljivo vozi kao da voziš boce!²

¹ Ibn Madža, Sunen: Čistoća/78, h. 551, 1/99; Buhari: Abdest/75, 1/61.

² Muslim, Sahih: Vrijednosti/18, h. 71, 4/1811.

Staloženost

باب الحلم

١٧ - عن ابن عباس - رضي الله عنهم - قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - لأشج، أشج عبد القيس: "إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ: الْحَلْمُ وَالآتَاهُ".

17- *Ibn Abbas, r. anhuma, prenosi da je Božiji Poslanik ﷺ rekao Ešedždu 'Abdulkajsu: "Ti imaš dvije osobine koje Allah voli: staloženost i neužurbanost."*

Muslim.¹

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

"...koji srdžbu savladaju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine." (*Alu Imran*, 134);

﴿خُذِ الْعُقوَةَ وَأَمْرِ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

¹ Muslim, Sahih: Iman/6, h. 25, 1/48.

Moral muslimana

"*Ti sa svakim – lijepo! i traži da se čine dobra dje-la, a neznašica se kloni!*" (El-Eraf, 199).

"Kaže se: nije staložen onaj kome nanesu zlo, pa on pretrpi i užvrati kada uzmogne. Staložen je onaj ko pretrpi nepravdu i oprosti onda kada mogne da užvratiti."¹

Damra veli: "Staloženost je vrjednija od razuma, za-to što se Allah Uzvišeni nazvao tim imenom. To je njegova najvažnija odlika. Uzvišeni u Svojoj knjizi nikoga nije nazvao tim imenom do Njegovog prijatelja Ibrahima i sina mu Ismaila: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّلَهُ حَلِيمٌ﴾ - "Ibrahim je doista bio pun sažaljenja i obazrić." (Tevbe, 114); ﴿فَيَشَرُّنَاهُ بَعْلَامُ حَلِيمٍ﴾ - i Mi smo ga obradovali dječakom blage naravi" (Es-Saffat, 101).

Staložen je čovjek vrijedan, važan, pohvaljen i onaj ko lijepo postupa. Staloženost je najljepša kod onoga ko može izvršiti osvetu."²

"Otuda možemo utvrditi činjenicu da je staložen onaj ko je Poslanika ﷺ učinio svojim lijepim uzorom u svakom maniru; onaj ko se pridržava njegovog morala; krasi njegovim svojstvima i slijedi njegov primjer i put. Stoga Allah njega obilato nagrađuje u Kući nagrade."³

عن عبد الله قال: لما قسم النبي صلى الله عليه وسلم قسمة

¹ Muhadarat el-udeba, 1/221.

² Revdatul-ukala, str. 208, 209.

³ Staloženost, str. 8.

حنين، قال رجل من الأنصار: ما أراد بها وجه الله، فأتيت النبي صلى الله عليه وسلم فأخبرته، فتغير وجهه ثم قال: "رحمة الله على موسى، لقد أؤذى بأكثر من هذا فصبر".

Abdullah b. Mesud kaže: "Kada je Poslanik razdijelio plijen s Bitke na Hunejnu, jedan ensarija reče: 'On ovime ne teži Allahovom zadovoljstvu!' Ja Poslaniku rekoh ovo. Njegovo lice se promjeni i reče: 'Neka se Allah smiluje Musau. On je doživio veća zlostavljanja, pa je bio strpljiv."¹

Pogledaj, brate, kako je Božiji Poslanik bio strpljiv i staložen na uvredama ovog ensarije.

A prenosi se da se jedan čovjek zarekao drugome da će naljutiti Ahnefa. Došao mu je i zatražio ruku njegove majke. On mu odgovori:

"Nije da te vraćamo zbog omalovažavanja tvog prijatelja, niti zbog nedostatka želje za prijateljstvom s tobom. Ona je žena u godinama, a ti trebaš mladu ženu koja će ti rađati, koja će se ugledati na tvoj odgoj i ponašanje. Vrati se u svoje mjesto i kaži im da me nisi naljutio!"

Drugi je čovjek prosio Muavijinu majku, pa mu on reče:

"Šta te je privuklo kod nje, stare žene?"

¹ Buhari, Sahih: Bitke/56, 5/105,106.

Moral muslimana

"Rekli su mi da je ona veoma, veoma stara."

"Možda si pomislio da možeš razljutiti vođu Benu Temima?"

"Da", odgovori prosac.

"Vrati se", reče mu Muavija, "ti nisi taj."¹

Jedan je čovjek opsovao Ebu Zerra . On mu reče: "O ti! Nemoj nas pretjerano psovati! Ostavi mjesta za pomirenje! Mi ćemo uzvratiti onome ko zgriješi Allahu zbog nas samo onoliko koliko mi nećemo zgriješiti."²

¹ Muhadarat el-udeba, 1/222.

² Staloženost, str. 9.

Opraštanje

باب العفو

١٨ - عن أبي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَا تَقَصَّتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهَ رَجُلًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزَّاً، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدُ اللَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ".

18- Ebu Hurejra prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Milostinja neće umanjiti imetak; kada oprostiš nekome, Allah će ti uvećati snagu i kada budesh skroman, Allah će te uzdići."

Muslim.¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَيَعْفُوا وَلَيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ﴾
رَحِيمٌ

"...neka im oproste i ne zamjere! Zar vam ne bi bilo drago da i vama Allah oprosti? A Allah prästa i samilostan je." (En-Nur, 22);

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/19, h. 69, 4/2001.

Moral muslimana

"Ti sa svakim – lijepo! i traži da se čine dobra djela, a neznalica se kloni!" (El-Eraf, 199).

Ulema navodi dva tumačenja ovog hadisa:

prvo: površno tumačenje: onaj ko je blag i opršta, bit će drag i važan u srcima. Njegova snaga i poštovanje bit će veće;

drugo: nagrada i moć na ahiretu.¹

Znaj da je "slast oprštanja veća od slasti zadovoljavanja osvete; jer slast oprštanja prati lijep svršetak, a zadovoljavanje osvete slijedi griža savjesti".²

"Omer je rekao: 'Najbolje je oprštanje je onda kada možeš nadoknaditi štetu, a najbolja pravda jeste kada si srđit.'"³

Seid b. Musejjib veli: "Bolje je da vođa pogriješi u oprštanju nego da pogriješi u kazni."⁴

Prenosi se da je Lukman rekao svome sinu: "Laže onaj ko kaže da se zlo suzbija zlom. Ako hoće da to dokaže, neka zapali vatru pored vatre – hoće li jedna drugu ugasiti? Neće! Dobro suzbija zlo kao što voda gasi vatru!"⁵

O ovoj temi prenosi se da je čovjek rekao Mensuru

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevića, 16/141.

² Muhadarat el-uđeba, 1/226.

³ Edebul-mudžalesa, str. 115.

⁴ Edebul-mudžalesa, str. 116.

⁵ Revdatul-ukala, str. 169.

Ahmed Muaz Hakki

kada je porazio stanovnike Šama koji su se bili okrenuli protiv njega s Abdullahom b. Alijom na čelu:

"O vladaru pravovjernih! Osveta je pravda, a oprashtanje vrlina. Mi ne vjerujemo da će vladar pravovjernih napraviti lošiji izbor i uzeti nešto što je manje vrijedno."

Kaže se: oprashtanje je najpotrebnije onome ko je u najboljoj prilici da se osveti; a najgluplji je onaj ko nosi štetu slabijem.

Me'mun veli: "Volio bih kada bi prijestupnici znali moje mišljenje o oprashtanju i predali mi se."¹

Me'munu su doveli čovjeka koji je učinio grijeh. On ga upita:

"Ti si taj što je uradio to i to?"

"Jesam, vladaru pravovjernih! Ja sam taj koji se prema sebi ogriješio i koji se oslonio na tvoj oprost", reče prijestupnik.

Na ove njegove riječi Me'mun mu oprosti i pusti ga da ode.²

Gospodaru moj! Da nije Tvoje ljubavi prema oprashtanju, ne bi čekao onoga ko Te izaziva griješenjem. Da nije Tvojeg oprosta i plemenitosti, srca ne bi mirovala. Podari nam Svoj oprost i plemenitost, o Ti, Koji obilno daješ i opraćaš!

¹ Edebul-mudžalesa, str. 116, 117.

² El-Mustatref, 1/273.

Skromnost

باب التواضع

١٩ - عن عِيَاضٍ بْنِ حِمَارٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرُوا أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ".

19- *Ijad b. Himar* prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Allah mi je objavio: 'Budite skromni, tako da se niko ni nad kime ne oholi i da se niko ni nad kime ne uzdiže.'"

Muslim¹

Uzvišeni kaže:

﴿وَاحْفِظْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

"...i budi ljubazan prema vjernicima koji te slijede!" (*Eš-Šuara*, 215);

﴿مَنْ يَرْتَدِّ مِنْكُمْ عَنِ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللَّهُ بِقَوْمٍ يُجْبِهُمْ وَيُجْبِيُنَّهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

"O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne

¹ Muslim, Sahih: Džennet, h. 64, 4/2198, 2199.

Moral muslimana

– pa, Allah će sigurno umjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite." (El-Maida, 54).

Naslovni hadis podstiče vjernike na skromnost i izbjegavanje oholosti. A "obaveza razumnoga je da se drži skromnosti i kloni oholosti. Kada u skromnosti ne bi bilo onoga što čovjeka uzdiže što je više skroman, tada bi mu bilo obavezno okititi se suprotnim svojstvom".

Dvije su vrste skromnosti: pohvalna i pokuđena. Pohvalna je ne uzdizati se nad Allahovim robovima i ne ponižavati ih. Pokuđena skromnost jeste ponižavanje pred bogatim čovjekom radi njegovog bogatstva.

"Pametan čovjek nastoji se sačuvati od pokuđene skromnosti u svim situacijama, a drži se pohvaljene u svakom momentu."¹

"Najbolji je čovjek onaj koji je skroman kada je moćan, ko se odriče u imućstvu i ko je pravedan u snazi. Čovjek napušta skromnost samo onda kada ga oholost savlada, a oholi se samo onaj ko je zadivljen sobom. Zadivljenost sobom jedan je od nedostataka razuma. Nisam video nikoga ko se oholi nad drugima, a da ga Allah nije iskušao ponižavanjem pred nekim ko je viši od njega."²

¹ Revdatul-ukala, str. 59.

² Revdatul-ukala, str. 62.

Ahmed Muaz Hakki

Kab je rekao: "Ko bude Allahu zahvalan na blagodati koju mu je podario i skromno se ponaša u njoj, Allah će mu dati korist u toj blagodati na ovome svijetu i podići će mu stepen na ahiretu. A ko ne bude zahvalan na Allahovoj blagodati i ne bude skroman u njoj, Allah će ga lišiti koristi od te blagodati na ovome svijetu i otvorit će mu stepen vatre kojom će ga kazniti – ako bude htio – ili će mu oprostiti."¹

Ibrahim b. Ešas pitao je Fudajla o skromnosti. On mu odgovorio: "Skromnost je da se povinuješ i pokoriš istini. Prihvati je i kada je čuješ od djeteta, pa i od najvećeg neznanice."

Ibn Mubarek veli: "Vrhunac skromnosti jeste da se suočиш s nekim ko je na nižem stepenu od tebe u ovosvjetskim dobrima i da ga uvjeriš da ti zbog svojih dobara nisi bolji od njega; i da se uzdigneš na nivo onoga ko je iznad tebe u ovosvjetskim dobrima i uvjeriš ga da on zbog toga nije bolji od tebe."²

Pitali su Abdulmelika:

"Koji je čovjek najbolji?"

"Onaj ko je skroman kada je moćan, ko se odriče" (uživanja) u imućstvu i ko odbije pomoći svog naroda."

Jednom prilikom dođe Ibn Semmak kod Haruna i reče mu:

¹ Skromnost i apatija, str. 143, 144.

² Skromnost i apatija, str. 141, 142.

Moral muslimana

"O, vladaru pravovjernih! Tako mi Allaha, to što si skroman u svome sjaju veće je od samog tog sjaja."

"Kako je lijepo to što kažeš!", reče mu halifa.

"O vladaru pravovjernih! Čovjeka kome je Allah dao lijep izgled, značajan položaj i široku opskrbu, pa on bude čedan pored svoje ljestvica, solidaran u svom imetku i skroman u svom položaju, Allah će upisati u registar Svojih vjernih robova."

Na ove riječi Harun naredi da se donese tinta i knjiga u koju je svojom rukom upisao ovo što je čuo.¹

¹ Skromnost i apatija, str. 144, 145.

Šutnja i čuvanje jezika

باب لزوم الصمت وحفظ اللسان

٢٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمُّ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكَرِّمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكَرِّمْ ضَيْفَهُ".

20- Ebu Hurejra prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka govori dobro ili neka šuti! Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka postupa lijepo prema komšiji! Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka postupa lijepo prema gostu!"

Muttefekun alejhī^۱

Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادُ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولًا﴾

"Ne povodi se za onim što ne znaš! I slub, i vid, i

¹ Buhari, Sahih: Edeb/31, 7/78, 79; Muslim, Sahih: Iman/18, h. 74, 1/67. Ovo je Muslimova verzija.

Moral muslimana

razum, za sve to će se, zaista, odgovarati." (El-Isra, 36);

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾

"On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije." (Kaf, 18).

Riječi: "Ko bude vjerovao u Allaha i Sudnji dan..." znače: ko bude vjerovao iskrenim imanom, koji spašava od Allahove kazne i dovodi do Allahovog zadovoljstva; neka govori dobro ili neka šuti, jer onaj ko vjeruje na ovaj način boji se Njegove prijetnje, priželjkuje Njegovu nagradu, trudi se da izvršava ono što je naredio i kloni se onoga što je zabranio, tako što će najprije ustrojiti svoje ekstremitete koji su njegova odgovornost, kao što Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولًا﴾

"Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati" (El-Isra, 36);

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾

"On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj koji bdije" (Kaf, 18).

A mnogo je iskušenja zbog jezika.

Neki, ovaj hadis objašnjavaju na slijedeći način:

kada čovjek poželi govoriti neka prije toga razmotri da li je to što će reći istina zbog koje će biti nagrađen.

Ako je tako, neka govori, u suprotnom, bolje mu je da šuti svejedno da li je to haram, pokuđeno ili dozvoljeno. Prema ovome, bolje je ostaviti dozvoljen govor, iz bojazni da se ne pređe na nešto što je zabranjeno ili pokuđeno. Ovo se, međutim, veoma često dešava. Uzvišeni kaže: "*On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije.*" (*Kaf*, 18).¹

Nevevi kaže: "Ovaj hadis nedvosmisleno ukazuje na to da čovjek treba prešutjeti kada nema šta dobro reći, tj. kada nije jasna korist u tom govoru. Dok god postoji sumnja u korist od govora, bolje je šutjeti."²

Riječi "...neka udostoji komšiju... neka udostoji gosta" ukazuju nam na prava ove dvije kategorije ljudi i dobroćinstvo koje im trebamo činiti. Pametan čovjek mora se držati šutnje sve dok njega ne uhvati govor. Koliko se ljudi pokajalo što je govorilo, a malo je onih koji su se zbog šutnje kajali. Najnesretniji i najiskušeniji jesu oni koji imaju nekontrolisan jezik i zatvoreno srce. Deset je osobina jezika koje pametan treba znati i koje treba rasporediti na pravo mjesto. To su: sredstvo izražavanja, svjedok koji govorи osjećanja, ono što daje odgovor, sudija koji drži govor, zagovornik koji iskazuje potrebe, onaj ko opisuje i približava stvari, žetelac koji odnosi mržnju, protivnik koji privlači ljubav, zabavljač koji jača srca i ono što snaži čovjeka i

¹ Komentar četrdeset Nevevijevih hadisa, str. 48, 49.

² Rijadu-s-salihin, str. 445.

Moral muslimana

odstranjuje tugu."¹

Šutnja je spas:

من صمت نجا.

"Ko šuti – spašen je."²

Ebu Hatim prenosi da je Kab rekao: "Sigurnost je u deset stvari, a devet od toga je u šutnji".³ On također od Ibn Mesuda prenosi da je rekao: "Tako mi Allaha osim Kojeg drugog boga nema, ništa ne treba više zatvarati nego jezik."⁴

Kaže se da kada je Junus ﷺ izišao iz utrobe kita, nije skoro ništa govorio. Upitaše ga: "Zar ne znaš govoriti?", a on kaza: "Govor me je bacio u utrobu kita".⁵

Malik b. Dinar veli: "Kada bismo mi pisali *suhufe*", malo bismo govorili.⁶

Šafi, Allah mu se smilovao, veli: "Kada budete htjeli

¹ Revdatul-ukala, str. 43.

² Tirmizi, Sunen: El-Kijama, h. 2501, 4/660. Po njemu, ovo je usamljeno predanje koje znamo samo iz Ibn Lehijevog izvora; Ahmed, Musned, 2/159; Darimi, Sunen: Rikak/5, h. 2726, 2/209.

³ Revdatul-ukala, str. 46.

⁴ Revdatul-ukala, str. 48.

⁵ Edebul-mudžalesa, str. 86.

⁶ Vjerovatno se misli na Knjigu djela koja će biti izložena na Sudnjem danu. – Prim. prev.

⁷ Edebul-mudžalesa, str. 86.

Ahmed Muaz Hakki

govoriti, razmislite o tome što ćete reći. Ako u tome bude koristi, pričajte. A ako postoji sumnja, nemojte govoriti sve dok se ne ukaže potreba."¹

Kaže se: "Sakupila su se četiri mudraca. Prvi reče: "Lakše mogu odbraniti ono što nisam rekao nego ono što sam rekao."

Drugi kaza:

"Bolje je da se kajem za ono što nisam rekao nego za ono što sam rekao."

"Kada izgovorim riječ, ona mene posjeduje. Kada je ne izgovorim, ja posjedujem nju", kaza treći.

"Čudan mi je onaj ko izgovori nešto što, ako se čuje, šteti mu, a ako se ne čuje, ne donosi mu nikakvu korist."²

¹ Mustatref, 1/128.

² Edebul-mudžalesa, str. 79, 80.

Obaveza izvršavanja emaneta¹

باب الأمر بأداء الأمانة

٢١ - عن حذيفة بن اليمان - رضي الله عنه - قال: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ، حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَّلَتْ فِي جُذُرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ نَزَّلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا وَعَلِمُوا مِنَ السَّيِّنَةِ، ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَةِ فَقَالَ: "يَنَامُ الرَّجُلُ التَّوْمَةَ فَتُقْبَصُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظْلَلُ أَثْرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ، ثُمَّ يَنَامُ تَوْمَةً فَتُقْبَصُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظْلَلُ أَثْرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفَطَتْ فَتَرَاهُ مُنْتَبِراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ، ثُمَّ أَخَذَ حَصَّاتَهُ فَدَحْرَجَهَا عَلَى رِجْلِهِ، قَالَ: فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَاهَوْنَ لَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلاً أَمِينًا، وَهَنَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ مَا أَجْلَدَهُ وَأَظْرَفَهُ وَأَعْقَلَهُ وَمَا فِي

¹ Ova se riječ na bosanski jezik ne može prevesti jednim izrazom, a njen je smisao poznat u našoj tradiciji. Ona znači: pouzdanost, vjernost, poštenje, povjerenje, vjera, vjerovanje, amanet. (V.: Teufik Muftić, Arapsko-bosanski rječnik, str. 48.)

Moral muslimana

قَلِيلٌ مِنْ قَالُ حَبَّةٌ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ". قال: وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ
زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيْكُمْ بَأَيْعَثُ فِيهِ، لَإِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّهُ عَلَيَّ
دِينُهُ، وَلَئِنْ كَانَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصَارَى إِنَّهُ لَيَرُدَّهُ عَلَيَّ سَاعِيَهِ، فَأَمَّا
الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ أُبَايِعُ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا.

21- Pričao nam je Huzejfa i rekao: "Pričao nam je Poslanik Allaha, pomilovao ga Allah i spasio, dva hadisa, video sam jedan" (od) njih dva, a iščekujem drugi. Pričao nam je da je emanet sišao u korijen srca ljudi" (tj. povjerljivost i poštenje je usađeno u srca nekih ljudi). Zatim su znali iz Kur'ana, zatim su znali iz sunneta" (tj. iz riječi i postupaka Muhameda, a.s., o povjerljivosti, vjernosti, poštenju; a to znači: zatim su ti ljudi saznali iz Kur'ana i hadisa o povjerljivosti). I pričao nam je o njezinome dizanju" (podizanju, nestajanju, nestanku). Rekao je:

'Zaspe' (neki) čovjek, pa se ščepa" (zgrabi, uzme njegova) vjernost povjerljivost iz njegovoga srca, pa dugo bude njezin trag kao trag (neke) mrlje (gara, čadi). Zatim zaspi (neki) san, pa se ščepa (uzme ponovo njegova povjerljivost), pa ostane njezin trag kao (neki) mjehur (žulj, prišt koji je napunjen tečnošću). Kao (živi) ugljen (što) si valjao njega na twojoj (svojoj) nozi, pa se podmjehuri (tj. podigne se, skoči mjehur), pa vidiš njega podignutoga (uzdignutoga, popetoga), a nije (tj. a nema) u njemu (ni jedna) stvar (ništa). Pa osvanu (tj. pa će osva-

Ahmed Muaz Hakki

nuti, postati neki) ljudi (takvi) da međusobno trguju, pa neće biti skoro (ni) jedan (takav) da izvršava vjernost (ili da ispunjava dužnost vraćanja, tj. da vraća povjerenu mu stvar, stvar koja je kod njega pohranjena), pa se govori (tj. pa će se govoriti): 'Zaista u (među) sinovima tog i tog čovjeka (tj. u tom i tom plemenu) jeste (jedan) čovjek vjeran (tj. ima jedan povjerljiv, pouzdan, pošten čovjek).' I govori se (tj. govorit će se) za (nekoga) čovjeka: 'Ala je pametan!' ('Pametan li je'; 'Što je pametan!' 'Ala je oštroman!' 'Ala je jak (snažan, izdržljiv, otporan')! A nije" (tj. a nema) u njegovome srcu težina (tj. koliko težina jednoga) zrna slaćice od vjerovanja" (jer ko vjeruje, taj je i povjerljiv, jer mu vjerovanje nalaže da bude povjerljiv)."

"I zaista", dalje kaže Huzeifete, "i zaista već je došlo na mene (tj. meni u mome životu jedno) vrijeme (u kojem je bilo pouzdanje i povjerljivost da ja) i ne umujem (i ne pada mi na um, tj. ne brinem se) koji od vas je (taj što) sam prisegnuo (njemu u trgovini i kupoprodaji, tj. ne brinem se s kime ću od vas trgovati). Zaista, ako je bio (neki) musliman, vratio je njega na mene (njegov) islam (tj. spriječio ga je islam da me ne prevari). A ako je bio (neki) kršćanin, vratio je njega na mene njegov nastojivač (tj. njegov upravljač koji se brine, i trči i nastoji oko njega - pa kršćaninov upravljač je štitio moje pravo).

A što se tiče danas, pa nisam bio u prisegi, osim tome i tome (jer danas nema povjerljivosti, i ne nalazim poštenja u većini ljudi s kojim dolazim u do-

Moral muslimana

dir)."¹

Muttefekun alejhi²

Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤْدُوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾

"Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite, da pravično sudite." (En-Nisa, 58);

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَيْنَ أَنْ يَحْمِلُنَّهَا وَأَشْفَقْنَاهُ مِنْهَا وَحَمَلَهَا إِنْسَانٌ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾

"Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se sustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i labkomislen." (El-Ahzab, 72).

Emanet u svojem uopćenom značenju simbolizira sve ono što je Allah povjerio Svojim robovima.

Ovaj hadis znači da će emanet postepeno nestajati iz srca. Kada nestane njegov prvi dio, nestat će svjet-

¹ Prijevod preuzet iz rukopisa rah. Fuada Subašića.

² Buhari, Sahih: Rikak/35, 7/188, 189; Muslim, Sahih: Iman/64, h. 230, 1/126, 127. Ovo je Muslimova verzija.

losti iz srca, i ostat će tmina poput mrlje. Kada nestane drugog dijela, srce će biti poput mjehura. Zatim se nestanak tog svjetla, nakon boravka u srcu, poredi sa žeravicom koju kotrlja nogom i koja ostavlja trag u njoj. Žeravice nestaje, ali ostaje garež. A uzimanjem i kotrljanjem kamenčića želi se podvući ovaj smisao i dati bolje objašnjenje. A Allah najbolje zna.¹

Mnogo je hadisa koji govore o tome da će prvo što će iz ovog ummeta nestati biti stid i emanet:

أَوْلَى مَا يَرْفَعُ مِنْ هَذِهِ الْأَمَّةِ الْحَيَاءُ وَالْأَمَانَةُ فَسَلُوْهُمَا اللَّهُ تَعَالَى.

"Prvo što će nestati iz ovog ummeta jeste stid i emanet. Zato molite Allaha za njih" (tj. da vam ih podari).²

Kada nestane emaneta, znaj da se Sudnji dan približio i očekuj ga. U hadisu se kaže:

إِذَا ضُيِّعَتُ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرْ السَّاعَةَ قَالَ كَيْفَ إِصْاعِدُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِذَا أُسْبِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ.

"Kada nestane emaneta, očekuj Sudnji dan!" 'Kako će nestati emaneta, Božiji Poslanice?', upitaše as-habi. 'Kada se stvari povjere pogrešnim ljudima.'³

¹ V.: Muslimov Sahih s Nevevijevim komentarom, 2/169.

² Ibn Ebu-Dun'ja, Mekarimul-ahlak, h. 265, str. 67, 68.

³ Buhari, Sahih: Rikak/35, 7/188.

Moral muslimana

Zbog velike važnosti emaneta primjećujemo da ga Božiji Poslanik ﷺ veže za iman:

لَا إِيمَانٌ لِّمَنْ لَا أُمَانَةٌ لَهُ وَلَا دِينٌ لِّمَنْ لَا عَهْدٌ لَهُ.

"*Nema vjere onaj ko nema emaneta, niti ima vjere onaj ko ne poštuje dogovore.*"¹

Stoga je kršenje emaneta svojstvo licemjera:

آلية المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا
أؤمن خان.

"*Tri su znaka munafika: kada govori, laže, kada obeća, prevari i kada se na nešto obaveže, iznevjeri.*"²

Božiji Poslanik ﷺ veli:

كان رجلاً من كان قبلكم يباع بالأمانة، فأتاه رجل فأخذ منه ألف دينار إلى أجل، فحضر الأجل وقد خب البحر فأخذ خشبة فجعل فيها الدنانير ثم أتى البحر فقال: اللهم إن فلاناً بابعني بالأمانة وقد خب البحر فأدها إليه ورمي بها في البحر فأقبلت الخشبة ترفعها موجة وتضعها أخرى

¹ Ahmed, Musned, 3/135, 153, 210, 251; Harrati, Izbor iz djela Mekarimul-ahlak, h. 75, str. 48.

² Buhari, Sahih: Iman/24; Muslim, Sahih: Iman/25, h. 107, 1/78.

وخرج الرجل ليتوضاً لصلة الغداة فجاءت الخشبة
فصكت كعبه فأخذها، ثم قال لأهله لا تحدثوا فيها حدثاً
حتى أصلی فإذا فيها الدنانير فكتب وزنها عنده ثم لقي
الرجل بعد زمان فقال: ألسْتَ فلاناً؟ قال: بلى، قال: ألسْتَ
الذِي بَايْعَتْكَ بِالْأَمَانَةِ؟ قال: بلى، قال: فَأَيْ مَالٍ، قال:
أَتَزَّنْ، ثم قال: لَهُ لِي عِلْمُ اللَّهِ لَقَدْ فَعَلْتَ كَذَّا، قال: قَدْ أَدَى اللَّهُ
أَمَانَتَكَ فَأَيْ الرَّجُلَيْنِ أَعْظَمُ أَمَانَةً الَّذِي أَدَاهَا وَلَوْ شَاءَ
لِذَهَبِ بَهَا أَمُّ الذِي رَدَهَا وَلَوْ شَاءَ أَخْذَهَا.

"Jedan čovjek prije vas davao je prisegu na emanet. Jednom je dao u zajam hiljadu dinara do određenog roka. Rok je došao, ali je more bilo uzburkano. Dužnik uze drvenu kutiju, stavi u njega dinare i pride moru. Reče: 'Gospodaru, taj i taj čovjek mi je uzeo u prisegu emanet. More je nemirno, pa Ti izvrši moj emanet.' Zatim baci kutiju u more. Valovi su se poigravali s tom drvenom kutijom i nosili je sve dalje. Čovjek koji je dao novac u zajam izade da uzme abdest za podnevni namaz. Kutija mu udari u članak i on je uze. Svojoj porodici reče da je ne diraju dok ne završi s namazom. A tada ju je otvorio i video u njoj dinare. Izmjerio ih je i zapisao njihovu težinu. Nakon određenog vremena susreo je dužnika i upitao ga: 'Gdje je moj novac?' 'Kaži koliko sam dužan.' Zatim nastavi: 'Allah zna, ali ja sam uradio to i to.' 'Ti si izvršio svoj emanet!'

Moral muslimana

odgovori povjerilac. Ko je od ove dvojice povjerljiviji – onaj koji ga je ispunio, a mogao ga je prisvojiti, ili onaj koji ga je vratio, a mogao ga je uzeti.¹

¹ Harrati, Izbor iz djela Mekarimul-ahlak, h. 78, str. 49.

Zadovoljstvo i skroman život

باب القناعة والغفاف

٢٢ - عن أبي هُرَيْرَةَ - رضي الله عنه - قال: قال رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْسَ الْغَنَى عَنْ كَثْرَةِ الْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْغَنَى عَنِ النَّفْسِ".

22- *Ebu Hurejra* prenosi da je Poslanik rekao: "Nije bogatstvo u velikom imetku. Pravo bogatstvo je bogatstvo duše."

Muttefekun alejhi.¹

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا مِنْ دَآبَةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾

"Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Al-lah ne brani." (*Hud*, 6).

Ovaj hadis znači da korisno, značajno i pohvaljeno bogatstvo jeste bogatstvo duše. Znači, "kada je duša bogata, mirna je od žudnji, moćna je i veličanstvena. Takva duša ima sreće, uživanja, blagostanja, časti i hvale više nego u bogatstvu koje je stekao čovjek siroma-

¹ Buhari, Sahih: Rikak/15, 17/7; Muslim, Sahih: Zekat/40, h. 120, 2/726.

Moral muslimana

šne duše, zato što je rob tom imetku. On ga navodi na prezrene postupke. Takav je čovjek nizak i škrt. A čovjek bogate duše zadovoljan je onim čime ga je Allah opskrbio i ne teži za bespotrebnim uvećanjem. Ni-je uporan u traženju i dosadan u pitanju. On je zadovoljan onim što mu je Allah dao i uvijek se osjeća bogatim. Sušta suprotnost ovome jeste čovjek siromašne duše, koji nije zadovoljan onim što mu je dato. On neprestano nastoji na svaki način uvećati svoj imetak. A kada ne uspije u onome što je tražio, osjeća se tužnim i žalosnim – on je siromašan pored imetka; nije bogat onim što mu je dato i kao da uopće nema tog bogatstva. Zatim, bogatstvo duše rezultat je zadovoljstva Allahovim određenjem i prepuštenosti Njegovoj odredbi. Takav čovjek zna da je ono što je kod Allaha bolje i trajnije i ne osvrće se na pohlepu i žudnju".¹

Ima li šta ljepše o ovoj temi od Šafijevih stihova:

*"Tvoju opskrbu neće umanjiti mirnoća,
Niti će opskrbu uvećati napor.*

*Tuga nije vječna, ali ni sreća,
neimaština, ali ni blagostanje.*

*Ako budeš zadovoljna srca,
ti i vlasnik svijeta ste jednaki."²*

Zato teži, brate muslimane, zadovoljstvu i skrom-

¹ Fethul-bari, 11/272.

² Divan imama Šafija, str. 16, 17.

nim potrebama. Opskrbu je podijelio Mudri i Svezna-jući. Osloni se na Djelioca opskrbi. Ko se na Njega osloni, On mu je dovoljan. Ebu Derda رض veli: "U Kur'anu postoji ajet koji bi ljudima bio dovoljan upućivač na zadovoljstvo:

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلُ لَّهُ حُرْجًا * وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾

'A onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći i opskrbit će ga odakle se i ne nada'" (Et-Talak, 2, 3).'¹

Znaj da pretjerana težnja za novcem neće povećati opskrbu. "Jedan je beduin rekao drugome, kada je viđio u njemu pohlepu: 'Brate, ti tražiš i tražen si. Ono što te traži, neće te izostaviti, a ti tražiš ono što ti je zagarantirano. Zar nikad nisi video pohlepnog siromaha ili zadovoljnog bogataša?'

Drugi je rekao: 'Nećeš dostići svoje želje, nećeš prestići svoju sudbinu, nećeš premašiti svoju opskrbu, nećeš uzeti ničiji udio – pa zašto srljaš u propast? Svaki ranoranilac ima prethodnika i svaki kasnilac nekoga poslije sebe.'"²

﴿وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ فِيْ عِصْمَةِ اللَّهِ، وَمَنْ يَسْتَغْنِيْ بِيْغَنِهِ اللَّهِ﴾

¹ Muhadarat el-uudeba, 1/515.

² Muhadarat el-uudeba, 1/515.

Moral muslimana

"Ko teži skromnosti, Allah će ga učiniti skromnim, a ko bude siguran u svoju opskrbu, Allah će ga učiniti bogatim."¹

Zato:

مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ . فَأَنْزَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدِّدْ فَاقْتُهُ وَمَنْ أَنْزَهَا بِاللهِ
فَيُوْشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ أَوْ آجِلٍ .

"Koga zadesi siromaštvo pa zatraži od ljudi da mu ga otklone, ono neće biti otklonjeno. A ko zatraži od Allaha da mu ga otkloni, On će mu poslati opskrbu prije ili kasnije."²

Ovo je što se tiče dunjaluka. A na ahiretu ovaj čovjek će imati Džennet. Sevban ﷺ kaže:

قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : "من تكفل لي أن لا
يسأل الناس شيئاً وأتكلف له بالجنة" فقال ثوبان: أنا، فكان
لا يسأل أحداً شيئاً.

Božiji Poslanik ﷺ veli: "Ko se povjeri meni da ne traži ništa od ljudi, ja ću se njemu pobrinuti za Džennet?" Sevban reče: "Ja." Nakon toga nije tra-

¹ Buhari, Sahih: Zekat/50, 2/17; Muslim, Sahih: Zekat/42, h. 124, 1/729.

² Ebu Davud, Sunen: Zekyat, h. 1645, 2/296; Tirmizi, Sunen: Zuhd/18, h. 2326, 4/563, uz napomenu da je ovaj hadis hasen-sahih-garib.

žio ništa od ljudi.¹

مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكُثُرًا، فَإِنَّهَا يَسْأَلُ جَهْرًا فَلَيُسْتَقْلَلَ أَوْ لَيُسْتَكْثِرَ.

"Ko traži od ljudi radi uvećanja imetka" (bez potrebe), taj čovjek traži vatru. Pa neka traži više ili manje."²

U vezi s ovom temom prenosi se da se "jedan čovjek žalio Hasanu na loše stanje i plakao. Hasan mu reče: 'O ti! Sve to činiš iz brige za ovim svijetom. Tako mi Allaha, kada bi sav dunjaluk pripadao smrtniku, pa mu ga oduzmu, ne bih ga smatrao vrijednim plakanja.'"

Jedan se čovjek se Šibliju žalio na veliku porodicu. On mu reče: "Vrati se svojoj kući. Koga od tvojih ukućana Allah ne opskrbljuje, izbac ga na ulicu."

Šekika el-Belhija tražio je neki čovjek. Njegova žena reče da je on otišao u džihad. On upita:

"Šta je ostavio vama?"

"Je li Šekik opskrbljivač ili opskrbljeni?"

"Opskrbljeni", odgovori posjetilac.

"Opskrbljeni je nama ostavio Opskrbljivača. Čovjče, ne vraćaj se kod nas da nam kvariš srca!"³

¹ Ebu Davud, Sunen: Zuhd/27, h. 1743, 2/295. Nevevi kaže: Ovaj hadis bilježi Ebu Davud ispravnim lancem prenosilaca. (Rijadu-s-salihin, str. 207).

² Muslim, Sahih: Zekat/35, h. 105, 2/720.

³ Muhadarat el-uđeba, 1/515, 516.

Izvršavanja ugovora i održavanje obećanja

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

٢٣ - عن أبي هريرة - رضي الله عنه - أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "آية المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا اؤتمن خان".

23- *Ebu Hurejra* prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Tri su znaka munafika: kada govori, laže, kada obeća, prevari i kada se na nešto obaveže, iznevjeri."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْوُلًا﴾

"I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zasista, odgovarati!" (*El-Isra*, 34);

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾

"I ispunjavajte obaveze na koje ste se Allahovim imenom obavezali." (*En-Nahl*, 91).

¹ Buhari, Sahih: Iman/24, 1/14; Muslim, Sahih: Iman/125, h. 107, 1/78.

Moral muslimana

Objašnjenje hadisa: "Ove su osobine osobine licemjera. Ljudi koji posjeduju ova svojstva slični su licemjerima i posjeduju njihove osobine."¹

Obećanje u ovom hadisu podrazumijeva "obećanje u dobru. A obećanje u zlu je poželjno prekršiti. Štaviše, obavezno ga je prekršiti ukoliko u kršenju nije veća šteta."²

Allah je naredio da se obaveze ispunjavaju:

﴿وَأُوفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْوُلًا﴾

"I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zastava, odgovarati!" (El-Isra, 34).

Neispunjavanje je obaveza zabranjeno bez obzira da li je na drugoj strani musliman ili nevjernik. Kada je ovo slučaj s nevjernikom, onda nam je jasno da je veća obaveza ispunjavati obaveze prema muslimanima.

Dvije su vrste kršenja obećanja: prva je da se obeća bez namjere da se izvrši, druga da se obeća uz namjeru da se izvrši, ali se kasnije ono prekrši bez određenog razloga.³

Odgovornost je vrlina plemenitih duša i principijelnih ljudi. To je pohvaljena osobina koja čovjeka čini velikim u očima drugih.

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 2/47.

² Fethul-bari, 1/90.

³ Džamiul-ulum, str. 375.

Ahmed Muaz Hakki

Beduini kažu: "Obećanje plemenitog je izravno i blagovremeno, a obećanje pokvarenog jeste odgađanje i izvrdavanje."

Oni, također, kažu: "Lijepo je izvinjenje bolje od dugog odgađanja."¹

¹ Mustatref, 1/285, 286.

Savjetovanje

باب في النصيحة

٢٤ - عن أبي رُقِيَّةَ تَمِيمَ بْنِ أَوْسَ الدَّارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "الَّذِينَ النَّصِيحَةُ، قَالُوا: مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: اللَّهُ وَكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَأئمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ".

24- *Ebu Rukja, Temim b. Evis ed-Dari* prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Vjera je savjet." "Kome, Božiji Poslaniče?", upitasko. "Allahu, Njegovoj knjizi, Njegovom Poslaniku, vodama muslimana i običnim ljudima."

Muslim.¹

Uzvišeni Allah citira u Kur'anu Hudove riječi:

﴿وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾

"...i ja sam vam iskren savjetnik." (*El-E'raf, 68*).

Ovo je veoma značajan hadis. On je okosnica islamskih učenja², kao što ćemo vidjeti u komentaru. A riječi "vjera je savjet" znače: stup vjere.

¹ Muslim, Sahih: Iman/23, h. 95, 1/74.

² Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 2/37.

Moral muslimana

Hattabi je rekao: "Savjet je riječ koja se odnosi na nekoliko stvari: dobronamjernost prema onome ko se savjetuje. Korijen *nasaha* u arapskom jeziku znači očišćenje. Ova se riječ koristi za med koji je čist od voska. Savjet Uzvišenom Allahu znači: ispravnost vjerovanja u Njegovu jedinost i iskreno ispovijedanje Njemu. Savjet Njegovoj knjizi znači: vjerovanje u njega i primjenjivanje njegovih učenja. Savjet Njegovom Poslaniku jeste vjerovanje u njegovo poslanstvo, pokoravanje u onome što je naredio i zabranio. A savjet običnim ljudima znači uputiti ih na ono što je za njih dobro."

Ebu Amr b. Salah kaže: "Savjet je riječ koja obuhvata pružanje različitih dobara savjetodavca savjetovanom kroz namjere i postupke. Tako savjetovanje Allahu Uzvišenom znači smatrati Ga Jednim i pripisivati Mu svojstva savršenosti i uzvišenosti, negirajući sve što se kosi sa tim principom; zatim kloniti se grijesnja prema Njemu i biti Mu pokoran; voljeti radi Njega i mrziti radi Njega; boriti se protiv onoga ko ne vjeruje, i tome slično; pozivati u to i podsticati na to..."

"Savjetovanje Njegovoj knjizi znači: vjerovati u nju, veličati je, poštovati, na pravi način učiti, ispunjavati njene zahtjeve i zabrane, razumijevanje njenih učenja i primjera, promišljati o njenim ajetima, pozivati njoj, boriti se protiv iskriviljivanja njenog testa i protiv onih koji je napadaju..."

Savjet Njegovom Poslaniku ﷺ jeste slično ovome. To znači vjerovati u njega i u ono što donosi, poštovati ga, cijeniti, slijediti ga, oživljavati njegov sunnet, ši-

riti njegova učenja, boriti se protiv njegovih neprijatelja, voljeti one koji ga vole, kititi se njegovim moralom i etikom, voljeti njegovu porodicu i ashabe i tome lično...

Savjet vodama muslimana znači pomagati ih u istini, pokoravati im se kad su na pravdi, podsjećati ih na nju i upozoravati na blag i nježan način, izbjegavati pobunu protiv njih, činiti dovu za njihov uspjeh i podsticati druge na to.

Savjet običnim muslimanima znači usmjeravati ih na ono što je za njih korisno, podučavati ih životnim i vjerskim stvarima, pokrivati njihove sramote i pogreške, pomagati ih i štititi od neprijatelja, ne varati ih i ne zavidjeti im, željeti im ono što želimo sebi, ne željeti da im se desi ono što ne želimo da se desi nama, i to-me slično."

Fudajl b. Ijad, Allah mu se smilovao, kaže: "Ono što se kod nas nalazi nije stečeno mnoštvom namaza ili posta. Ovo je stečeno darežljivošću duše, čistotom savjesti i savjetovanjem ummetu."

Pitali su Ibn Mubareka: "Koje je djelo najbolje?" On odgovori: "Savjetovanje Allahu."

Ma'mer veli: "Najbolji ti je savjetnik onaj ko poštuje Allahove propise u ophođenju s tobom."

A prvi muslimani bi, kada bi htjeli nekoga savjetovati, učinili bi to tajno. Govorili su: "Ko posavjetuje svoga brata u četiri oka, to je savjet. Ko ga posavjetuje pred ostalim ljudima, taj ga je izgrdio."

Fudajl b. Ijad također kaže: "Vjernik savjetuje i po-

Moral muslimana

kriva, a grješnik razgolićava i sramoti."¹

Imam Šafi veli:

*"Dođi da me posavjetuješ u četiri oka,
A ne savjetuj me u društvu.*

*Jer, savjetovanje među ljudima je vrsta
Kuđenja koje ne želim čuti.*

*Ako se ne složiš i ne poslušaš me,
Nemoj se čuditi ako tvoj savjet ne prihvatom."²*

Imam Šafi je također veli: "Ko pruži savjet svome bratu tajno, taj ga je posavjetovao i nakitio, a ko mu pruži savjet javno, taj ga je otkrio i naružio."³

Prenosi se da je Džerir poslao svog roba da mu kupi konja. "On dogovori da za jednog konja plati tristo dirhema i dovede i njega i gazdu kod Džerira da se pogadaju. Džerir reče vlasniku konja:

"Tvoj konj vrijedi više od tristo dirhema. Hoćeš li ga prodati za četiristo?"

'Ako tako kažeš, oče Abdullahov', odgovori čovjek.

"Tvoj konj vrijedi više od toga. Hoćeš li ga prodati za petsto?", kaza Džerir.

'Ako tako kažeš', ponovi čovjek.

¹ V.: Džamiul-ulum vel-hikem, str. 68-71.

² Divan imama Šafija, str. 56.

³ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 2/24.

Ahmed Muaz Hakki

Zatim su se 'pogadali' sve dok se cijena nije popela na osamsto dirhema. Džerir je za taj iznos kupio konja. Kada su ga pitali zašto je tako postupio, on reče:

'Ja sam se zarekao Božijem Poslaniku ﷺ da ću savjetovati svakog muslimana.'¹

Džerir je govorio svome prijatelju: 'Znaj da je ono što uzimamo od tebe bolje od onoga što ti dajemo, pa ti izaberi.'²

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nehevija, 2/24.

² Fethul-bari, 1/139.

Naređivanje dobra i odvraćanje od zla

باب الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

٢٥ - عن أبي سعيد الخدري - رضي الله عنه - قال: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكِرًا فَلْيُعْنِه بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَقِلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ".

25-Ebu Seid el-Hudri veli: "Čuo sam Božijeg Poslanika kako govorи: 'Ko od vas vidi neko loše djelo, neka ga promijeni rukom. Ako ne može rukom, onda jezikom. Ako ne može jezikom, onda srcem. To je najslabiji iman.'"

Muslim¹

Uzvišeni Allah veli:

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمُعْرُوفِ وَيَنْهَا نَعِنَ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

"I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati - oni će štele postići" (Ali Imran, 104);

¹ Muslim, Sahih: Iman/20, h. 78, 1/69.

Moral muslimana

﴿كُتُمْ خَيْرٌ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمُعْرُوفِ وَنَهَايُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾

"Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate." (Ali 'Imran, 110).

Riječi "neka ga promijeni" jesu preporuka. O tome je ulema jednoglasna. To je također savjet koji predstavlja vjeru. Naređivanje dobra i odvraćanje od zla jeste farzi-kifaje – kada jedan dio društva izvrši tu obavezu, ona spada s ostalih, a kada bi je svi ostavili, onda bi bio grješan svaki onaj koji je mogao izvršiti to djelo bez zapreke ili straha.¹

Naređivanje dobra i odvraćanje od zla ne odnosi se samo na odgovorne ljude, funkcionere. Ovo je dozvoljeno i pojedincima muslimanima. Zatim, naređuje i zabranjuje onome ko poznaje to o čemu govori. Ovo, opet, zavisi od predmeta o kojem se govori. Ako to spada u vidljive obaveze ili poznate harame, poput namaza, bluda i sl., tada ga svi muslimani poznaju. A ako to spada u precizna pitanja koja se tiču naučnog razmatranja, onda obični ljudi ne smiju ulaziti u to. Oni ne trebaju to osuđivati, već učenjaci. Oni pak osuđuju ono što je zabranjeno, po konsenzusu uleme. Ono o čemu postoje različita mišljenja ne treba da osuđuju. Ali, kad je riječ o preporuci postupka u vidu

¹ V.: Muslimov Sahih s komentarom Nevevića, 2/23-25.

savjeta, kako bi se izbjeglo razilaženje" (u mišljenju), to je lijepo i poželjno, kada se čini na blag način. Onaj ko naređuje dobro i odvraća od lošeg treba biti blag kako bi lakše postigao cilj i poželjno je da ima ovlaštenje za to od dobrih i vrijednih ljudi.¹

Znaj da je ovaj metod značajan i da na njemu počiva naredivanje. Božiji Poslanik ﷺ oslikava nam važnost naredivanja dobra i odvraćanja od zla kroz rječitu metaforu o putnicima na lađi:

مُثُلُّ الْقَائِمِ عَلَى حَدُودِ اللَّهِ وَالوَاقِعِ فِيهَا، كَمُثُلُّ قَوْمٍ اسْتَهْمَوْا
عَلَى سَفِينَةٍ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا،
فَكَانُ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُوا عَلَى مِنْ
فَوْقِهِمْ، فَقَالُوا: لَوْ أَنَا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقاً، وَلَمْ نُؤْذَ مِنْ
فَوْقِهِمْ، فَإِنَّ يَرْكُوْهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلْكُوا جَمِيعاً، وَإِنْ أَخْذُوا
عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوا وَنَجَوا جَمِيعاً

"Primjeri onoga ko poštuje Allahove zakone i onoga ko ih krši nalik su ljudima koji su vukli kocku oko toga gdje će se voziti na lađi. Tako su jedni dobili mjesto na palubi, a drugi u potpalublju. Oni iz potpalublja dobavljali su vodu od onih iznad njih, ali je to onima s palube smetalo. Pomisliše da bi bilo bolje da probuše rupu u trupu broda i da tako

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 2/22-23.

Moral muslimana

dobavlaju vodu kako onima gore ne bi smetali. Ako bi ih ovi sa palube pustili da rade to što su namili, svi bi stradali, a ako bi ih spriječili, spasili bi i sebe i njih.¹

Sa druge strane, kada se zlo umnoži, kazna će obuhvatiti i dobre i loše. Ako oni ne spriječe nepravdu, Allah Uzvišenih može ih sviju kazniti. Kaže Uzvišeni Allah:

﴿فَلَيَحْذِرَ الَّذِينَ يُحَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ
يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

"Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naredjenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snade." (En-Nur, 63).

U hadisu se kaže:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ، وَلَتَنْهَوْنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، أَوْ
لَيُوْشِكَنَّ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ
فَلَا يُسْتَجَابَ لَكُمْ.

"Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, naređivat ćete dobro i odvraćat ćete od zla, ili će vam Allah Uzvišeni poslati Svoju kaznu, pa ćete Ga moli-

¹ Buhari, Sahih: Učešće/6, 3/111; Tirmizi, Sunen: Smutnje/12, h. 2173, 4/470.

Ahmed Muaz Hakki

ti, a On vam dove neće uslišavati."¹

A opis zabrane i njegove stepene objasnio je Poslanik ﷺ u naslovnom hadisu: "...neka ga promijeni rukom. Ako ne može rukom, onda jezikom. Ako ne može jezikom, onda srcem." Riječi "srcem" znače da to osudi srcem. Tako se ne može izmijeniti zlo, ali to je jedino u moći čovjeka. "To je najslabiji iman" znači, a Allah najbolje zna – iman koji donosi najmanje plodova.

Onaj ko nareduje dobro i odvraća od zla treba biti siguran da izmjena toga rukom neće dovesti do većeg zla. U suprotnom, obavezan je suzdržati se i ograničiti samo na riječi, savjetovanje i upozoravanje. Ako postoji bojazan da će i riječima proizvesti neki negativan efekt, onda će osuditi to djelo svojim srcem.²

Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُم مَّنْ ضَلَّ إِذَا هَتَّدَ يُنْهِمُ﴾

"O vjernici, brinite se o sebi; ako ste na pravom putu, neće vam nauditi onaj ko je zalutao!" (El-Maida, 105).

Ebu Umejja eš-Šabani kaže: "Pitao sam Ebu Sa'lebu el-Hušenija o tome, pa mi on reče: 'Tako mi Allaha,

¹ Tirmizi, Sunen: Smutnje, h. 2169, 4/468 uz napomenu da je ovaj hadis hasen.

² V.: Muslimov Sahih s komentarom Nehevija, 2/25.

Moral muslimana

pitao sam o tome iskusnoga. Pitao sam Božijeg Poslanika ﷺ i on mi je rekao:

بَلْ ائْتِمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنَاهُوا عَنِ الْمُنْكَرِ، حَتَّىٰ إِذَا رَأَيْتَ
شُحّا مُطَاعِعاً، وَهَوَى مُتَبِعًا، وَدُنْيَا مُؤْثِرَةً، وَإِعْجَابَ كُلَّ ذِي
رَأْيٍ بِرَأْيِهِ، فَعَلِيلَكَ بِخَاصَّةِ نَفْسِكَ وَدَعَ الْعَوَامَ، فَإِنَّ مِنْ
وَرَائِكُمْ أَيَّامًا الصَّبْرُ فِيهِنَّ مِثْلُ الْقَبْضِ عَلَى الْجُمْرِ، لِلْعَامِلِ
فِيهِنَّ مِثْلُ أَجْرِ حَمْسِينَ رَجُلاً يَعْمَلُونَ مِثْلَ عَمَلِكُمْ.

'Naredujte jedni drugima dobro i odvraćajte od zla. I kada vidiš da škrtost vlada da se protjeri slijede, da se ovaj svijet najviše cijeni, da se svako divi svome znanju, onda čuvaj samoga sebe i pusti druge, jer pred vama su dani kada će strpljenje biti poput držanja žeravice. Onaj ko bude činio dobra djela u tim danima imat će nagradu za pedeset ljudi koji danas to djelo izvršavaju.'¹

¹ Tirmizi, Sunen: Komentar Kur'ana/6, h. 3058, 5/257, 258, uz napomenu da je ovo hasen-garib hadis.

O milosti باب في الرحمة

٢٦ - عن جرير بن عبد الله - رضي الله عنه - عن النبي ﷺ قال: "من لا يرحم لا يرحم".

26- Džerir b. Abdullah ﷺ prenosi da je Božiji Poslanik ﷺ rekao: "Ko ne bude prema drugima milostiv, neće se ni prema njemu biti milostivo."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni kaže:

﴿مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعْهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾

"Muhamed je Allahov poslanik, a njegovi sljedbenici strogi su prema nevjernicima, a samilosni među sobom." (El-Feth, 29);

﴿وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

"...a prema vjernicima blag budi." (El-Hidžr, 88).

Bilježi Muslim iz drugog izvora, putem Ebu Hurej-

¹ Buhari, Sahih: Propisi/27, 7/78; Muslim, Sahih: Vrijednosti/15, h. 66, 4/1809.

Moral muslimana

re, ﷺ da je Akra b. Habis vidio kako Poslanik ﷺ ljubi Hasana, pa mu reče: "Ja imam desetero djece i nijedno nisam poljubio." Božiji Poslanik ﷺ reče mu na to: "*Dovista onaj ko nije milostiv neće ni doživjeti milost.*"¹ Nevevi komentariše: "Ulema je rekla da je ovo opće pravilo koje se tiče djece i drugih ljudi."²

U naslovnom hadisu vidi se podsticaj na samilostan odnos prema svim stvorenjima. "U to ulazi vjernik, nevjernik, vlastita i tuda stoka. U milost se ubraja i redovito hranjenje i napajanje ljudi, olakšavanje tereta i nekažnjavanje udaranjem."³

Musliman je dužan pridržavati se ovog principa u ophodenju sa svojom braćom, kako bi prema njemu Allah Uzvišeni bio milostiv:

إِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عَبَادِهِ الرَّحْمَاءُ .

"Allah će, od Svojih robova, biti milostiv prema milosnima"⁴;

لَا تَنْزَعُ الرَّحْمَةَ إِلَّا مِنْ شَقِّيٍّ .

"Samo nesretnik nema milosti."⁵

Ophodenje s milošću jeste jedna od karakteristika

¹ Muslim, Sahih: Vrline/15, h. 65, 4/1808, 1809.

² Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 15/77.

³ Fethul-bari, 10/440.

⁴ Buhari, Sahih: Sahrane/33, 2/80.

⁵ Ebu Davud, Sunen: Edeb/66, h. 4942, 5/232.

Ahmed Muaz Hakki

islamskog društva. Uzvišeni Allah kaže:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشَدَّاءْ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءْ
بَيْنَهُمْ﴾

"Muhammed je Allahov poslanik, a njegovi sljedbenici su strogi prema nevjernicima, a samilosni među sobom." (El-Feth, 29)

A Božiji Poslanik ﷺ veli:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَااحِمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ،
إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضُوٌّ، ثَدَاعِيَ لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ
وَالْحُمَّى.

"Vjernici su u svojoj ljubavi, međusobnoj milosti i brizi poput jednog tijela – kada se jedan organ razboli, cijelo tijelo obuzme nesanica i groznica."¹

Božiji Poslanik ﷺ najbolji nam je primjer. A on je bio milostiv i osjećajan. Enes b. Malik ﷺ veli:

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

"Nisam video čovjeka koji je milostiviji prema siromasima od Božijeg Poslanika ﷺ"²

¹ Muslim, Sahih: Dobročinstvo/17, h. 66, 4/1999, 2000.

² Muslim, Sahih: Vrline/15, h. 63, 4/1708.

Moral muslimana

Ova milost nije bila usmjerena samo na djecu, već i na odrasle. Tako je dobio osobinu u Kur'anu:

﴿بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

"Prema vjernicima je blag i milostiv." (Et-Tevba, 128).

Rečeno je: "Jedan od znakova plemenitosti jeste milost, a jedan od znakova prezrenosti jeste osornost."¹

¹ Muhadarat el-udeba, 1/225.

Činjenje i vrijednost zikra¹

باب ملازمة الذكر وفضله

٢٧ - عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: "مَثُلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُهُ، مَثُلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ".

27- *Ebu Musa el-Ešari* kaže da je Poslanik rekao: "Primjer onoga koji spominje svoga Gospodara i onoga ko Ga ne spominje jeste kao primjer živog i mrtvog."

Buhari²

﴿وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضْرِعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجُهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

"I spominji Gospodara svoga ujutro i navečer u sebi, ponizno i sa strahopostovanjem i ne podižući jako glas, i ne budi nemaran." (*El-E'raf*, 205);

﴿وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

"I Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što že-

¹ Spominjanje Allaha i sjećanje na Njega.

² Buhari, Sahih: Dove/66, 7/167.

Moral muslimana

lite." (*El-Džumu'a*, 10);

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذَكْرًا كَثِيرًا * وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا﴾

"O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite, i ujutro i navečer Ga veličajte." (*El-Ahzab*, 41, 42).

Tri su vrste zikra:

prvi je zikr jezikom, a pod tim se podrazumijevaju "riječi veličanja, hvale i uzdizanja; drugi je zikr srcem i dubokim razmišljanjem o dokazima Allahovog bića i svojstava, o dokazima koji se tiču propisa o obaveza-ma i zabranama i o tajnama Allahovih stvorenja, a treći je zikr ekstremitetima, tako što će oni biti posvećeni ibadetima".¹

Ovo znači da "plemeniti čin zikra nije ograničen samo na hvaljenje, izgovaranje riječi 'la ilah illallah' i veličanje Allaha. To je svaki postupak koji je u skladu s Allahovim propisima, kao što je rekao Seid b. Džubejr رض i drugi učenjaci.

Ata', Allah mu se smilovao, rekao je: 'Mjesta gdje se čini zikr jesu mjesta halala i harama, kako da se kupuje, prodaje, klanja, posti, sklapa brak, razvodi, obavlja hadž i tome slično.'²

Najbolji zikr jeste onaj koji se istovremeno čini je-

¹ Fethul-bari, 11/211.

² Ezkar, str. 7.

zikom i srcem. Ako su razdvojeni, onda je zikr srcem bolji. Ali, ne treba se ostaviti zikr jezikom, uz zikr srcem, iz bojazni od licemjerja. Treba se posvetiti i jednom i drugom i time težiti Allahovom zadovoljstvu.¹

U naslovnom hadisu vidimo kolika je vrijednost spominjanja Uzvišenog Allaha. Onaj ko spominje upoređen je sa živim čovjekom, koji odiše živošću, a onaj ko ne spominje nalik je mrtvacu. "Kaže se: 'Sličnost sa živim i mrtvima jeste u koristi koje imaju oni koji se druže s onim ko spominje i bojazni koju osjećaju njegovi neprijatelji. To nije slučaj s mrtvicom.'² Zikr ima mnogo koristi. Neke od njih su:

- oni koji spominju Allaha prednjače u dobru i visokim stepenima. U hadisu stoji:

سَبَقَ الْمُفْرِّدُونَ، قَالُوا: وَمَا الْمُفْرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ:
الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ.

"Prednjače povučeni." "Ko su povučeni, Božiji Poslanice?" – upitaše. "To su oni ljudi i žene koji mnogo spominju Allaha."³;

- zikr je čvrsta utvrda čovjeku. Božiji Poslanik ﷺ veli:

مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحٍ كُلَّ يَوْمٍ وَمَسَاءً كُلَّ لَيْلَةٍ بِسْمِ اللهِ

¹ V.: Ezkar, str. 6.

² Fethul-bari, 11/211.

³ Muslim, Sahih: Dova/1, h. 3, 4/2062.

Moral muslimana

الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ
الْسَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرِّهِ شَيْءٌ .

"Svako ko ujutro i navečer tri puta izgovori riječi:
'U ime Allaha, uz Čije ime ne može naškoditi ništa
na Zemlji i nebu, i On sve čuje i zna' – neće mu
naškoditi ništa."

Zato vidimo da Božiji Poslanik ﷺ naređuje zikr i kaže:

فَآمِرُكُمْ أَنْ تذكُرُوا اللَّهَ، وَإِنْ مُثِلَّ ذَلِكَ كَمْثُلَ رَجُلٍ خَرَجَ
الْعُدُوُّ فِي أَثْرِهِ سَرَّاً عَلَى حَصْنٍ حَصِينٍ أَحْرَزَ
نَفْسَهُ مِنْهُمْ، فَكَذَلِكَ الْعَبْدُ لَا يَحْرِزُ نَفْسَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِلَّا
بِذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى .

"Naredujem vam da spominjete Allaha. To je kao
čovjek kojeg slijedi neprijatelj ubrzano, a ovaj uđe
u dobro zaštićenu tvrđavu i zaštiti se od njega. Isto
tako, čovjek ne može sebe zaštiti od šejtana osim
spominjanjem Uzvišenog Allaha."¹;

– zikrom se odvezuju šeđtanovi uzlovi. Božiji Poslanik ﷺ kaže:

يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامٌ ثَلَاثَ

¹ Tirmizi, Sunen: Primjeri/3, h. 2863, 5/148, 149 i napominje da je ovaj hadis hasen-sahih-garib.

عَقْدٍ، يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ مَكَاهِنًا: عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ
فَارْقُدْ، فَإِنْ اسْتَيقَظَ وَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ تَوْضَأَ
انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَهُ كُلُّهَا فَأَصْبَحَ نَشِيطًا
طَيْبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلَانَ.

"Šejtan kod potiljka svakog od vas zaveže tri čvora dok spavate i dobro ih učvrsti: 'Noć je duga i spavaj!' Ako ustane i spomene Allaha, razvezat će se jedan čvor. Ako uzme abdest, razveže se drugi, a ako klanja, mači će se i posljednji uzao, i čovjek će biti čio i prijatan. A ako ne uradi ove stvari, bit će loš i lijen."¹

Allah spominje onoga ko Njega spominje i on kod Allaha ima vrlo veliku vrijednost i visok položaj: ﴿فَإِذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾ "Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti." (El-Bekara, 152).

- zikr je hrana za srce i dušu. Bez njega čovjek gubi svjetlo i živost i postaje nalik na mrtvaca;
- zikr povećava ljubav prema Allahu u srcu i uzrok je Allahove ljubavi prema čovjeku;
- zikr budi strahopoštovanje prema Allahu ﷺ;
- on je uzrok smirenosti i stabilnosti:

﴿أَلَا يَذْكُرِ اللَّهُ تَطْمَئِنُ الْقُلُوبُ﴾

¹ Buhari, Sahih: Noćni namaz/12, 2/46.

Moral muslimana

"A srca se doista, kad se Allah spomene, smiruju!"
(Er-Ra'd, 27);

- zikr je uzrok uspjeha:

﴿وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

"I Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite" (El-Džumu'a, 10).

Mnogo je hadisa koji govore o vrijednosti veličanja Allaha, hvaljenja i zahvale. Ovdje ih ne možemo navesti sve. Ko želi saznati nešto više o tome, neka se obrati knjigama o zikru.

Propisi zikra:

1. onaj koji čini zikr treba se maksimalno upristoiti. Ako sjedi, treba se okrenuti prema kibli, biti skrušen i smiren. Ako spominje Allaha u drugačijem položaju, nije učinio ništa ružno niti zabranjeno, ali ako to učini bez razloga, onda je propustio ono što je bolje;

2. mjesto na kojem se obavlja zikr treba biti čisto. Ovo je najbolji način da se ispoštuje zikr i Onaj Koji se spominje. Zbog toga je vrijedan zikr u džamijama i časnim mjestima;

3. čovjekova usta trebaju biti čista. Ako u njima ima zadaha ili zaostataka od hrane, treba to otkloniti četkicom. Ako to ne uradi, pokuđeno je, ali nije haram;

4. zikr je lijepo činiti uvijek osim u stanjima koje propisi izuzimaju, kao prilikom obavljanja nužde, za vrijeme spolnog općenja i dr.;

5. cilj zikra jeste prisebnost i tome treba čovjek te-

Ahmed Muaz Hakki

žiti, i zato treba razmišljati o onome što izgovara i biti svjestan toga;

6. onaj ko ima redovit termin za zikr, određeno vrijeme noći ili dana, nakon namaza ili u nekoj drugoj prilici, i propusti jedan zikr, treba ga nadoknaditi i obaviti ga kada bude u mogućnosti, ne zapostavljajući ga.¹

¹ V.: Ezkar, 8,9.

Pravednost

باب في لزوم العدل

- ٢٨ - عن عبد الله بن عمرو - رضي الله عنهم - قال: قال رسول الله ﷺ: "إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَىٰ مَتَابِرٍ مِّنْ نُورٍ، عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ، وَكِلْتَا يَدِيهِ يَمِينٌ، الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ، وَأَهْلِيهِمْ، وَمَا وَلُوا".

28- "Zaista će pravedni biti na minberima od svjetla na desnoj strani Premilostivog, a Njegove obje ruke su desnica. To su oni koji su pravedno sudili u vlasti, svojim porodicama i u onome za što su bili zaduženi."

Muslim¹

Uzvišeni kaže:

﴿وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ﴾

"I naređeno mi je da vam pravedno sudim." (Eš-Šura, 15);

﴿وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾

¹ Muslim, Sahih: Namjesništvo/5, h. 18, 3/1458.

Moral muslimana

"*I budite pravedni; Allah, zaista pravedne voli.*"
(*El-Hudžurat*, 9).

"Pravednost" (العَدْلَة) u arapskom jeziku ukazuje na jednakost i prevodi se prema kontekstu. Riječi عَدْلٌ i عَدْلٌ imaju slično značenje, s tim što se prva koristi kod skrivenih stvari, poput propisa, kao što je rečeno u ajetu:

﴿أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صَيَّاماً﴾

"...ili da se iskupi time što će postiti." (*El-Ma'ide*, 95).

"A riječi عَدْلٌ i عَدْلٌ odnose se na stvari koje se mogu čulima osjetiti, poput težine, broja ili zapremine. Pravednost, znači, predstavlja jednakost u naplaćivanju dobra dobrom, lošeg lošim. Dobročinstvo je da se na dobro uzvratи većim dobrom, a na зло manjim zlom."¹

Naslovni hadis znači da ova vrijednost i počast pripada "onome ko je pravedan u odgovornosti koju nosi: u namjesništvu, suđenju, računanju, u brizi o siročetu, milostinji, vakufu i obavezama koje ima prema svojoj porodici i sl."²

Zato vidimo da Uzvišeni Allah naređuje Svome Poslaniku ﷺ da bude pravedan: "*I naređeno mi je da vam pravedno sudim.*" (*Eš-Šura*, 15). Nama je također naređeno da pravedno postupamo s ljudima:

¹ Termini, str. 325.

² Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 12/212.

﴿وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾

"I kada ljudima sudite, da pravično sudite." (En-Nisa, 58).

Ne smijemo ostaviti mjesto našem suđovima. Pravedno moramo postupati u svim situacijama, pa i kada je to našu štetu ili štetu naših bližnjih, poput roditelja i rodbine:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ اللَّهِ وَلَا
عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبَيْنِ إِن يَكُنْ عَنْهُمَا أَوْ فَقِيرًا
فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِمَا فَلَا تَتَبَيَّنُوا الْهُوَى أَن تَعْدِلُوا وَإِن تَلُوْا أَوْ
تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ حَسِيرًا﴾

"O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali, pa, Allah zaista zna ono što radite." (En-Nisa, 135).

Ovaj princip moramo primjenjivati i prema ljudima koji su nam najmrži:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَامِينَ اللَّهُ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ حَسِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

Moral muslimana

"O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!" (El-Maida, 8)

Izreke kažu: "Pravednost vladara bolja je od plodnosti vremena"; "Kada vladar odstupi od pravde, podanici odstupaju od poslušnosti."

Jedan namjesnik Omara b. Abdulaziza رضي الله عنه žalio se u pismu na loše stanje njegovog grada, tražeći mu sredstva za obnavljanje. Omer mu odgovori: "Shvatio sam tvoje pismo. Kada pročitaš ovo što ti ja pišem, utvrди svoj grad pravednošću i pročisti njegove puteve od nepravednosti. Tako ćeš ga obnoviti! Selam!"¹

"Kada je Omer b. Abdulaziz preuzeo hilafet, odlučio je ispraviti nepravde, pa je počeo od svojih ukućana. Sakupili su se kod njegove tetke po ocu koju je on izdržavao i tražili su od nje da govori. Halifa joj reče: 'Doista je Božiji Poslanik صلی اللہ علیہ وساله وسالم hodao jednim putem. Kada ga je Allah uzeo k Sebi, njegovi su ashabi išli tim istim putem. Ali, kada je Muavija uzeo stvari u svoje ruke, počeo je šetati lijevo-desno. Nema druge, ako me Allah pozivi, vratit će se na put kojim je hodo Božiji Poslanik صلی اللہ علیہ وساله وسالم i njegovi ashabi.' Tetka mu reče: 'Bratiću moj, bojim se da ti oni jednog dana ne učine nažao.' On odgovori: 'Ako se bojim bilo kojeg dana

¹ Mustatref, 1/158.

Ahmed Muaz Hakki

osim Sudnjega, ne zaštitio me Allah od njega!"¹

¹ Mustatref, 1/160.

Iskrenost

باب الصدق

٢٩ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : "إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبَرِّ، وَإِنَّ الْبَرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ صِدِيقًا، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ كَذَابًا."

29- Abdullah b. Mesud prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Doista iskrenost vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek će govoriti istinu sve dok se ne upiše u iskrene. A doista laž odvodi u grijeh, a grijeh vodi u Vatru. Čovjek će govoriti neistinu sve dok se kod Allaha ne upiše u lašce."

Muttefekun 'alejhi¹

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾

"O vjernici, bojte se Allaha i budite s onima koji su

¹ Buhari, Sahih: Edeb/69, 7/95; Muslim, Sahih: El-Birr/29, h. 103, 104, 105, 4/2012, 2013; Tirmizi, Sunen: El-Birr/46, h. 1981, 4/347.

Moral muslimana

iskreni!" (Et-Tevba, 119);

﴿فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ﴾

"Bolje bi im bilo da su prema Allahu iskreni."
(Muhammed, 21).

Iskrenost je skladnost između riječi, osjećanja i onoga o čemu se govori.¹

Ulema kaže da ovaj hadis znači to da iskrenost upućuje na činjenje dobrih djela, lišenih ičeg lošeg. A dobročinstvo je izraz koji obuhvata svo dobro. Dobročinstvo" (البَرُّ) neki tumače i kao Džennet. Može se prihvatići da ova riječ ima značenje i dobro djelo i Džennet. A laž vodi u grijeh.

Ovim hadisom podstiče se na iskrenost. Onoga kome iskrenost bude navika, Allah će upisati u iskrene.²

Iskrenost je jedna od neophodnosti ljudskih društava. Ona je osnova zgrade društva bez koje bi sve veze u društvu bile pokidane. Ne može se zamisliti društvo koje međusobno ne sarađuje na principu iskrenosti.

Iskrenost je jedna od ljudima prirođenih osobina. U prilog ovome dovoljno je navesti da dijete, kada mu pričamo o iskrenom čovjeku i o lašcu, iskazuje ljubav

¹ Fethul-bari, 10/507.

² V.: Muslimov Sahih s komentarom Nevevića, 16/160.

Ahmed Muaz Hakki

prema iskrenom, a osuđuje lašca.

"Maverdi je rekao: 'Pitao sam Ebu Abdullaha, Ahmeda b. Hanbela:

- Čime se može stići da čovjek postane čuvan?
- Iskrenošću – odgovori Ahmed b. Hanbel – iskrenost je povezana sa plemenitošću."¹

Fudajl b. Ijad veli: "Ničim se ljepšim ljudi ne mogu okititi od iskrenosti."²

Bilal je prosio jednu djevojku iz Kurejša za svoga brata i rekao je njenoj porodici: "Mi smo, kao što znate, bili dva roba, pa nas je Uzvišeni Allah osloboudio. Bili smo u zabludi, pa nas je Allah uputio. Bili smo siromašni, pa nas je Allah obogatio. Ja prosim vašu kćerku za moga brata. Ako je date za njega, neka je hvala Allahu. Ako nas odbijete, niko nije veći od Allaha." Oni se počeše međusobno dogovarati, govoreći: "Bilal je od onih čiju prošlost i hrabrost znamo. Znamo koliko ga je cijenio Božiji Poslanik ﷺ. Dat ćemo našu kćerku za njegovog brata." Kada su se vratili, brat mu reče: "Neka ti Allah oprosti, zar nije bilo bolje da si spomenuo našu prošlost i junaštvo koje smo pokazali uz Božijeg Poslanika ﷺ a da si prešutio ostalo?" "Brate moj, ja sam istinu rekao i istina te oženila."³

Ismail b. Abdullah el-Mahzumi kaže: "Abdulmelik

¹ Tabekat el-hanabila, 1/85.

² Hil-ja el-evlija, 8/109.

³ Mustatref, 1/356.

Moral muslimana

b. Mervan naredio mi je da njegove sinove podučavam iskrenosti, kao što ih podučavam Kur'anu i da u njih usadim odbojnost prema laži.¹

Rib'i b. Harraš nikada nije rekao laž. Iz Horasana su mu došli sinovi, koji su počinili nedjelo, a kazna im je bila odgođena. Doušnik dode Hadždžadžu i reče mu:

- O vladaru! Ljudi misle da Rib'i b. Harraš nije nikada rekao laž. Došli su mu sinovi iz Horasana, a počinili su nedjelo.
- Dovedite mi ga – naredi Hadždžadž. Kada je došao, reče mu:
- Starče!
- Šta želiš?
- Šta su tvoji sinovi počinili?
- Pomoć je u Allahu! Ostavio sam ih kod kuće.
- Neću ih, tako mi Allahu, kazniti zbog tebe. Neka ti ih.²

¹ Mekarimul-ahlak, br 122, str. 27.

² Mekarimul-ahlak, br. 122, str. 29, 30.

Zabranja laganja – باب تحريم الكذب

٣٠ - عن عبد الله بن عمرو بن العاص - رضي الله عنها -
أن النبي ﷺ قال: "أَرْبَعٌ مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا حَالِصًا، وَمَنْ
كَانَتْ فِيهِ خَحْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَحْلَةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى
يَدْعَهَا: إِذَا اتَّمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ،
وَإِذَا خَاصَّمَ فَجَرَ".

30-Amr b. el-As, r. anhuma, prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Ko posjeduje četiri osobine, pravi je licemjer. Ko bude imao jednu od tih karakteristika imat će osobinu licemjera sve dok je se ne okani: kada mu se povjeri iznevjeri, kada govoriti laže, kada mu se nešto povjeri iznevjeri i kada se svada prevrši mijeru.

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾

"Ne povodi se za onim što ne znaš." (El-Isra, 36).

¹ Buhari, Sahih: Iman/24, 1/14; Muslim, Sahih: Iman/25, h. 58, 1/78.

Moral muslimana

Znaj da je laž jedna od najopasnijih bolesti koje mogu zadesiti društvo. To je moralna devijacija koja nanosi veliku štetu. Ne može se ni zamisliti društvo koje međusobno sarađuje na osnovu laži.

Laž je jedna od osobina licemjera, kao što je rečeno u naslovnom hadisu, a "lažac laže zbog nepoštovanja prema sebi." Iz tog razloga, to je osobina koju musliman ne može posjedovati.

قيل يا رسول الله أيكون المؤمن جبانا؟ قال "نعم. قيل:
أيكون المؤمن بخيلا؟ قال: نعم. قيل: أيكون المؤمن كذابا؟
قال: لا.

Pitali su Božijeg Poslanika ﷺ "Može li vjernik biti kukavica?" "Može", odgovorio je. "Može li biti škrtica?" "Može", odgovorio je. "Može li biti lažac?" "Ne može!", odgovorio je Božiji Poslanik ﷺ.¹

عن عائشة رضي الله عنها قالت "ما كان خلق أبغض إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم من الكذب، ولقد كان الرجل يكذب عنده الكذبة فما يزال في نفسه حتى يعلم أنه قد أحدث منها توبة".

¹ Imam Malik, Muvetta: Poglavlje o iskrenosti, h. 1816, str. 71; Ibn Ebu-Dun'ja: Mekarimul-ahlak, h. 147, str. 32 i iz drugog izvora h. 14, str. 31.

Ahmed Muaz Hakki

Prenosi Aiša, r. anha: "Ništa Božijem Poslaniku ﷺ nije bilo mrskije od laži. Kada bi neko slagao u njegovom prisustvu, on bi to pamatio sve dok ne bi čuo da se taj čovjek pokajao."¹

Kao što ljudi zaziru od laži zbog teških posljedica ovog zla po jedinku i društvo, i meleki također zaziru od nje i njenog smrada:

إِذَا كَذَبَ الْعَبْدُ تَبَاعِدَ عَنْهُ الْمَلَكُ مِيلًاً مِّنْ نَّتْنَ ما جَاءَ بِهِ.

"Kada čovjek slaže, melek se od njega udalji na milju, sklanjajući se od smrada koji taj laž širi."²

Laž je laž, bez obzira da li je rečena u ozbiljnosti ili šali, odrasloj osobi ili djetetu. Štaviše, ako se djetetu kaže: "Evo ti", pa mu se ne da, izrečena je laž.³

Najveća je laž da se slaže na Allaha. Uzvišeni je rekao:

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوْحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوَحِّ إِلَيْهِ شَيْءٌ﴾

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birr/46, h. 1973, 4/348, uz napomenu da je ovaj hadis hasen.

² Tirmizi, Sunen: El-Birr/46, h. 1972. Ovaj hadis je, po njemu, hasen, dobar, usamljeno predanje koje pozajmimo samo iz ovog izvora. U jednoj generaciji prenosi ga samo Abdurrahim b. Harun.

³ Imam Ahmed: Musned, 2/452. ... قال لصبي هاك ثم لم يعطي فهني كذبة.

Moral muslimana

"Ko je nepravedniji od onoga koji laži o Allahu iznosi ili koji govorи: 'Objavljuje mi se' – a ništa mu se ne objavljuje." (El-En'am, 93);

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرِضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هُؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

"Ima li nepravednijeg od onoga koji o Allahu izmišlja laži? Oni će pred Gospodara svoga biti doveđeni, a svjedoci će reći: 'Ovi su izmišljali laži o Gospodaru svome!' Neka Allahovo prokletstvo stigne mnogobošce." (Hud, 18).

Zločin je i slagati na Božijeg Poslanika ﷺ:

من كذب على متعمداً فليتبواً مقعده من النار.

"Ko na mene namjerno slaže, neka sebi pripremi mjesto u Vatri."¹

Fudajl je rekao: "Nijedan ugrušak nije draži Allahu od iskrenog jezika, a nijedan ugrušak nije Mu mrskiji od lažljivog jezika."²

¹ Muslim, Sahih: Predgovor/2, h. 3 i 4, 1/10.

² Mustatref, 1/358.

Zabranjeno ogovaranje – باب تحرير الغيبة

٣١ - عن أبي هريرة - رضي الله عنه - أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "أتدرؤن ما الغيبة؟ قالوا: الله ورسوله أعلم؛ قال: "ذكرك أخاك بما يكره." قيل: أفرأيت إن كان في أخي ما أقول؟ قال: "إن كان فيه ما تقول فقد اغتبته وإن لم يكن فيه فقد بهته."

31- Od Ebu Hurejre se prenosi da je Božiji Poslanik ﷺ rekao: "Znate li šta je ogovaranje?" "Allah i Njegov Poslanik znaju", odgovorile su. "Kada spomenes svoga brata po nečemu što ne voli." "A ako se kod njega nalazi ono o čemu govorim?" "Ako se u nečemu nalazi ono što govoris, ogovorio si ga, a ako se ne nalazi, potvorio si ga."

Muslim¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ
مَيْتًا فَكَرِهُتُمُوهُ وَأَنْقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَابُ رَّحِيمٌ﴾
"...i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekome od

¹ Muslim, Sahih: El-Birr, h. 70, 4/2001.

Moral muslimana

vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga, a vama je to odvratno, zato se bojte Allaha, Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je." (El-Hudžurat, 12).

Ogovaranje je jedno od najružnijih i najraširenijih zala od kojeg je sačuvan samo mali broj ljudi. Uzvišeni je ogovaranje uporedio s jedenjem mrtvog mesa, zato što mrtvac to ne osjeća, kao što živi ne osjeća kada ga neko ogovara. Katade veli: "Kao što zazirete da jedete meso svoga mrtvoga brata, treba da zazirete od ogovaranja živih ljudi."¹

Božiji Poslanik ﷺ kaže:

لما عرج بي مررت بقوم لهم أظفار من نحاس يخمشون
وجوههم وصدورهم فقلت من هؤلاء يا جبريل؟ قال
هؤلاء الذين يأكلون لحوم الناس ويقعون في أعراضهم.

"Kada sam bio na Miradžu, prošao sam pored ljudi s mesinganim noktima, koji su njima razdirali svoja lica i grudi. Pitao sam Džibrila ko su ti ljudi, a on reče: 'Ovo su ljudi koji su jeli ljudsko meso i uzimali im čast.'"²

Kao što se ne smije ogovarati, ne smije se ni slušati ogovaranje. Uzvišeni je rekao:

¹ V.: Kurtubijev Tefsir, 16/335.

² Ebu Davud, Sunen: Edeb/40, h. 4878, 5/94 i Ahmed, Musned: 3/324.

﴿وَإِذَا سَمِعُوا الْلُّغُوْ أَعْرَضُوا عَنْهُ﴾

"A kada čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu." (El-Kasas, 55).

Musliman je dužan, kada čuje zabranjeno ogovaranje, osuditi to i prekinuti ogovarača. Ako to ne može učiniti, dužan je napustiti to mjesto ako prilike dopuštaju.

من رد عن عرض أخيه رد الله وجهه النار يوم القيمة.

"Ko otkloni mrlju sa časti svoga brata, Allah će od njega otkloniti vatru na Sudnjem danu."¹

Ebu Kilaba er-Rikaši prenosi da je Ebu Asim rekao: "Nisam ogovorio nikoga otkako sam saznao kakav je to grijeh." Mejmun b. Sejjar nije dao nikome da ogovara u njegovom prisustvu. Ako ovaj ne bi prestao, on bi otisao.²

Pričati o nekome dozvoljeno je ako se neki vjerski cilj može postići samo na taj način, i to uz šest uvjeta:

prvi: oštećenje. Oštećenom je dozvoljeno žaliti se nadležnome, sudiji i drugima i reći kakvu nepravdu mu je nanio taj o kome govorи;

drugi: potpomaganje u uklanjanju neke ružne stvari, kao kada neko traži pomoć da bi izmijenio nešto

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birr/20, h. 1931, 4/327. Ovaj hadis je, po njemu, hasen.

² Kurtubijev Tefsir, 16/336.

Moral muslimana

loše: "Taj i taj radi to. Odvrati ga od toga!", i sl.;

treći: traženje fetve, kao kada se kaže: "Taj mi je uradio tu nepravdu, da li je u pravu?";

četvrti: kada se muslimanima želi ukazati na zlo koje dolazi od nekog čovjeka i uputiti im savjet da ga se čuvaju;

peto: kada čovjek o kome se govori javno čini grijeh i novotarije;

šesto: čuvenje. Ukoliko je čovjek poznat po nadimku *Krmeljavi* ili *Hromi*, dozvoljeno ga je zvati tako¹;

Kaže se: "Nisi siguran da onaj ko tebi laže o drugima neće i o tebi lagati i da onaj ko ogovara tebi druge neće i tebe ogovarati kod drugih."

Hasanu el-Basriju, Allah mu se smilovao, neko reče da ga je jedan čovjek ogovorio, pa on tome čovjeku pokloni činiju svježih hurmi. Ovaj dode i upita ga:

- Ja sam o tebi ružno govorio, a ti mi poklanjaš hurme?
- Ti si mi poklonio tvoja dobra djela, pa sam htio da ti se odužim – odgovori mu Hasan.

Ibn Mubarek, Allah mu se smilovao, kaže: "Kada bih nekoga ogovarao, ogovarao bih svoje roditelje, jer je najpreče da njima poklonim svoja dobra djela."²

¹ Nevevi, *Rijadu-s-salihin*, str. 450, 451.

² Mustatref, 1/131.

Zabrana prenošenja tuđih riječi – باب تحرير

النَّمِيمَةُ

٣٢ - عن حذيفة - رضي الله تعالى عنه - قال: سمعت رسول الله يقول: "لا يدخل الجنة نَّمِيمٌ" وفي رواية للبخاري "قَنَّاتٍ".

32- Huzejfa, رضي الله عنه, kaže da je čuo da je Božiji Poslanik rekao: "U Džennet neće ući onaj ko prenosi tuđe riječi." U Buharijevom predanju stoji: "Klevetnik."

Muttefekun alejhi¹

Uzvišeni je rekao:

﴿هَمَّازٌ مَّشَاءٌ بِنَمِيمٍ﴾
"...klevetnika, onoga koji tuđe riječi prenosi." (El-Kalem, 11).

"Arapska riječ za prenošenje tuđih riječi" nemimet (النَّمِيمَةُ) znači: šapat i tiho kretanje. Inače, ova riječ se koristi za klevetu.² A kleveta je prenijeti drugima ono

¹ Buhari, Sahih, Edeb/50, 7/86 i Muslim, Sahih: Iman/45, h. 168, 1/101.

² Mufredat, str. 506.

Moral muslimana

što ljudi kažu kako bi se unijela pomutnja među njima.¹

"Ogovarač je onaj ko čuje neku priču, pa je prenese, a klevetnik" (قَاتٌ) jeste onaj ko sluša u tajnosti i zatim prenese to što čuje."² Neki smatraju da je klevetnik ustvari onaj ko prenosi tuđe riječi.³

Ako onaj ko dozvoljava prenošenje tuđih riječi, znajući da je to haram neće ući u Džennet, on će biti kažnjen i u berzehu. Jednom prilikom Božiji Poslanik ﷺ prođe pored dva kabura i reče:

إِنَّمَا لِي عَذَابٌ وَمَا يَعْذِبُنِي كَبِيرٌ أَمَا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَمْشِي
بِالنَّمِيمَةِ وَأَمَا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَرُ مِنْ بُولِهِ.

"Ova dvojica pate, a ne pate samo zbog nekog velikog grijeha. Jedan je prenosio tuđe riječi, a drugi se nije pazio od mokraće."⁴

"Onaj ko čuje klevetu ne treba vjerovati u to što mu se kaže i ne treba mijenjati svoje mišljenje o nekome na osnovu klevete. Ne treba ni istraživati tu vijest. Dužan je zabraniti takav govor, objasniti njegovu ružnoću ili, u najmanjem slučaju, omrznuti takav postupak. Ne treba sebi dozvoliti da ponovi grešku klevet-

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 16/159.

² Fethul-bari, 10/473.

³ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 2/112.

⁴ Buhari, Sahih: Abdest/56, 1&61 i Muslim, Sahih: Čistoća/34, h. 111, 1/240.

nika i da počne prenositi drugima njegove riječi, i time i sam postati klevetnik."¹

Ovo je u slučaju da u prenošenju riječi nema vjerskog interesa. U suprotnom, prenošenje je poželjno i, čak, obavezno, kao kada čujemo da neko hoće da ugrozi nečiji život, porodicu, imetak i sl.

Utba kaže: "Čuo sam beduinku kako savjetuje svoja sina: 'Moraš čuvati tajnu. Kloni se prenošenja tudihi riječi. To će uništiti svaku ljubav i potpiriti svaku mržnju.'"²

Jahja b. Ebu Kusejjir kaže: "Ono što klevetnik može postići za sat, sahir ne može postići ni za mjesec."³

Muavija je s Ahnefom razgovarao o nečemu što je čuo o njemu, pa ga Ahnef prekorio. Muavija mu reče: "O tebi mi je govorio povjerljiv čovjek." Ahnef mu reče: "Povjerljiv čovjek neće učiniti loše."⁴

¹ Fethul-bari, 10/473.

² Revdatul-ukala, str. 117.

³ Revdatul-ukala, str. 179.

⁴ Mustatref, 1/134.

باب الحذر من الغضب – Opasnost srdžbe

٣٣ - عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:
"ليس الشديد بالصرعة ولكن الذي يملك نفسه عند
الغضب".

33- Od Ebu Hurejre prenosi se da je Božiji Poslanik rekao: "Nije junak onaj ko s labkoćom savladava druge. Silan je onaj ko je priseban u srdžbi."

Muttefekun alejhī¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَالَّذِينَ يَحْتَنُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾

"Za one koji se klone velikih grijeha i razvratata i koji, kad ih ko rasrdi, oprastaju." (Eš-Šura, 37);

﴿الَّذِينَ يُنِفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

"Za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici,

¹ Buhari, Sahih: Edeb/76, 7/99 i Muslim, Sahih: El-Birr/30, h. 107, 4/2014.

Moral muslimana

udjeljuju, koji srdžbu savladaju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine." (Alu Imran, 134).

Ovaj hadis ukazuje na pohvaljenost savladavanja srdžbe, sustezanja pri ljutnji od osvete, svađe i prepiske.

Onaj ko se savlada, a u mogućnosti je da se oduži – imat će veliku nagradu. U hadisu stoji:

مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفَذَ دَعَاهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ
وَتَعَالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُحَيَّرَهُ مِنَ
الْحُورِ مَا شَاءَ.

"Ko svlada srdžbu u situaciji kada može da se oduži Allah će ga pozvati pred svim stvorenjima na Sudnjem danu i dati mu da izabere hurije koje hoće."¹

Znaj da je "brzo padanje 'u vatru' osobina glupaka, a sustezanje od srdžbe ukras je pametnih. Srdžba je sje-me kajanja. Čovjek će se lakše sustegnuti od srdžbe nego što će ispraviti ono što se desi nakon srdžbe."²

Budući da je srdžba jedno od pokuđenih karakteristika, čovjek treba da se drži podalje od nje, i to poštujući slijedeće stvari:

¹ Tirmizi, Sunen: El-Birr/74, h. 2021, 4/372. Po njemu, ovo je usamljeno predanje.

² Revdatul-ukala, str. 139.

- pošto je srdžba radi nečega drugog, osim Allaha, šejtanovo djelo, utjecanje od šejtana" (istiazza) je način da se ona odstrani. Sulejman b. Sured veli:

اسْتَبَّ رَجُلًاٍ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا تَحْمَرُ عَيْنَاهُ وَتَتَفَرَّخُ أَوْ دَاجُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَا عِرْفٌ كَلِمَةٌ لَوْ قَالَهَا هَذَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِي يَحْكُمُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ".

"Dvojica ljudi vrijeđala su se u prisustvu Božjeg Poslanika ﷺ. Jednom od njih su nabrekle žile, zacrvenjene oči i postale izbuljene. Božji Poslanik ﷺ reče: 'Ja znam rijeći koje mogu otkloniti ono što on osjeća: Utječem se Allahu od prokletog šejtana.'"¹

- abdest gasi srdžbu:

إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ، وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ، فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ.

"Doista je srdžba od šejtana. Šejtan je stvoren od vatre. Vatra se gasi vodom. Zato, kada se neko od vas rasrdi, neka uzme abdest"²;

- promjena položaja lika i stanja čovjeka u trenutku srdžbe također ima utjecaj na smirivanje. U hadisu se kaže:

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/30, h. 109, 4/2015.

² Ahmed, Musned, 2/226.

Moral muslimana

إِذَا غَضِبْتَ قَائِمًا فَاقْعُدْ، وَإِذَا غَضِبْتَ قَاعِدًا فَقُمْ، أَوْ قَالَ:
فَاضْطِجْعْ.

"Kada se rasrdiš – ako stojiš, sjedi; ako sjediš, ustan." Ili je rekao: "legni."¹

Ovo su postupci suzbijanja srdžbe radi nekog drugog osim Allaha. Ovo je zabranjena srdžba. A poželjna i pohvalna ljutnja jeste ona koja je nastala uslijed kršenja Allahovih svetinja i prepiranja zbog Allahove vjere. Uzvišeni je rekao:

﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾

"A ko poštuje Allahove svetinje uživat će milost Gospodara svoga." (El-Hadždž, 30).

Božiji se Poslanik ﷺ nije svetio iz ličnih pobuda. Ali, kada bi neko povrijedio neku Allahovu zabranu, njegovu ljutnju ništa ne bi moglo umiriti. U primjeru Mahzumijke, koja je ukrala, vidimo mirnog i tihog Poslaničkog Upute ﷺ kako se žestoko ljuti kada je njemu drag čovjek htio zatražiti od njega poštodu.

Aiša je rekla:

أَنَّ قَرِيئِشًا أَهَمُّهُمْ شَأْنُ الْمُرْأَةِ الْمُخْزُومَيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا
وَمَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا وَمَنْ

¹ Ahmed, Musned, 5/152.

يَجْرِي عَلَيْهِ إِلَّا أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَمَهُ أَسَامَةً
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَشْفَعُ فِي حَدِّ مِنْ
حُدُودِ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلُكُمْ
أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقُوا فِيهِمُ السَّرِيفُ تَرْكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمْ
الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَإِيمُونَ اللَّهَ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ
سَرَقَتْ لَقَطَعَتْ يَدَهَا.

"Kurejšije je zabrinulo pitanje žene Mahzumijke koja je počinila kradbu. Rekoše: 'Ko će o tome razgovarati sa Božijim Poslanikom?' Ima li iko hrobrosti osim Usame b. Zejda, ljubimca Božijeg Poslanika? I doista, Usama razgovaraše s njime.

Božiji Poslanik nakon razgovora reče: 'Zar želiš da posreduješ u jednoj od Allahovih kazni?' Zatim je ustao, održao hutbu i rekao: 'Doista je one prije vas uništilo to što bi, kada bi njihov uglednik ukrao, ostao nekažnjen, a kada bi ukrao slabic, nad njime bi sproveli kaznu. Tako mi Allaha, ako bi Fatima, kćerka Muhammedova ukrala otkinuo bih joj ruku."¹

Dža'fer b. Muhammed veli: "Srdžba je ključ svakog

¹ Buhari, Sahih: Kazne/11, 8/16 i Muslim, Sahih: Kazne/2, h. 8, 3/1315, ovo je njegova verzija.

Moral muslimana

zla."

Ibn Mubareku su rekli: "Sažmi nam lijepo ponašanje u jednu riječ." On reče: "Sustezanje od srdžbe." Isto tako, imam Ahmed b. Hanbel i Ishak b. Rahavejh lje-pu su narav protumačili kao sustezanje od srdžbe.¹

Prenosi se da je neki čovjek ustao i obratio se Omeru b. Abdulazizu riječima koje su ga rasrdile. On reče: "Želio si da me šejtan izazove. Nikada ne pokušavaj nešto slično. Allah ti oprostio."²

¹ Džamiul-ulum, str. 125.

² Muhadarat el-udeba, 1/223.

باب تحرير الظلم – Zabranjena nepravda

٣٤ - وعن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "اتقوا الظلم، فإن الظلم ظلمات كي يوم القيمة، واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم".

34- Džabir prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Čuvajte se nepravde, če nepravda biti tmina na Sudnjem danu. Čuvajte se škrtosti, jer je ona uništila one prije vas. Navela ih je da proliju svoju krv i prekrše svetinje."

Muslim¹

Uzvišeni je rekao:

﴿وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾

"A mnogobroćima² neće niko pomoći." (El-Hadždž, 71);

﴿وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/15, h. 56, 4/1996.

² Rah. Korkut preveo je ovaj izraz kao "mnogobroći", prema kontekstu, mada je upotrijebljena riječ "nasilnici". – Prim. prev.

Moral muslimana

دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلَيَاءِ ثُمَّ لَا تُنَصِّرُونَ ﴿١١﴾

"I ne držite stranu onih koji nepravedno postupaju, pa da vas vatra prži; vi nemate drugih zaštitnika osim Allaha, inače, nema vam pomoći!" (Hud, 113).

Ragib je rekao: "Zulum je skretanje s pravde." Iz tog razloga, opisan je kao stavljanje stvari na pogrešno mjesto.¹ Mnogo učenjaka ovako tumači nepravdu. Neki kažu da je nepravda kažnjavanje za tude grijeha. Ona se dijeli na dvije vrste:

prva: nepravda prema sebi. Najveća je nepravda mnogoboštvo. Uzvišeni je rekao: ﴿إِنَّ الشَّرِكَ لِظُلْمٍ عَظِيمٍ﴾ "...mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda." (Lukmán, 13). Kada se u Kur'anu govorio o prijetnji nepravednicima, u većini slučajeva misli se na mnogoboštvo, kao što je slučaj u ajetu: ﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ "A nevjernici sami sebi čine nepravdu." (El-Bekara, 254). Zatim slijede ostali, raznovrsni grijesi; mali i veliki:

druga: nepravda prema drugima. Spomenuta je u govoru na Oprosnom hadžu.

فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دَمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ

وَأَعْرَاضَكُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، كَحْرَمَةٌ يَوْمَكُمْ هَذَا، فِي بَلْدَكُمْ هَذَا.

"Doista je Allah učinio svetim vaš život, imetak i čast – osim ako ne postoji pravo na to – kao što je

¹ Ez-Zeria ila mekarimiš-Šeria, str. 357.

Ahmed Muaz Hakki

svet ovaj dan i ova zemlja."¹

Mnogi ajeti i hadisi osuđuju nepravdu. Allah Uzvišeni je uzvišen od nepravde i zabranio ju je nama. U hadisi-kudsiju stoji:

يَا عَبْدِي إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بِيْنَكُمْ مَحْرَماً
فَلَا تَظَالِمُوا.

"Robovi Moji, Ja sam Sebi zabranio nepravdu i zabranio sam je vama. Zato, nemojte činiti jedni drugima nepravdu."²

Otuda, nepravednici nemaju pomoćnika. A na Sudnjem danu, kada se srca popnu u grla, kada se ne bude imalo bližnjih da pomognu ili zagovornika da se zauzmu:

﴿مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٌ يُطَاعٌ﴾

"...kada nevjernici ni prisna prijatelja ni posrednica neće imati koji će uslišan biti." (Gafir, 18).

Brate muslimane, nemoj biti blagonaklon prema nepravedniku, jer će te zadesiti ono što je njega zadeše:

﴿وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ﴾

"I ne držite stranu onih koji nepravedno postupaju,

¹ Buhari, Sahih: El-Birr/15, h. 55, 4/1994.

² Muslim, Sahih: El-Birr/15, h. 55, 4/1994.

Moral muslimana

pa da vas vatra prži!" (Hud, 113).

Kraj je nepravde veoma blizu. Ne zavaravaj se, brate muslimanu, time što su neki nepravednici ostavljeni na miru na neko vrijeme. Njihov će se kraj neminovno desiti. Božiji Poslanik ﷺ veli: إِنَّ اللَّهَ سَيِّدُنَا لِيَمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّىٰ إِذَا أَخْدَتْهُ لَمْ يَقْلِتْهُ، ثُمَّ قَرَأَ اللَّهُو كَذَلِكَ أَخْدَرَ رَبَّكَ إِذَا أَخْدَقَ الْقَرْبَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنْ أَخْدَتْهُ لَمْ يَقْلِتْهُ، ثُمَّ قَرَأَ اللَّهُو كَذَلِكَ أَخْدَرَ رَبَّكَ إِذَا أَخْدَقَ الْقَرْبَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ - "Doista Allah sačekuje nepravednika, a kada ga uzme kažnjavati, neće ga pustiti." Zatim je pro- učio ajet: "Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kaž- njava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje njegovo je zaista bolno i strašno" (Hud, 102).

Njegov kraj će biti strašan: *Nepravda će biti tmina na Sudnjem danu.* Nepravednik će na Sudnjem danu biti liшен svih dobara:

"أَتَدْرُونَ مَنْ الْمُفْلِسُ؟" قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مِنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ
وَلَا مَتَاعٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمُفْلِسُ
مِنْ أَمْتَى مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاتَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَّةً، وَيَأْتِي قَدْ
شَتَمَ هَذَا وَقَدْفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا
وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطِي هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ،
فَإِنْ فَنِيتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِي مَا عَلَيْهِ مِنْ الْخَطَايَا أَخِذَ مِنْ
خَطَايَاهُمْ فَطَرَحَ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ".

- Znate li ko je bankrotirao?
- To je onaj ko ostane bez novaca i dobara – odgovo- riše ashabi.
- Bankrotirao iz mog Ummeta je onaj ko na Sud-

Ahmed Muaz Hakki

njem danu nastupi sa namazom, zekjatom i postom, ali se ispostavi da je taj čovjek psovao jednoga, potvorio drugoga, oštetio trećega, prolio krv četvrtoga, udario petoga... Od prvog do posljednjeg svi oštećeni će uzeti od njegovih dobrih djela. Ako nestane dobrih djela prije nego što oni svoje dugove naplate, na njega će biti prebačeni njihovi grijesi i on će biti bačen u Vatru.¹

Otuda,

من كانت عنده مظلمة لأخيه من عرضه أو من شيء
فليتحلله منه اليوم قبل أن لا يكون دينار ولا درهم، إن كان
له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمته، وإن لم تكن له
حسنات أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه.

Ko bude svome bratu natio neku štetu po čast ili nešto drugo, neka zatraži od njega halala ili mu nadoknadi štetu prije nego što nestane dinara i dirhema². Jer, tog dana će, kada nestane dobrih djela nepravednika, biti uzeta loša djela oštećenog i natovariti se na njega.³

Mi smo najbolji narod koji se pojavio na Zemlji zato što pomažemo oštećenom. Božiji Poslanik ﷺ je rekao:

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/15, h. 61, 4/1997, 1998.

² Tj. na Sudnjem danu. – Prim. prev.

³ Buhari, Sahih: Poravnanja/10, 3/99.

Moral muslimana

اَنْصُرْ اَخَاكَ ظَالِمًا اَوْ مَظْلُومًا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نَنْصُرُهُ
مَظْلُومًا فَكَيْفَ تَنْصُرُهُ ظَالِمًا قَالَ تَأْخُذُ فَوْقَ يَدِيهِ.

- Pomogni svome bratu kada je u pravu i kada nije u pravu!
- Znamo kako ćemo mu pomagati kada je u pravo, ali kako da mu pomognemo kada nije? – upitaše ashabi.
- Pomoći ćete mu tako što ćete ga spriječiti u činjenju nepravde – odgovori im Poslanik ﷺ¹

Trebaš spriječiti nepravednika. Jer, ostaviti ga bez kazne opasan je predznak opšte kazne:

إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا ظَالِمًا فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَىٰ يَدِيهِ أَوْ شَكَ أَنْ يَعْمَلُهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ.

Doista, kada ljudi vide nepravdu i ne zaustave je, Allah će ih kazniti opštom kaznom.²

Čuvaj se, čuvaj, brate muslimanu, dove oštećenog. Jer, između nje i Allaha neće biti prepreke:

اتَّقِ دُعَوةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ.

¹ Buhari, Sahih: Poravnjanja/4, 3/98 i Muslim, Sahih: El-Birr/16, h. 62, 4/1998.

² Tirmizi, Sunen: Komentar Kur'ana/6, h. 3057, 4/256, 257, uz napomenu da je ovo vjerodostojan hadis i Taberani, Mekarimul-ahlak, h.79, str. 65, 66.

Ahmed Muaz Hakki

Čuvaj se dove oštećenog, jer između nje i Allaha neće biti prepreke.¹

"Muavija ﷺ je rekao: 'Doista se stidim da nanesem nepravdu nekome ko protiv mene nema pomagača osim Allaha'.

Omer b. Abdulaziz ﷺ je pisao svom namjesniku: 'Kada te moć navede da naneseš nepravdu ljudima, sjeti se Allahove nadmoći nad tobom'.

Rekli su: 'Nepravda je najveći razlog uskraćivanja blagodati i požurivanja kazne!'¹²

Strogo se pazi, brate, nepravde, jer je njen kraj jadan. A sudac je Allah koji prati svaki treptaj oka i promisao uma. Njemu ništa ne promiče.

Grob je strašna tama i sjeti se da ćeš biti u njega zatvoren.

Polaganje računa će biti dugo i zato se oslobođi.

Zatvor je Džehennem koji čupa udove i zato se opremi dobrim djelima.

¹ Buhari, Sahih: Poravnanja/9, 3/99.

² Muhadarat el-uđeba, 1/216.

باب تحرير الكبـر – Zabranjeno oholosti

٣٥ - عن ابن مسعود رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "لا يدخل الجنةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِّنْ كِبْرٍ"، فقال رجلٌ: إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثُوبُهُ حسناً ونعله حسنةً، قال: "إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِمَنْ يُحِبُّ الْجَنَاحَ الْكِبْرَ بَطَرُ الْحَقَّ وَغَمَطُ النَّاسِ".

35- Abdullah b. Mes'ud prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Neće ući u Džennet onaj u čijem srcu bude i trun oholosti." Jedan ashab kaza: Ljudi vole da im odjeća i obuća budu lijepi."Uzvišeni Allah je lijep i voli ljepotu" – odgovori Božiji Poslanik. Oholost je odbijanje istine i nipoštovanje ljudi.

Muslim.¹

Uzvišeni Allah je rekao:

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji obole i da nered čine, a oni koji se Alla-

¹ Muslim, Sahih: Iman/39, h. 147, 1/93.

Moral muslimana

ha boje čeka srećan kraj" (*El-Kasas*, 83);

﴿وَلَا تَنْسِي فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ
فَخُورٍ﴾

I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog" (*Lukman*, 18);

﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ﴾

A zar u Džebennemu neće biti boravište obolih?" (*Ez-Zumer*, 60).

Oholost je stanje zadijaljenosti čovjeka samim sobom, tj. smatranje sebe većim od drugih.¹ Opasnije od toga je da se uzdiže nad svojim Gospodarem tako što će odbiti da prihvati istinu i pokori joj se. Dva su oblika oholosti:

Prvi: Da dobra djela budu bolja od vrlina drugih. Iz ovog razloga Uzvišeni se naziva *Mutekebbirom*" (Oholim).

Drugi: Da se čovjek pretvara i hvali onime što ne posjeduje. Ovo je osobina običnih ljudi, kao što se kaže u ajetu:

﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ جَبَارٍ﴾

¹ Ez-Zeria ila mekarimiš-Šeria, str. 229.

Ahmed Muaz Hakki

*Tako Allah pečati srce svakog oholog i nasilnog"
(Gafir, 35).*

Naslovni hadis nosi žestoku prijetnju za ohole i obavještava da neće ući u Džennet bez kazne ako u njega uđe, ili – to će biti njegova kazna ako bude kažnjavan.¹

Mnogi ajeti i hadisi govore o osudi i zabrani oholosti. Žestoka se kazna predviđa oholima. Jedan od tih hadisa je i naslovni. Tako je oholost jedna od karakteristika stanovnika Vatre:

"أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ السَّارِ؟" قَالُوا: بَلَى. قَالَ: "كُلُّ عَذَّلٍ جَوَاطِ مُسْتَكِبٍ".

"Hoćete li da vam kažem ko su stanovnici Vatre?"
Hoćemo, Božiji Poslaniče, rekoše ashabi. "Surovi,
uljez i oholi."

Allah neće govoriti na Sudnjem danu sa onima koji budu oholi, niti će gledati u njih:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُزَكِّيْهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، شَيْخٌ زَانٌ، وَمَلِكٌ كَذَابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكِبٌ.

S trojicom ljudi Allah neće govoriti na Sudnjem danu. Neće gledati u njih, neće ih očistiti i žestoko

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nehevija, 2/91.

Moral muslimana

će ih kazniti: starac koji počini blud, vladar koji laže i oholi siromah.¹

Allah će ga ljutiti susresti:

من تعظم في نفسه أو اختال في مشيته لقي الله تبارك وتعالى
وهو عليه غضبان.

Ko bude pun sebe ili hoda sa ohološću, srest će Allaha koji će biti ljut na njega.²

Na kraju će ovaj čovjek biti bačen na lice u Vatru:

من كان في قلبه مثقال حبة من خردل من كبر أكباه الله على
وجهه في النار.

*Ko bude imao koliko zrno gorušice oholosti u sebi,
Allah će ga licem baciti u Vatru.³*

Oholost je Allahovo svojstvo koje ne pristaje drugima. Jer, on jedini posjeduje lijepa imena i uzvišena svojstva. Njemu pripadaju sve hvale. U hadisu se kaže:

¹ Muslim, *Sahih: Iman*/46, h. 172, 1/102, 103.

² Ahmed, *Musned*, 2/118; Hakim, *Mustedrek*, 1/60, uz ocjenu da je vjerodostojan, u čemu ga slijedi i Zehebi i Harrati, *Mesavi el-ahlak ve mezmumuha*, h. 577, str. 203, 204.

³ Ibn Ebu-Dun'ja, *Skromnost*, h. 196, str. 197; Hejsemi, *Medž-meuz-z-zevad*, 1/98 a pripisao ga je Ahmedu i Taberaniju (*Ke-bir*) uz primjedbu da prenosioci ovog hadisa ispunjavaju uvjete Sahiha.

الْعِزُّ إِزَارُهُ، وَالْكِبْرِيَاءُ رَدَاؤُهُ، فَمَنْ يُنَازِعُنِي عَذَّبَتُهُ.

Njegove nerazdvojive osobine su moć i oholost. Ko Mi se bude pridruživao u nekom od njih, kaznit će ga.¹

Čudno je to što se ljudi ohole, a prošli su kroz prolaze mokraće dva puta. Prvi put su bili zgrušano sjeme, a drugi put nečista tjelesina. Između toga bio je težak teret.

Zašto onda oholost? Zbog imetka? Imetak je prolazan!

Zbog snage? Snaga će se pretvoriti u slabost!

Zbog vlasti? Sutra će proći!

Čudna li čuda od onoga ko se oholi, a za da će se smrti predati i u rupi nestati.

Me'mun je rekao: "Oholi se samo onaj kome nedostaje duševnosti, a uzdiže se samo onaj ko osjeća da je slab."²

"Hasan ﷺ je pogledao čovjeka kako se šepuri u jednom kraju džamije, pa reče: 'Pogledajte ovoga, svaki organ u njemu je blagodat od Allaha i igračka za šejtana'."³

"Rečeno je: Samo se ništavila ohole, a samo su zna-

¹ Muslim, Sahih: El-Birr/38, h. 136, 4/2023.

² Muhadarat el-udeba, 1/260.

³ Muhadarat el-udeba, 1/261.

Moral muslimana

čajni skromni.¹¹

Znaj, brate muslimanu, da je oholost kratkog vijeka. Mnogi su primjeri toga. Pa Karun je bio iz Musaova naroda. Allah mu je dao blagodati, ali se on uzoholio i uzobijestio. Kakav je bio epilog? Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمٍ مُّوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَئِكُو الْقُوَّةُ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ * وَابْتَغْ فِيهَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارُ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبِكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ * قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنِّي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثُرُ جَمْعًا وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرُمُونَ * فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِيَّتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍ عَظِيمٍ * وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلْكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّا هَا إِلَّا الصَّابِرُونَ * فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِتَّةٍ يَنْصُرُ وَنَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ

¹¹ Mustatref, 1/198.

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُتَصْرِّفِينَ ﴿١﴾

Karun je iz Musaova naroda bio, pa ih je tlačio, a bili smo mu dali toliko blaga da mu je ključeve od njega teško mogla nositi gomila snažnih ljudi. "Ne budi obijestan, jer Allah ne voli one koji su obijesni!" – govorili su mu ljudi iz naroda njegova – i nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet, a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio, i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine." "Ovo što imam stekao sam znanjem svojim, tako ja mislim" – govorio je on. A zar nije znao da je Allah prije njega uništio neke narode koji su bili od njega jači i koji su bili više nakupili, - a zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti. I izide on pred narod svoj u svom sjaju. "Ah, da je i nama ono što je dato Karunu!" govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu, - "on je, uistinu, presrećan." "Teško vama!" – govorili su učeni –, "onome koji vjeruje i čini dobra djela bolje je Allahova nagrada, a bit će samo strpljivima pružena." I Mi smo i njega i dvorac njegov u zemlju utjerali, i niko ga od Allahove kazne nije mogao odbraniti, a ni sam sebi nije mogao pomoći.
Božiji Poslanik ﷺ je rekao:

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجْرِي إِزَارَهُ مِنَ الْخِيلَاءِ خَسْفٌ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجِلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Čovjek kojem se odjeća vukla iz oholosti, zbrisana je

Moral muslimana

sa lica zemlje i u njoj će se prevrtati do Sudnjeg dana.'

Seleme b. Ekve' prenosi da je neki čovjek jeo u prisustvu Poslanika lijevom rukom. On mu reče:

كُلُّ يَمِينِكَ "قال: لا أَسْتَطِعُ، قال: "لَا أَسْتَطَعْتَ" مَا مَنَعَهُ
إِلَّا الْكَبُرُ، قال: فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ.

- *Jedi desnicom!*
- *Ne mogu – odgovori čovjek.*
- *Ne mogao – reče mu Poslanik – samo ga oholost sprječava od toga.*
Nakon ovoga taj čovjek nikada nije mogao podići ruku do usta.

Čuvaj se, brate, od oholosti. Njen epilog je bolan. Mnogo je takvih primjera. 'Imran b. Musa je rekao: "U jednoj knjizi piše da će svako ko se bude oholio nad onima ispod sebe u istoj mjeri morati da se ponižava pred onima iznad sebe."²

¹ Buhari, Sahih: Poslanici/54, 4/152, 153 i Muslim, Sahih: Odjeća/10, h. 49, 3/1653.

² Mesavi el-ahlak ve mezmu muha, str. 211.

Stroga zabrana potvore

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

٣٦ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا أَنْبَعْكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِلَإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعَقْوَقُ الْوَالِدَيْنِ، وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ، فَقَالَ أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْتُ لَا يَسْكُنْتُ.

36-Ebu Bekre ﷺ kaže da je Božiji Poslanik ﷺ rekao: "Hoćete li da vam kažem šta je najružniji grijeh?" Hoćemo – odgovorismo. "Sirk Allahu – odgovori Božiji Poslanik ﷺ dok je bio prislonjen – zatim ne-poslušnost roditeljima i bespravno ubistvo." Nakon toga se odvoji od naslona i povika: "Izgovaranje potvore i lažno svjedočenje." Te riječi je toliko ponavljaо da sam pomislio da neće ušutjeti.

Muttefekun 'alejhi.¹

Uzvišeni je rekao: ﴿وَاحْتَبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ - *i izbjegavajte što više govor neistiniti*" (El-Hadždž, 30); ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهُدُونَ الزُّورَ﴾ - *i oni koji ne svjedoče lažno*" (El-Furkan,

¹ Buhari, Sahih: Edeb/6, 7/70, 71 i Muslim, Sahih: Iman/38, h. 143, 1/91.

Moral muslimana

72).

Kurtubi je rekao: "Lažno svjedočenje je ono kojim se želi upropastiti nečiji život, oduzeti imetak, dozvoliti nešto što je zabranjeno ili zabraniti dozvoljeno. Nikakav veliki grijeh nije opasniji i štetniji od ovoga, poslije širka Allahu."¹

Ibn Dekik el-'Id je rekao: "Ovoliko zanimanje Alejhisselama za potvoru je proisteklo iz toga što se ona češće događa ljudima i oni posebno o tome ne vode računa. Ova pošast se češće događa zato što od širka musliman zazire; od nepokornosti roditeljima zazire prirodni instinkt. A za potvoru postoji mnogo motiva i zato je poželjno posebno joj obratiti pažnju i upravo su ti motivi uzrok ovog napominjanja, a ne sama veličina tog postupka."²

Onaj ko se ne okane lažnog govora neće imati nagradu za post zbog grijeha koji je počinio:

مَنْ لَمْ يَدْعُ قَوْلَ الزَّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ اللَّهُ حَاجَةً أَنْ يَدْعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ.

*Ko se ne okani neistinitih govora i djela – ta Allahu nije potrebno njegovo ustezanje od jela i pića!*³

¹ Fethul-bari, 10/412.

² Fethul-bari, 10/411, 412.

³ Buhari, Sahih: Edeb/51, 7/87.

Zabranja uhođenja

باب النهي عن التجسس

٣٧ - عن معاویة - رضی الله عنه - قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّكَ إِنِّي أَتَبَعْتَ عَوْرَاتَ النَّاسِ أَفْسَدْتُهُمْ أَوْ كَدَّتَ أَنْ تُفْسِدَهُمْ، فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: كَلِمَةٌ سَمِعَهَا مُعاویةٌ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا".

37- Prenosi se da je Muavija rekao: Čuo sam Božijeg Poslanika ﷺ kako govorio: "Ako budeš pratio ljudske sramote, pokvarit ćeš ih ili ćeš ih dovesti na ivicu propasti." Ebu Derda' je rekao: "Ove riječi je Muavija čuo od Božijeg Poslanika ﷺ i Allah ga je njima okoristio."

Ebu Davud.¹

Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظُّنُنِ إِنَّ بَعْضَ الظُّنُنِ إِثْمٌ وَلَا تَجْسِسُوا وَلَا يُغْنِبَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُّهُمْ أَحَدُكُمْ أَنِ

¹ Ebu Davud, Sunen: Edeb/44, h. 4888, 5/199. Nevevi za ovaj hadis kaže da je sahih (Rijadu-s-salihin, str. 467).

Moral muslimana

يَا أَكُلَ لَهُمْ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهُتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَابٌ
رَّحِيمٌ

O, vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeb. I ne ubodite jedni druge i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekome od vas bilo drago da jede meso umrloga brata soga, - a vama je to odvratno -, zato se bojte Allaha, Allaha, zaista, prima pokajanje i samilostan je" (*El-Hudžurat*, 12).

Naslovnim hadisom se želi ukazati da je zabranjeno uhoditi muslimane i ispitivati njihove nedostatke, zato što će ih to pokvariti.

Mnogo ajeta i hadisa zabranjuje uhođenje. Uzvišeni je rekao: *I ne ubodite jedni druge*" (*El-Hudžurat*, 12). U hadisu stoji: *وَلَا تَخْسِسُوا وَلَا تُجَسِّسُوا* – *Nemojte prisluskivati i uhoditi jedni druge!*¹

Zato se kloni, brate muslimanu, od uhođenja i ispitivanja muslimanskih mahana, jer

فَإِنَّهُ مَنْ طَلَبَ عُورَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ طَلَبَ اللَّهُ عُورَتَهُ حَتَّى
يَفْضُحَهُ فِي بَيْتِهِ.

Onaj ko bude ispitivao sramote svoga brata muslimana, Allah će tražiti njegove mahane sve dok ga

¹ Buhari, Sahih: Edeb/57, 7/88.

Ahmed Muaz Hakki

ne osramoti u vlastitoj kući.¹

من ستر عورة مسلم في الدنيا ستر الله عورته في الآخرة

*Ko sakrije sramotu muslimana na ovome svijetu,
Allah će sakriti njegovu sramotu na ahiretu.²*

Iz ovog pravila se izuzima slučaj kada je uhodenje način da se spasi nečiji život, kao da nas npr. povjerljiva osoba obavijesti da se neko sprema da bespravno ubije drugu osobu.³

¹ Ahmed, **Musned**, 5/279.

² Ahmed, **Musned**, 2/274.

³ Fethul-bari, 10/482.

Zabranja zavisti

باب النهي عن الحسد

٣٨ - عن أنسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَباغِضُوا وَلَا تَحَاسِدُوا وَلَا تَدَابِرُوا وَكُوْنُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِسُلْطِيمْ أَنْ يَهُجُّرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ".

38- Enes b. Malik prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Nemojte se međusobno mrziti niti zavidjeti! Nemojte se razjedinjavati niti taboriti! Budite, Allahovi robovi, braća! Muslimanu nije dozvoljeno da napusti svoga brata više od tri dana."

Muttefekun 'alejhi.¹

Uzvišeni Allah je rekao:

﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾

...ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavidjeli" (En-Nisa, 54);

﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾

¹ Buhari, Sahih: Edeb/57, 7/88 i Muslim, Sahih: El-Birr/7, h. 23, 4/1983.

Moral muslimana

i od zla zavidljivca kad zavist ne krije" (Felek, 5).

Zavist" (*based-بَهْدَةٌ*) je stanje u kojem se želi da nečije blagodati nestane, bez obzira da li se radi na tome ili ne. Ako se na tome radi, onda je to teror. Ako je zavidljivac pasivan, ne ispoljava osjećanja koja musliman ne bi smio osjećati prema drugom muslimanu, tada ćemo razmotriti uzrok ove pasivnosti: ako je bio nemoćan da nauđi onome kome zavidi, onda je griješan, a ako ga je od toga spriječila bogobojaznost, tada ne snosi grijeh zbog toga. Jer čovjek ne može kontrolisati nagone svoje duše i dovoljno je to što se bori protiv njih, ne sluša ih i ne napjera ih slušati.¹ *(البغطة - gibta)* jeste da želiš isto što ima tvoj suparnik. Fudajl b. 'Ijad je rekao: "Pozitivna zavist je znak vjere, a zla zavist znak licemjerja. Vjernik posjeduje pozitivnu, a ne negativnu zavist, a licemjer obratno. Vjernik pokriva, savjetuje i opominje, a grješnik otkriva, sramoti i razglašava."²

U naslovnom hadisu se zabranjuje zavist i taborenje.

Zavidljivac je neprijatelj Allahovih blagodati, ljutit na Njegov sud, nezadovoljan Njegovom podjelom među robovima.

Zavist je prvi grijeh koji je učinjen Allahu na nebu, kada je Iblis zavidio našem praocu Ademu ﷺ i njego-

¹ Fethul-bari, 10/482.

² V.: Muhadarat el-udeba, 1/252.

voj ženi.

To je prvi grijeh koji je učinjen i na Zemlji. Tada je Ademov sin pozavidio svome bratu i ubio ga...

Zavidljivac se ne može smiriti sve dok ne nestane blagodati kod njegovog brata...

Ibn Semmak kaže: "Uzvišeni Allah je objavio suru koju je učini zaštitom Svojim stvorenjima od raznih zala. Na je spomenuo utjecanje od zavisti i to je zaključak, jer sa zavišću zlo nema kraja. To je prvi grijeh koji je počinjen Allahu na nebu i na Zemlji."

Žestoki zavidljivac nema mira. Džahiz je rekao: "Sušta pravda i jasna razboritost je da zavidljivca kazniš sa pola kazne. Jer, bol koju on osjeća zbog zavisti jednaka je polovini tvoje ljutnje prema njemu."

Isto tako, zavidljivca ne možeš nikada zadovoljiti. Muavija je rekao: "Svakoga mogu zadovoljiti osim zavidljivca, zato što njega može zadovoljiti samo nestanak mojeg blagostanja."

Ša'bi je rekao: "Abdulmelik me je poslao kralju Bizanta. Kada krenuh nazad on mi dade zapečaćeno pismo. Pri čitanju tog pisma Abdulmeliku se izmijenili lice. Reče mi: 'Ša'bi, jesli znao šta je ova ništarija napisala?' 'Ne' – rekoh. Napisao mi je: 'Zar Arapi nemaju ništa osim onoga što si mi poslao?' 'Vladaru pravovjernih – rekoh – on te nije vido. Da te je vido znao biti tvoju vrijednost. Pozavidio ti je što si mi poslao mene'. I to obradova Abdulmelika."

Rekli su: Srela su se trojica ljudi pa jedni drugima rekoše: "Koliko si zavidan?" "Nikada nisam poželio da

Moral muslimana

drugome uradim dobro!" Drugi kaza: "Ti si dobar čovjek. Ja nisam poželio da iko ikome učini dobro!" Treći reče: "Na Zemlji nema boljih ljudi od vas! Ja nisam poželio da meni iko ikada učini dobro!"¹

Sa druge strane, onaj ko ne zavidi živi u miru i lago-dnosti. Asme'i je rekao: "Vidio sam pustinjaka koji je zašao u godine i rekoh mu: 'Tijelo ti je u dobrom stanju'. On mi odgovori: 'Okanio sam se zavisti i sačuvao sam sebe'."¹

Neka i mene i tebe, brate čitaoče, Allah sačuva od zavisti. To je veliko zlo i teška bolest. Neka i mene i tebe Allah sačuva od zavidljivca mrzitelja.

¹ V.: Muhadarat el-udeba, 1/252-256.

Zabranjena sumnjičenja

باب النهي عن سوء الظن

٣٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَالظَّنُّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْبَرُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحْسَسُوا، وَلَا تَجْبَسُوا، وَلَا تَحْسَدُوا، وَلَا تَدَأْبُرُوا، وَلَا تَباغَضُوا، وَكُوْنُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا".

39- Prenosi se od Ebu Hurejrea da je Božiji Poslanik rekao: "Čuvajte se sumnjičenja. To su najlažnije riječi" Ne smijete jedni druge uhoditi, prisluskivati, zavidjeti jedni drugima, taboriti se jedni protiv drugih ni mrziti se međusobno. Budite, Allahovi robovi, braća!"

Muttefekun 'alejhi.¹

Uzvišeni Allah je rekao:

﴿إِنَّمَا أَعْلَمُ بِهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنَبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِنَّمَا

O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka

¹ Buhari, Sahih: Edeb/57, 7/88 i Muslim, Sahih: El-Birr/9, h. 28, 4/1985.

Moral muslimana

"sumnjičenja su, zaista, grijeh" (El-Hudžurat, 12).

Naslovnim hadisom se želi ukazati na zabranu negativnih sumnji. Hattabi kaže: Ovdje se misli na uzimanje sumnje za istinu i vjerovanje u nju. A što se tiče podozrivosti u duši, to se ne može savladati." Hattabi želi da kaže da je zabranjeno sumnjičenje ono na kome čovjek ustraje i koje se ustali u njegovom srcu, a ne ono koje je prolazno. On za to nije odgovoran. Prenosi se da je Sufjan rekao: "Grješno sumnjičenje je ono o kome se razmišlja i javno govori. Ako se o njemu govori, onda nema grijeha."¹

"A razlog zbog kojeg je sumnjičenje okarakterisano kao najlažniji govor je to što se zabranjeno sumnjičenje ne oslanja ni na šta konkretno, a sa druge strane uzima se zdravo za gotovo i za suštu istinu. Zato je onaj što se drži te pretpostavke lažac i više od lašca. Jer, laž je sama po sebi omražena i njena štetnost se ne mora posebno objašnjavati, za razliku od sumnjičenja. Onaj ko glasine uzima za utemeljenu istinu karakteriše se kao najveći lažac kako bi se ukazalo na opasnost od toga. Ljudi se time varaju više nego čistom lažju zato što je u većini slučajeva skriveno, a čista laž je vidljiva i jasna."²

¹ V.: Muslimov Sahih s Nevevijevim komentarom, 16/119.

² Fethul-bari, 10/482.

Pokajanje – باب التوبة

٤٠ - اللَّهُ تَعَالَى أَشَدُ فَرَحًا بِتُوبَةِ عَبْدٍ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحْدَكُمْ كَانَتْ رَاحْلَتُهُ بِأَرْضِ الْفَلَةِ، فَانْفَلَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيْسَ مِنْهَا، فَأَتَى شَجَرَةً فَاضْطَبَعَ فِي ظِلِّهَا وَقَدْ أَيْسَ مِنْ رَاحْلَتِهِ، فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ هُوَ بِهَا قَائِمٌ عِنْدَهُ، فَأَخْذَ بِخَطَامَهَا، ثُمَّ قَالَ مِنْ شَدَّةِ الْفَرَحِ: اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِي وَأَنَا رَبُّكَ، أَخْطُأُ مِنْ شَدَّةِ الْفَرَحِ.

40-Allah se više obraduje pokajanju Svoga roba koji se pokaje nego čovjek koji putuje pustinjom na devi, a na njoj mu sva hrana i voda, pa mu je ta deva pobjegla. Vratio se na mjesto gdje je bio i zaspao, ne nadajući se da će naći svoju devu. Kada se probudio, vidio je pored sebe devu. Zatim je od silne radosti rekao: "Gospodaru moj, Ti si moj rob, a ja Tvoj gospodar!" – pogriješio je od silne radosti!

Muttefekun 'alejhi.¹

Uzvišeni je rekao:

¹ Buhari, Sahih: Dove/4, 7/146 i Muslim, Sahih: Pokajanje/1, h. 7, 4/2104.

Moral muslimana

﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيْهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

I svi se Allahu pokajte, o, vjernici, da biste postigli ono što želite" (En-Nur);

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا﴾

O, vi koji vjerujete, učinite pokajanje Allahu iskreno" (Et-Tahrim, 8).

Arapski izraz za pokajanje" (teoba – التوبة) znači povratak; povratak od grijeha.¹

Teoba se definiše kao nestanak iznutrice zbog napornog hodanja. Ovo se dešava zbog samog bola. A kaže se da je to plamteća vata u srcu i nezajeljiva rana u jetri.

Teoba je i zamjena loših postupaka sa dobrim.²

Raniji učenjaci su različito definisali iskreno pokajanje, ali je jedno u svemu tome zajedničko: Omer b. Hattab i Ubejj b. Ka'b, neka je Allah njima zadovoljan, su rekli: "Iskreno pokajanje je da se čovjek pokaje za grijehu i više im se ne vrati kao što se mlijeko ne može vratiti u vime."

Hasan el-Basri je kazao: "Teoba je da se čovjek pokaje zbog prošlosti siguran da se neće vratiti takvim postupcima."

¹ Muslimov Sahih s komentarom Nevevija, 17/59.

² Pokajanje Allahu, str. 22.

Kelbi je rekao: "To je traženje oprosta jezikom, pokajanje srcem i ustezanje tijelom."¹

Traženje oprosta" (istigfar) se nekada spominje odvojeno, a nekada uz pokajanje" (teobu). Kada se spominje samo, onda podrazumijeva i pokajanje, a kada se pokajanje samo spomene obuhvata i traženje oprosta. Teoba podrazumijeva istigfar i obratno. Uzvišeni je rekao:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَارًا * يُرِسِّلُ السَّيَّاءَ عَلَيْكُم مَّدْرَأً﴾

I govorio sam vam: 'Tražite od Gospodara svoga oprost jer On, doista, mnogo prašta; On će vam kisnu obilnu slati' (Nub, 10, 11).

Istigfar koji je spomenut u ovom ajetu obuhvata teobu i traženje oprosta od Allaha, a znači: brisanje grijeha, uklanjanje njegovih tragova i zaštitu od njegova zla. To će biti zaštita od kazne, kao što je rečeno u ajetu:

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لَيُعَذِّبُهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبُهُمْ وَهُمْ بِهِمْ سَيِّئَاتٍ﴾

Allah ih nije kaznio, jer si ti među njima bio; i Allah ih neće kazniti sve dok neki od njih mole da im

¹ Medaridžu-s-salikin, 1/309.

Moral muslimana

se oprosti" (El-Enfal, 33).

Allah neće kazniti onoga ko traži oprost. A traženje oprosta uz ustrajnost u grijehenu nije istigfar. Znači, kada se ova dva izraza odvoje, onda se odnose na oba smisla – traženje oprosta i pokajanje.

A kada se spomenu zajedno, onda je istigfar – traženje zaštite od štete koja je prošla, a teoba – vraćanje i traženje zaštite od kazne koja može uslijediti u budućnosti zbog ružnih djela. Uzvišeni Allah kaže, citirajući riječi Huda ﷺ:

﴿ اسْتَغْفِرُ وَأَرْبَكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّيَاءَ عَلَيْكُمْ مَدْرَارًا ۚ ۝
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّاتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ۝

Molite Gospodara svoga da vam oprosti, i pokajte Mu se, a On će vam slati kišu obilnu i dat će vam još veću snagu, uz onu koju imate, i ne odlazite kao mnogobošci!" (Hud, 52).

Učenjaci kažu da je pokajanje obavezno kod svakog grijeha. Kada se počinjeni grijeh tiče čovjeka i Uzvišenog Allaha i nije učinjena šteta drugim ljudima, onda teoba ima tri uvjeta:

Prvi: prestanak s grijehenjem;

Drugi: kajanje zbog grijehenja;

Treći: čvrsta odluka da se nikada više ne vrati tome grijehu.

Ukoliko izostane jedan od ovih uvjeta, teoba nije ispravna.

Ahmed Muaz Hakki

Kada je grijeh vezan za pravo nekog čovjeka, teoba ima još jedan uvjet, a to je izravnjanje računa sa oštećenim. Ako se radi o novcu i sličnom, vratit će mu ga, a ako se radi o potvori i sličnom, snosit će posljedice ili će tražiti oprost od njega. Ako se radi o ogovaranju, tražit će halala od toga čovjeka... Pokajanje se mora činiti kod svih grijeha. Ukoliko čovjek, ipak, zatraži oprost samo od nekih grijeha, teoba je ispravna što se tiče toga grijeha, a na njemu je odgovornost za ostale.¹

Dokazi iz Kur'ana, sunneta i konsenzusa Ummeta ukazuju na to da je teoba stroga dužnost. Ona spada u najvažnije elemente islama. To je prva etapa onih koji putuju ahiretskim putem. Teoba se ne smije odgađati, jer i to odgađanja predstavlja grijeh. Uzvišeni je rekao:

﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَئِنَّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite" (En-Nur, 31);

﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾

Reci: "O robovi moji koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, si-gurno, sve grijehе oprostiti; On, doista, mnogo pras̄ta i On je milostiv"" (Ez-Zumer, 53).

¹ Rijadu-s-salihin, 24, 25.

Moral muslimana

Naslovni hadis također podstiče na teobu i govori koliko se Allah raduje i koliko je zadovoljan čovjekovim pokajanjem. Zato i Poslanik ﷺ preporučuje teobu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ توبُوا إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي أَتُوْبُ فِي الْيَوْمِ مَائَةً مَرَّةً.

"O, ljudi! Kajte se Allahu! Ja se svakoga dana kajem po stotinu puta."¹

Neke od posljedica teobe:

1. Allah se raduje pokajanju Svoga roba, kao što se vidi iz naslovnog hadisa;

2. Teoba briše grijeha tako da pokajnik biya kao onaj ko nije ni grijeošio. Uzvišeni kaže: إِنَّ يَسْتَهْوِي عُفْرُ لَهُمْ – aka se okane, bit će im oprošteno ono što je prije bilo" (*El-Enfal*, 38). U hadisu se kaže: التائب من الذنب – onaj ko se pokaje od grijeha, kao da nije ni grijeošio.²

3. Pokajanje je uzrok uspjeha. Uzvišeni je rekao: *I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite*" (*En-Nur*, 31).

4. Ono je, također, povod da Allah uveća berićete neba i Zemlje, imetka i poroda. Uzvišeni kaže:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُ رَبِّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَافِرًا * يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مَدْرَارًا * وَيُمْدِدُكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلُ لَكُمْ جَنَاتٍ﴾

¹ Muslim, Sahih: Zikr/12, h. 42, 4/2075-2076.

² Ibn Madža, Sunen: Zuhd/30, h. 4304, 2/438.

وَيَجْعَلَ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٠﴾

...i govorio: 'Tražite od Gospodara svoga oprost jer On, doista, mnogo prašta; On će vam kišu obilnu slati i pomoći će vas imanjima i sinovima, i dat će vam bašće, i rijeke će vam dati' (Nuh, 10-12).

5. Pokajanje sprečava kaznu. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾

Allah ib nije kaznio, jer si ti među njima bio; i Allah ib neće kazniti sve dok neki od njih mole da im se oprosti" (El-Enfal, 33).

"Katade ﷺ je govorio: 'Kur'an vas upućuje na vašu bolest i lijek. Bolest su grijesi a lijek je traženje oprosta.'

Alija ﷺ je govorio: 'Čudan li je onaj ko propada a nosi riječ spasa'. 'Koja je to riječ?' – upitaše ga. 'Istigfar' – odgovori Alija ﷺ."

Prvi ko se pokajao od ljudi je Adem ﷺ, nakon što je pojeo plod zabranjenog drveta. Allah mu je prihvatio pokajanje:

﴿فَتَلَقَّى آدُمٌ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ﴾

¹ Mustatref, 2/244, 245.

Moral muslimana

الرَّحِيمُ

I Adem primi neke riječi od Gospodara svoga, pa mu On oprosti; On, doista prima pokajanje, On je milostiv" (El-Bekara, 37).

Allahu, otkloni tminu naših grijeha svjetlom Tvoje spoznaje i upute. Učini nas od onih kojima si se okrenuo i koji su sve drugo ostavili.

"Gospodaru, podari nam čistoću spoznaje. Učini naš odnos prema Tebi čistim, sunnetu sukladnim. Opskrbi nas iskrenošću oslanjanja na Tebe i lijepog mišljenja o Tebi. Podari nam sve ono što nas zbližava Tebi, uz sigurnost na oba svijeta. Ti si Najmilostiviji milosnik."¹

¹ Ova dova je posljednje što je moj otac, Allah mu se smilovao, napisao.

Literatura

- إحياء علوم الدين / محمد بن محمد الغزالى — حسين بن علي الصيمري — دار المعرفة، ١٤٠٢ هـ.
نسخة مصورة.
- أخبار أبي حنيفة وأصحابه / حسين بن علي الصيمري — الهند: مطبعة المعارف الشرقية، ١٣٩٤ هـ، ١٩٧٤ م.
- أدب المحالسة وحمد اللسان وفضل البيان وذم العي وتعليم الإعراب وغير ذلك / يوسف بن عبد الله المعروف بابن عبد البر، تحقيق ودراسة سمير حلبي — طنطا: دار الصحبة للتراث، ١٤٠٩ هـ، ١٩٨٩ م.
- الأذكار / يحيى بن شرف التوسي الدمشقي، تحقيق عبد القادر الأرناؤوط — الرياض: رئاسة إدارات البحث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد.
- الأربعون الصغرى / أحمد بن الحسن بن علي البهقى — بيروت: دار الفكر، ١٤٠٨ هـ، ١٩٨٨ م.
- الأربعون في مناقب أمهات المؤمنين رحمة الله عليهن أجمعين / عبد الرحمن بن محمد بن الحسن بن عساكر، تحقيق: محمد مطيع الحافظ، غزوة بدير — دمشق: دار الفكر، ١٤٠٦ هـ، ١٩٨٦ م.
- بستان العارفين / يحيى بن شرف التوسي، تحقيق محمد الحجاز — حلب: مكتبة الدعوة، ١٣٩٠ هـ، ١٩٨٠ م.
- تاريخ دمشق: تاريخ ابن عساكر / علي بن حسن المعروف بابن عساكر، صورة من نسخة المكتبة الظاهرية بدمشق وغيرها — المدينة المنورة: مكتبة الدار، ١٤٠٧ هـ.
- التواضع والخمول / عبد الله بن محمد بن عبيد بن أبي الدنيا، تحقيق وتعليق لطفي محمد الصغير، بإشراف نجم عبد الرحمن خلف — القاهرة: دار الاعتصام.
- التوبة إلى الله ومكفرات الذنوب / محمد بن محمد الغزالى، دراسة وتحقيق عبد اللطيف عاشور — القاهرة: مكتبة القرآن.
- جامع العلوم والحكم في شرح حمسين حديثنا من جوامع الكلم / عبد الرحمن بن شهاب الدين بن أحمد بن رجب الحنبلي البغدادي — الرياض: رئاسة إدارات البحث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد.

Moral muslimana

- الجامع لأحكام القرآن / محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي - القاهرة: مطبعة دار الكتب المصرية.
- الحلم / ابن أبي الدنيا، تحقيق وتعليق مجدي السيد إبراهيم - القاهرة: مكتبة القرآن.
- حلية الأولياء وطبقات الأصفياء / أحمد بن عبد الله الأصبهاني - ط ٣ - بيروت: دار الكتاب العربي، ١٤٠٠ هـ.
- ديوان الإمام الشافعى / جمعه وعلق عليه محمد الزعبي - جدة: دار المطبوعات الحديثة، ط ٥، ١٤٠٩ هـ، ١٩٨٨ م.
- الذریعة إلى مکارم الشریعة / الحسین بن محمد بن المفضل المعروف بالراغب الأصفهانی، تحقیق و دراسة أبو اليزيد العجمی - المتصوّرة: دار الوفاء، ط ٢/١، ١٤٠٨ هـ، ١٩٨٧ م.
- روضۃ العقلاء ونڑہ الفضلاء / محمد بن حبان البستی، تحقیق محمد محبی الدین عبد الحمید، محمد عبد الرزاق حمزہ، محمد حامد الفقی - بيروت: دار الكتب العلمية، ١٣٩٥ هـ، ١٩٧٥ م.
- ریاض الصالحین / یحییی بن شرف النووی، تحقیق عبد العزیز ریاح، احمد یوف الدقاد - الریاض: دار عالم الکتب، ١٤٠٩ هـ، ١٩٨٩ م.
- سنن ابن ماجھ / محمد بن یزید الفروینی، حقیقہ محمد مصطفیٰ الأعظمی - الریاض: شرکة الطبعۃ العربیۃ السعودية، ١٤٠٣ هـ، ١٩٨٣ م.
- سنن أبي داود / أبو داود سليمان بن الأشعث السجستاني، تحقیق عزت عبید الدعاں، عادل السيد - حمص: دار الحدیث، ١٣٨٨ هـ، ١٩٦٩ م.
- سنن الترمذی / محمد بن عیسیٰ بن سرة الترمذی، تحقیق و شرح احمد محمد شاکر - مصر: مکتبة مصطفیٰ الباب الحلی وأولاده، ط ٢، ١٣٩٨ هـ، ١٩٧٨ م.
- سنن الدارمی / عبد الله بن عبد الرحمن الدارمی، تحقیق السيد عبد الله هاشم یماني المدنی، ١٣٨٦ هـ، ١٩٦٦ م.
- سنن النسائی بشر الحافظ جلال الدين السيوطي و حاشیة الإمام السندي / اعتنی به ورقمه و صنع فهارسه عبد الفتاح أبو غدة - حلب: مكتب المطبوعات الإسلامية، ط ٣/١٤٠٩ هـ، ١٩٨٨ م.

- شرح الأربعين حديثاً النبوية / ابن دقيق العيد، ١٤٠٣ هـ.
- شرح السنة / الحسين بن مسعود الفراء البغوي، تحقيق شعيب الأرناؤوط، محمد زهير الشاريش - بيروت: المكتب الإسلامي، ١٤٠٠ هـ، ١٩٨٠ م.
- الصبر / صالح بن ناصر الخزيم - الرياض: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، ١٩٨٧ م.
- صحيح البخاري / محمد بن إسماعيل بن إبراهيم البخاري الجعفي - استانبول: المكتب الإسلامي، ١٩٧٩ م.
- صحيح مسلم / مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري، تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي - الرياض: رئاسة إدارات البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد، ١٤٠٠ هـ، ١٩٨٠ م.
- صحيح مسلم بشرح النبوة / الرياض: رئاسة إدارات البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد.
- طبقات الجنابلة / محمد بن أبي يعلى، وقف على طبعه وصححه محمد حامد الفقي - القاهرة: مطبعة السنة الحمدية.
- العبدية / أحمد بن عبد الحليم بن تيمية، تحقيق محمد حامد الفقي - القاهرة، مكتبة السنة الحمدية، ١٣٦٧ هـ.
- فتح الباري بشرح صحيح الإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري / أحمد بن علي بن حجر العسقلاني، تحقيق عبد العزيز بن عبد الله بن باز، رقم كتبه وأبوبه وأحاديثه محمد فؤاد عبد الباقي - الرياض: رئاسة إدارات البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد.
- القاموس المحيط / محمد بن يعقوب الفيروز آبادي - بيروت: مؤسسة الرسالة، ط/٢، ١٤٠٧ هـ، ١٩٨٧ م.
- جمع الروايات ومنبع الفوائد / علي بن أبي بكر الهيثمي، بتحرير الحافظين العراقي وابن حجر - بيروت: دار الكتاب العربي، ط/٢، ١٤٠٢ هـ، ١٩٨٢ م.
- محاضرات الأدباء ومحاورات الشعراء والبلغاء / الراغب الأصفهاني - بيروت: دار مكتب الحياة.
- مساوي الأخلاق ومذمومها / محمد بن جعفر بن سل السامرائي الخرائطي، تحقيق دراسة مجدي السيد إبراهيم الرياض: مكتبة الساعي.

Moral muslimana

- المستدرك على الصحيحين / الحاكم النيسابوري، وبذيله التلخيص / للذهبي – حلب: مكتبة المطبوعات الإسلامية.
- المستطرف في كل فن مستطرف / محمد بن أحمد الأ بشيحي – بيروت: دار مكتبة الحياة، ١٤١٢ هـ، ١٩٩٢ م.
- مسند الإمام أحمد بن حنبل بيروت: دار صادر.
- الفردات في غريب القرآن / الحسين بن محمد المعروف بالراغب الأصبهاني، تحقيق محمد سيد كيلاني – بيروت: دار المعرفة.
- مكارم الأخلاق / عبد الله بن محمد بن عبيد بن سفيان القرشي البغدادي المعروف بابن أبي الدنيا، خرقه جيز، أز بلمي – فيسبادن: دار النشر شتاينر، ١٣٩٣ هـ، ١٩٧٣ م.
- مكارم الأخلاق / الطبراني، تحقيق فاروق حمادة – الرياض: الرئاسة العامة للفتاوى والبحوث العلمية والدعوة والإرشاد، ١٤٠٠ هـ، ١٩٨٠ م.
- المنتقى من كتاب مكارم الأخلاق ومعالجتها ومحمد طرائقها / محمد بن جعفر بن سهل الخراططي، انتقاء أحمد بن محمد السلفي الأصبهاني، تحقيق محمد مطبع الحافظ، غرفة بدير – دمشق: دار الفكر، ١٤٠٦ هـ، ١٩٨٦ م.
- موطأ الإمام مالك / رواية يحيى بن يحيى الليبي، إعداد أحمد راتب عمروش – بيروت: دار النفائس، ط/٧، ١٤٠٤ هـ، ١٩٨٣ م.
- النهاية في غريب الحديث والأثر / المبارك بن محمد الجزري، المعروف بابن الأثير، تحقيق طاهر أحمد الرواوي، محمود محمد الطناحي – المكتب الإسلامي.

Sadržaj

PREDGOVOR	7
POGLAVLJE O LIJEPOM PONAŠANJU	11
ISHODIŠTE AHLAKA	19
باب المكارم الأخلاقية BAB MAKARIM AL-AHLAQ	19
UKRAŠAVANJE KUR'ANSKIM MORALOM	23
القرآن QUR'AN	23
IHLAS I PRISUSTVO NAMJERE	27
باب الإخلاص وإحضار النية BAB AL-IHLAS WA-IHADATHAT AL-NIYAH	27
TRI SU VRSTE DJELA:	29
STEPENI NIJETA:	30
LJUBAV PREMA ALLAHU	33
"LJUBAV PREMA ALLAHU SE DIJELI NA OBAVEZNU I PREPORUČENU	36
LJUBAV PREMA POSLANIKU	39
باب حب الرسول BAB HAB RASSOOL	39
LJUBAV RADI ALLAHA	45
باب حب الوالدين BAB HAB WALIDIN	53
ODRŽAVANJE RODBINSKIH VEZA	61
باب صلة الرحم BAB SALLA R-RAHM	61
PRAVO KOMŠIJE I SAVJETI O NJEMU	67
باب حق الجار والوصية به BAB HAB QAWAQIB AL-JAHR WA-WASITHA BEEH	67
ŽELI SVOME BRATU ONO ŠTO ŽELIŠ SEBI	73
باب في أن يحب أخيه BAB FI AN YAHAB LA-KHAYHE	73
STID I NJEGOVA VRIJEDNOST	73
VRIJEDNOST ZUHDA NA OVOM SVIJETU	77
باب الزهد في الدنيا BAB AL-ZEHAD FI AL-DUNYA	77
STRPLJIVOST	85
باب الصبر BAB AS-SABR	85
STID I NJEGOVA VRIJEDNOST	95
باب الحياة وفضله BAB AL-HAYAH WA-FIDLAHUA	95

Moral muslimana

ČAST I DAREŽLJIVOST باب الكرم والسخاء.....	99
BLAGOST باب الرفق.....	109
STALOŽENOST باب الحلم.....	113
OPRAŠTANJE باب العفو.....	117
SKROMNOST باب التواضع.....	121
ŠUTNJA I ČUVANJE JEZIKA باب لزوم الصمت وحفظ اللسان.....	125
OBAVEZA IZVRŠAVANJA EMANETA باب الأمر بأداء الأمانة.....	131
ZADOVOLJSTVO I SKROMAN ŽIVOT باب القناعة والعفاف.....	139
IZVRŠAVANJA UGOVORA I ODRŽAVANJE OBEĆANJA باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد.....	145
SAVJETOVANJE باب في النصيحة.....	149
NAREĐIVANJE DOBRA I ODVRĀČANJE OD ZLA باب الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر.....	155
O MILOSTI باب في الرحمة.....	161
ČINJENJE I VRIJEDNOST ZIKRA باب ملازمة الذكر وفضله.....	165
PRAVEDNOST باب في لزوم العدل.....	173
ISKRENOŠT باب الصدق.....	179
ZABRANA LAGANJA باب تحريم الكذب –	183
ZABRANA OGOVARANJA باب تحريم الغيبة –	187
191. باب تحريم النمية –	191
OPASNOST SRDŽBE باب الحذر من الغضب –	195
ZABRANA NEPRAVDE باب تحريم الظلم –	201

Ahmed Muaz Hakki

ZABRANA OHOLOSTI – باب تحريم الكبر	209
STROGA ZABRANA POTVORE باب بيان غلط تحريم شهادة الزور	217
ZABRANA UHOĐENJA باب النهي عن التجسس	219
ZABRANA ZAVISTI باب النهي عن الحسد	223
ZABRANA SUMNJIČENJA باب النهي عن سوء الظن	227
POKAJANJE – باب التوبة	229
LITERATURA	237
SADRŽAJ	241

**Ahmed Muaz Hakki
Moral muslimana**

Izdavač:
Bookline d.o.o.
El-Kelimeh
Za izdavača:
Edin Bećirović
Malik Nurović

Redaktura i recenzija:
Prof. dr. Šefik Kurdić

Lektura:
Ismail Palić

DTP:
El-Kelimeh

Štampa:
Bemust, Sarajevo
Za štampariju:
Mustafa Bećirović

Tiraž:
1.000

ISBN 995892405-6

9 789958 924057